Colecția

ESEURI DE IERI ȘI DE AZI
50

© Institutul European Iași ISBN: 973-611 -048-6
PRINTED IN

ROMANIA

VASILE LOVINESCU

MONARHUL ASCUNS

(permanență și ocultare)

Ediția a 11-a

îngrijită de Alexandrina LOVINESCU și Petru BEJAN

Cuvînt înainte de Ștefan S. GOROVEI

INSTITUTUL EUROPEAN

1999

Despre asprimea și bucuriile ocultării

Nu mi-am închipuit niciodată că a scrie un *cuvînt înainte* pentru cartea unui om pe care l-ai cunoscut și l-ai iubit poate fi o misiune dificilă. Dar, iată, azi încerc acest sentiment. Și nu pentru faptul că acest *cuvînt înainte* e menit unei cărți al cărei conținut nu-1 cunosc - nici de mai de mult, nici de acum. Ci pentru că - îmi dau seama acuma! - știu așa de puține lucruri despre autorul textelor reuffite sub titlul, care zgîndărește puternic mintea și sufletul, *Monarhul ascuns.* Va fi fost el însuși, Vasile Lovinescu, un „monarh ascuns"?

Cel pe care publicul românesc l-a descoperit așa de tîrziu, spre sfirșitul anilor '60 - cînd „România literară" i-a tipărit vreo două texte - pentru a-1 cunoaște mai bine, prin *Al patrulea hagialîc,* abia în preziua morții sale, a fost, în adevăr, un om în care, pentru majoritatea semenilor, ar fi fost imposibil de ghicit „monarhul". Singuratec fără să fie mizantrop, tăcut fără să fie necomunicativ, concentrat fără să fie neatent la cele din jur, Vasile Lovinescu era omul care putea să treacă absolut neobservat. II văd -co imagine prea puternică - străbătînd spațiul cu un pas elastic, ușor aplecat într-o parte, de obicei cu o nuielușă în mînă, îmbrăcat simplu, cu o bluză cu mînecă scurtă purtată peste pantaloni și cu pantofi de tenis: ținuta de plimbare. Cînd îi chem imaginea, din sacul amintirilor mele, *aceasta* e cea care vine

imediat, deși l-am văzut de cîteva ori și în ținută „de gală”, în drum spre plimbările sale pe dealurile din preajma

orașului nostru natal ori la întoarcerea din aceste plimbări, trecea uneori și pe la poarta casei în care am copilărit; dc-1 zăream pe fereastră, săream din locul meu și-i ieșeam în cale la poartă. „Ce faci, Sorinei?” - era suficient pentru ca băiatul cu pantaloni scurți să iasă din ogradă și să-l conducă pînă acasă.

Vasilc Lovinescu face parte din amintirile mele cele mai vechi. înainte de a-l ști - cu pe el, căci, altminteri, el mă știa pe mine de pe vremea cînd eram purtat în cărucior! - cunoscusem pe mama lui, Ana Lovinescu, femeie de o mare distincție, urmașă de nobili ardeleni (Cctățcanu de Săcele) și pe mătușa lui, Virginia Popescu. înaltă, dreaptă, semeață, cu părul foarte alb și cu ochii foarte albaștri, cu mintea foarte limpede și cu judecata foarte severă, această soră a lui Eugen Lovinescu (știu, fac o impietate scriind numele întreg, cîtă vreme el însuși iscălea doar E.) încarna foarte bine spiritul răzeșesc al spiței din care coborau Lovinești. Femeia aceasta, o doamnă în înțelesul cel mai înalt al cuvîntului, suportîndu-și cu demnitate și stoicism soarta pîrfă la sfîrșitul survenit într-un cămin din Gura Humorului, mă uimea întotdeauna prin povestirile sale despre întîmplări dinaintea primului război mondial, povestiri în care nelipsite erau detaliile despre prețuri. Și, întotdeauna, prețurile erau exprimate în *lei aur!* Ar fi fost, fără îndoială, cea mai bună sursă de informații genealogice - din păcate, însă, interesul meu genealogic a privit întotdeauna Evul Mediu. Așa

s-a făcut că mica cercetare despre Lovinești n-a mai putut avea drept ghid decît pe Vasile Lovinescu.

Era în vara anului 1969, pe cînd urmăream toți, cu sufletul la gură, calea spre cel dintîi popas al omului pc Lună. La Fălticeni a ajuns Eugen Simion, în căutare de urme lovinesciene. Printre vizite și plimbări, a venit vorba și de

spița neamului. Și cine s-ar putea îndeletnici cu o asemenea cercetare?! Mi-a revenit această misiune, așa că a trebuit să-1 supun pe Vasile Lovinescu (în fond, o tăceam chiar la sugestia sa!) unui adevărat interogatoriu privind pe înaintașii și colateralii săi. Datele toate, cîte le-am adunat și de prin registre ale Stării Civile din Fălticeni, sînt reproduse de Eugen Simion în cartea sa despre E. Lovinescu.

Bătrînul Lovinescu, tatăl fraților Eugen, Octav, Constantin și Vasile (și al fetelor Antoaneta, Coruna și Virginia) se numise Vasile Teodorescu; școlar la seminarul din Socola, fusese pus în situația de a-și schimba numele, pentru simplul motiv că erau acolo pica mulți... Tcodorești! Mai-marele școlărimii, Isaia Teodorescu (și cl...), l-a întrebat de numele mamei sale - era, însă, tot o Teodorescu; poate vreo rudă, mai depărtată, ar avea vreun alt patronim?! Da, ceya rude în satul Rădășeni se numesc Lovinescu. „Lovinescu te vei chema!”, Și întemeietorul clanului a semnat, toată viața, *V.Th. Lovinescu.* Sute sau mii de acte îi poartă semnătura, în calitatea sa de profesor și director al Gimnaziului „Alccu Donici” din Fălticeni. Ceva mi-a rămas, totuși, ascuns (și mă întreb dacă amănuntul cel ascuns va ieși vreodată la lumină): cum se înrudeau Tcodoreștii cu Lovinești din Rădășeni?!

Că spițele de neamuri formau pasiunea mea

arzătoare, acest lucru Vasile Lovinescu îl știa de multă vreme, după cum știa, încă din anii studiilor melc liceale, că aveam să mă duc la Iași, pentru a urma acolo (aici) cursurile Facultății de Istorie. Nu fusese el cel dintîi îndreptător al scrisului meu de ... istoric?! Nu fusese el confidentul meu pentru zbuciumul cu care urmărisem pe logofătul Tăutu în drumurile sale țarigrădene ori cracoviene, în închisoarea de la Liov ori în

palatul vizirului unde trebuia să se opărească bind - cel dinții ... - o ceașcă de cafea?!

Nu. Nu spun povești. Vasile Lovinescu a fost unul din primii mei dascăli - nu întru istoric, nu întru literatură. Ci întru altele. O anumită inițiere întru știința vechimii și întru fiorul istoriei lui Vasile Lovinescu o datorez.

Eram încă elev de liceu - ani triști, bîntuiți de atitudinile nedemne ale unor oameni care ar fi trebuit să fie modele pentru viață, ani de singurătate pentru un copil al cărui părinte trebuia să zacă într-o temniță necunoscută și să înfrunte, pentru chiar acest lucru, umilințe neînchipuite și, oricum, imposibil de radiat dintre amintiri. Doar cei vîrstnici mă îngăduiau în preajma lor. Așa s-a tăcut că pe la 14-15 ani - tocmai cînd și pasiunea pentru istorie și genealogie își făcuse apariția cu cea mai mare putere - am început a mă bucura de îngăduința de a asista la discuțiile dintre Vasile Lovinescu și Constantin Ghelleme.

Nu pot să spun cît de mult am învățat din „participarea” la aceste întîlniri. Constantin Ghelleme, jurist ca pregătire (ca și Vasile Lovinescu, de altfel), cu o memorie formidabilă și cu amintiri

bogate, cobora din acel misterios colonel Singurov, pripășit în Moldova după pacea de la Adrianopol, inginer și arhitect, trăitor multă vreme în Iași, retras pentru sfîrșitul vieții la Fălticeni. Ceva înrudiri, foarte depărtate, mă legau de acest bărbat înalt, voinic, cu un frumos păr alb ondulat, pieptănat pe spate, cu mers tacticos și semeț, purtîndu-și povara anilor și a sărăciei cu o demnitate exemplară. Zeci, sute de orc am stat la taclale cu acest om - fie împreună cu Vasile Lovinescu, fie singur cu el - dar despre greutățile viețuirii sale mizere nu mi s-a plîns niciodată.

Prefață

De cum începea „stagiul" falticencan al familiei Lovinescu (iarna și-o petreceau la București), se reînnoda firul întîlnirilor noastre, în fiecare luni și în fiecare joi dimineața, într-o chilie din atenansele fostei locuințe a lui Mihail Sadoveanu din vîrful uliței Rădășenilor. Nici o „ședință" nu a durat, vreodată, mai puțin de trei ore. Treceam, călcînd ușor pe scîndurilc unui balcon cam într-o parte, prin fața ferestrelor acelei „camere" în care locuia Constantin Ghelleme și-i vedeam pe amîndoi - întotdeauna în. aceleași locuri, întotdeauna în aceleași poziții; îmi semnalam prezența ciocnind ușor cu degetele în geam, iar cînd ajungeam în dreptul ușii auzeam glasul lui Vasilc Lovinescu, blînd-poruncitor: Herein! Deschideam ușa numai după ce auzeam acest îndemn.

Era o formulă?

...Și conversația continua - acum, cu un al treilea, tăcut, sfios, partener. Pe nesimțite, însă, mi s-a făcut și mie o parte în această conversație. Despre oamenii lui Bogdan și ai lui Ștefan, despre boierii cei vechi, despre ziditorii de biserici, despre vechile

familii ale tîrgului - cine trebuia să știe?! Și întrebările veneau, dintr-o parte sau alta. Pe ale sale, Vasile Lovinescu le preceda cu cuvintele: „Spune, Sorinei...”. Ca îndemnul din formulele unor basme românești: „... spune, măi băiete, spune...”.

Era o altă formulă?

A fost neștiută, nebănuită ucenicie întru știința vremii. Așa că atunci cînd, pe la 17 ani, am îndrăznit să „comit” primul meu delict istoriografie - un mic studiu despre logofătul Ioan Tăutu, marele sfetnic al lui Ștefan cel Mare - gîndul de a i-1 arăta lui Vasile Lovinescu și de a-i cere *lui* o judecată mi-a apărut ca foarte normal. Mi-a citit

textul, a îndreptat cîte ceva, mi-a dat cîtcva sfaturi. Era, acum, părtaș al tainei mele.

De la o vreme, întîlnirile din dealul Rădășcnilor s-au dublat: tot de două ori pc săptămînă, marți și vineri după amiaza, ne găzduia bătrîna căsuță a familiei Stino, din strada Ion Dragoslav.

Profesorul Aurel George Stino, vechi tovarăș de tainică tăifăsuială pentru Vasile Lovinescu, era un adevărat mit al orașului. Tatăl său fusese profesorul lui Sadoveanu, el însuși fusese profesorul lui Labiș - iată, în ochii bunilor burghezi, un fel de certificate de noblețe. Altele erau, însă, legăturile care mă făceau să mă simt acasă în locuința profesorului Stino. Bunicul său fusese dascălul bunicului meu, tatăl său fusese dascăl al tatălui meu și apoi coleg de cancelarie cu el; colegi în aceeași cancelarie a faimosului Liceu „Nicu Ganc” fuseseră și Aurel George Stino și tatăl meu. O prietenie puternică legase pe bunicul meu atît de bătrînul profesor George Stino cît și de fiul acestuia, Aurel, care, în

apusul vieții sale, avea să fie și dascălul meu de franceză în același liceu condus, ani în șir, pc cînd era doar gimnaziu, de Vasile Th. Lovinescu. Fire nevăzute, care uneau mai presus de vîrstc - de altfel, trebuie să mărturisesc faptul că niciodată, în compania acestor trei oameni, n-am simțit, *n-am fost făcut să simt,* o inegalitate care să fi venit din diferențele de vîrstă. Un fel de aură mistică îi învăluia pc toți trei și cu emoție o simțeam atingîndu-mă și pc mine.

în casa profesorului Stino, în conversații care durau cîte cinci ori șase orc, am ascultat pe Vasile Lovinescu vorbind despre subiectele care îl pasionau și despre care scria. Acolo ne-a povestit despre interpretările basmelor lui Creangă (apărute postum, în volumul *Creangă și creanga de*

aur) și despre atîtea altele, în care topea știința lui adîncă și priceperea în lucruri care nu sînt la îndcmîna oricui.

Am primit, din această știință și din această pricepere, stropi care au rodit. Numai stropi, pentru că altfel nu se putea, șuvoiul marc al unei transmisiuni integrale m-ar fi dus de la ale mele spre zone incontrolabilc pentru rațiunea istoricului. Dar acei stropi - fără îndoială necesari pentru însăși înțelegerea faptului istoric - mi-au deschis un ochi. Iar pentru cineva care se ocupă de istoria medievală, dc o epocă ai cărei oameni erau așa dc amestecați, în viața dc toate zilele, cu tot felul dc simboluri (și în ce măsură sîntem, încă, și noi, fără să ne dăm seama...),

alcătuind o societate în care heraldica reprezintă și exprimă, acest strop dc înțelegere diferită e cu deosebire necesar. 1-1 datorez.

Omul fermecător, cu aer straniu, avea un fel aparte de a povesti - scrisul său nu oglindește acest farmec. Străbăteam uneori drumurile în plimbări la care, dc la o vreme, mă primise să-i fiu tovarăș de tăcere, rupînd însă această tăcere pentru a povesti. Ritmul în care străbăteam spațiile nu era deloc alert, iar povestirea urma și ea acest ritm. Pornea de la vreo casă în care locuise cine știe cine, dc la un deal, de la plopoaica din vîrful Tîmpeștilor („din vremea lui Alexandru cel Bun") și apoi se înșiruiau explicațiile din ciclul vizibil al desfășurărilor, pe urmă cele din ciclul invizibil. Pe drumul Tîmpeștilor spre și dinspre Baia legendelor de început, ne-am prins și tovarăși pentru o mică lucrare comună; partea sa privea pecetea orașului Baia, cu cerbul Sfîntului Hubert, care i-a oferit prilejul redactării unui superb eseu (am publicat, într-un almanah al „Convorbirilor Literare", versiunea pe caic am regăsit-o între hîrtiile mele din studenție; Galeria Oamenilor de Seamă din Fălticeni păstrează un manuscris care s-ar putea

să cuprindă o versiune mai „pre larg"). Nu știu dacă a dus pînă la capăt gîndul de a pune pe hîrtic și meditațiile sale în jurul stemelor lui Ștefan cel Marc: îi vorbisem despre ele și primisem, pentru unele din evoluțiile închise în acele scuturi, explicații tulburătoare; istoricul ar căuta poate zadarnic temeiuri documentare pentru asemenea explicații, dar ele pot fi luate în seamă și acceptate chiar. Iarăși, nu știu dacă a apucat să închege pe pagini

gîndurilc despre Petru-vodă Rareș; îi scrisesem, cîndva, de la București, despre posibila paralelă între Regele Pescar din ciclul Graalului și acest fiu al lui Ștefan cel Mare (fiu al Văduvei și el...); părerea lui mă interesa, pentru că începusem a lucra la cărticica mea despre Rareș (apărută în 1982, dar cu un scandal care a făcut oarecari valuri...); din răspunsul său, am deslușit că el însuși văzuse demult acest paralelism, meditase asupra lui și voia să scrie despre el. N-am îndrăznit, după aceea, niciodată să-l întreb de soarta acestor proiecte.

Cum aș putea uita „inițierea" în universul prozei fantastice a lui Mircea Eliade?! Explicarea *Secretului doctorului Honigberger* prin cheia *Nopților la Serampore* m-a fascinat și m-a înfiorat. Tîrziu, cînd într-un anticariat am găsit un număr răzleț din „Boabe de grîu" - frumoasa revistă a marelui nedreptățit care a rămas Emanoil Bucuța - cu un portret al misteriosului doctor Honigbergcr, a fost o bucurie pentru amîndoi. Istoricul, însă, ar fi dorit să știe mai multe lucruri și mai precise, și despre Honigbergcr, dar și despre acel *alter ego* al său din Bucureștii începutului de veac, doctorul Zerlendi. Recunosc: nu le-am mai căutat niciodată...

Cînd a fost să scriu lui Mircea Eliade - cumplită îndrăzneală pentru un băiat dc 22 de ani - pentru a-i cere 12

studiul său despre Dragoș și vînătoarea rituală (era vremea cînd întemeierea principatului Moldova începea să devină o pasiune devoratoare), am pus în rîndurile melc și ceva de la sau despre Vasile Lovinescu. N-am vrut să mă legăn în iluzia că voi primi vreun răspuns de la un om așa de ocupat, cum

mi se spusese că este (era) Mircea Eliade. Și cum a fost surpriza cînd, în Fălticeni, mi-a sosit întîi plicul cu scrisoarea savantului și apoi cartea, proaspăt ieșită la Payot, reunind mai multe studii, între care și acela despre Dragoș! (Un deceniu mai tîrziu, cînd această carte a avut și o versiune românească, nu m-am putut învrednici să cumpăr un exemplar: *De la Zamolxis la Ghinghis han* s-a „vîndut" pe liste alcătuite prin comitete și comiții care numai de știință nu se ocupau, așa că am rămas numai cu volumul franțuzesc, din 1970.) Un cuvînt pentru Vasile Lovinescu s-a aflat și în scrisoarea lui Mircea Eliade: se înțelegea că mai existaseră tentative de reluare a legăturilor (îi trimisese, între altele probabil, cartea despre șamanism, tară ca Vasile Lovinescu să o primească vreodată...), dar toate fuseseră sortite neîmplinirii. Ca și aceea care a urmat acestui schimb de scrisori.

*

Mi se va ierta dacă în aceste cuvinte dinainte - dinaintea cuvintelor lui Vasile Lovinescu: iarăși o îndrăzneală... - n-am povestit dccît frînturi de amintiri. Cititorii *Monarhului ascuns* vor dori, poate, să cunoască amănunte despre cariera scriitorului ori despre ocupațiile sale publice. Biografia lui Vasile Lovinescu nu s-a scris. Nu știu, însă, ce ar putea să însemne mai mult pentru Vasile Lovinescu decît propria sa operă. El însuși un *monarh*

ascuns, nu știu dacă exhibarea unor detalii (incidente) biografice l-ar fi interesat sau măgulit.

Pentru el și despre el, cel mai mult și cel mai bine vorbesc scrierile sale. Acum, cînd al șaptelea an al neființei sale se apropie de capăt, cartea sa cea nouă e și un mesaj și un îndemn. Primindu-le pe amîndouă cu nc-trufic, ne vom bucura împreună cu el. Cît mă privește, aștept cu emoție să pot citi eseurile din acest volum, nouă apropiere de un izvor de apă vie. Venim să luăm lumină.

Iar cel căruia Vasile Lovinescu i-a urat, cîndva, să poată cunoaște șz' fiorul Istorici, îi va răspunde: *Euphorion a primit darul.*

Iași, 4 februarie
1992 Ștefan S.
GOROV EI

Notă asupra ediției

Nu s-ar putea afirma cu certitudine că Vasile Lovinescu este astăzi îndeajuns dc familiar cetitorului valah. Asta fie și după *Al patrulea hagialîc,* cel din 1981, unde însoțea, în voluptuoaselc lor inițieri nocturne, *Craii de Curte Veche* ai lui Mateiu Caragiale, ori după deșirarea țesăturii esoterice a textelor naratorului humulcștean din *Creangă ți Creanga de aur* (1989).

Nu s-ar putea concede hotărît, fără riscul unei oarecari gratuități, nici că Omul din Fălticeni, suveranul «Prinț al Arcanelor» - cum îl numește Luca Pițu, în a sa primă *Navetă esențială* (Ed. *Moldova.* Iași, 1991, p. 147) - și-ar fi cîștigat, chiar și după grabnica epuizare a precedentelor, o cotă de popularitate suficientă pentru a-1 imuniza definitiv la răceala și ignoranța posterității.

Firește, între popularitatea unui autor și valoarea scrierilor sale nu există un raport de condiționare directă și necesară - mai ales atîta vreme cît prejudecățile *alterilor* pot fi parazitate serios de prejudecăți ale momentului. Or, nu declarase și Petre Țuțea - unul din Marii Neștiuți ai zilei - că popularitatea poate fi un simptom al excesului? Că și ea, ca orice surplus, ar putea să fie doar o copie a superficialului, a desfrîului narcisic, monden și modist?

De altfel, Vasile Lovinescu nu s-a lăsat ispitit dc stridențele glorioasei salonarde, conferite spontan, la sunetele boemei literare bucureștene, nici de arbitrariile

15 pieței publicistice care, în schimbul acceptării unor insidioase ritualuri curtenitoare, l-ar fi aliniat, poate mai lesne, personalităților socotite acum cîțiva ani *en vogue.* Zumzetului stereotip și convențional al celei mai mari părți a presei de atunci, i-au fost preferate, mai degrabă, tihna solitară a bibliotecilor, patosul investigațiilor erudite, juisarea izbînzilor

teoretice.

Nu țintim defel să persuadăm cititorul măsluindu-i un portret idilic, contrafăcut, mai cu seamă pentru că învățatul pomenit a trecut în ochii apropiaților drept un ins ascuns, ademenit pînă la obsesie de lumea sacrului și a misterului, a doctrinelor esoterice, în genere. Adept al lui Rene Guenon și Julius Evola, Vasile Lovinescu este recunoscut deja ca fiind patronul spiritual al cîtorva cercuri hcrmeticc, devenind pentru mulți un fel de *guru* carpatic.

Deprins cu meșteșugul cititurii arheologice, de adîncime, recuza adesea desprinderea literaturiștilor - față de care își divulga un vădit dispreț - de a înota la suprafața textelor, fără a le bănui capcanele. Hermeneutica practicată de el arc un cu totul alt accent axiologic decît cea a Profesorului din Chicago - care pare să- 1 fi impresionat favorabil. Diferența nu este doar de metodă - el adăugind arsenalului «clasic» și strategia «schematizării simbolurilor» (împrumutată din tradițiile astrologilor, cabaliștilor, alchimiștilor orientali și din tradiția primordială, polară), pe cînd Eliade practica un stil mult mai rece, erudit și impersonal - cît și de anvergura raportării. Dacă elevul lui Nac Ionescu găsește simbolurilor o «cheie» atemporală, Vasile Lovinescu folosește una istorică și, uneori, națională. Dovadă cele trei studii pe care Ic înfățișăm aici, pentru prima oară.

16

Fără doar și poate, istoricii de profesie vor întâmpina cu suspiciune prezumțiile și concluziile acestora. Din dorința de a nu le deconspira dintru început miezul ideatic, renunțăm la orice fel de comentarii preliminare, lăsîndu-i cetitorului savoarea

de a descoperi, o dată cu autorul, cealaltă față, ocultă, a istoriei Moldovei.

*

Dispariția intempestivă a lui Vasile Lovinescu a făcut ca bună parte a manuscriselor sale să nu depășească stadiul adnotărilor primare, prohibite atât de rigorile sistematicității, cît și de fardul stilistic. Textul brut n-ar fi căpătat, poate, virtuți publicistice, dacă n-ar fi suportat cîteva operații cosmetice. Mai întâi a fost necesar ca fragmentele disparate să fie reunite și ordonate după criteriile fidelității tematice și coerenței argumentative. Acest travaliu deosebit a fost asumat, cu un neprețuit devotament, de doamna Alexandrina Lovinescu (verișoară a autorului), cea care, de altfel, se ocupă de recuperarea tuturor scrierilor adăpostite (deocamdată, să sperăm) în sertarele familiei.

Misia țioastră a fost aceea de a opera trebuincioasele corecții finale, în măsură să apropie textul de standardele editoriale. Ne-am îngăduit, de aceea, să intervenim doar acolo unde sintaxa frazei se dovedea precară, îngreunînd lectura, ori acolo unde limbajul fusese afectat de virușii dactilo- și ortografici. Au fost eliminate, totodată, și acele pasagii nerelevante, contradictorii, imprecise, care ar fi vătămat unitatea semantică a discursului.

După cum se va vedea, succesiunea celor trei studii nu este strict cronologică *{Ciubăr Vodă,* spre pildă, este

anterior *Frumoasei adormite},* ea fiind dictată de opțiunea pentru claritate și limpezime, mult înlesnite în formula preferată aici. Deoarece lucrarea se

adresează în primul rînd specialiștilor, am socotit inoportună adăugarea altor note explicative decît cele ale autorului.

18

MITUL MONARHULUI ASCUNS (Permanență și ocultare)

Ideea de permanență nu este de loc solidară cu

aceea de supranatural, cel puțin în aspectele ei imediate. Există pîrghii imuabile și în lumea noastră, care condiționează în mod necesar mișcarea, inconceptibilă fără ele. Orice dinamism în univers necesită un plan de referință, după cum și rîul se scurge pe albie, între maluri.

Permanențele sînt evidente și în plan social, iar propagarea dialectică șerpuiește de fapt de-a lungul liniei drepte. în aspectul cel mai periferic, o funcție și titularul ei pot coincide un moment, dar solidare nu sînt; titularul dispare, funcția rămîne, și un alt om o reprezintă succesiv. Este o aplicare a legii perpetue de solidaritate și dezbinare, de mișcare și rezistență, vizibilă pînă și în firul de cărbune incandescent, în lampa ce ne luminează masa: o flacără cu tendință și natură devoratoare, o rezistență care-i fixează virulența; rezultatul este lumina. Rezistența este funcția, mișcarea e curgerea indefinită de ființe care se înfășoară în jurul ei, în spațiul unei clipe.

Mai de mult, în om, era o nevoie de absolut aproape incomprehensibilă evului nostru, care-1 făcea să se întrebe, să se neliniștească: de ce efemerul nu se permanentiza?, de ce titularul nu poate dura cît și funcția?, de ce un Domn, Rege, împărat, nu era tot atît de peren ca și demnitatea pe

care și-o asumase cu plenitudine, cu o strălucire topind limitele temporalului? Omul accepta greu efemerul, dar și mai greu disocierea dintre efemer și permanența care-1 iluminează o clipă. Aceeași năzuință care îl îndemna să încremenească clipa

amurgului, precum Făt-Frumos leagă pe Murgilă de un copac în faptul serii, îi da ghes să se întrebe dacă ființe fabuloase, care îi solicitaseră inima și îi asaltaseră imaginația, transfigurîndu-i prin retlex propria lui făptură, nu s-au adăpostit pe tărîmuri necunoscute, fără moarte. Au putut muri Sesostris, Ahilc, Alexandru, Carol cel Mare, cei doi Frederici? Nu le-a spus și lor un profet vorbe înaripate, ca acelea ale lui Promcteu către Menelaos?

Soarta nu ți-a hărăzit să mori in Argos cu
pășuni de cai:
Ci chemat in Cîmpii Elizee la capătul lumii
Vei fi printre zei, acolo unde locuiește
Rhadamante cu coama de aur.
Unde fără întristare trec zilele oamenilor
Unde fără zăpadă, nici ploi, nici iarnă mare,
Suflă zefirii urcind din Ocean ca
să împrospăteze pe oameni
Acolo te vor duce zeii, soț a! Elenei și ginere al lui Zeus.

(Odisseea, c.4)

Omul contemporan s-a instalat comod într-un cimitir de concepte, într-o rețea dc logică, într-o cămașă de forță, în fond, pe care nu o resimte ca o închisoare; e un fel de Laopoon instalat confortabil în nodul dc șerpi care se încolăcește din ce în ce mai strîns în jurul lui. Nu poate înțelege că nevoia oamenilor primitivi, de extrapolare în eroi, pe tărîmuri necunoscute, își avea logica ei. Polul 20

substanțial din lume și om năzuia să reintegreze polul esențial. Acțiunea de evadare se întorcea ca acțiune concordantă cu plenitudinile «Insulei Fericiților», topind timpul și spațiul.

Țesută în mituri, crescută în ele ca unghia din carne, societatea arhaică le actualiza periodic prin ritual, pentru că, în acest fel, suspenda timpul. Dar ceea ce era rezultatul excepțional și momentan al unei Tcurgii în lumea noastră, pe tărîmul celălalt este permanent, în firea ambianței, neprovocat, ca în Montsalvat, muntele Graalului, «unde timpul devine spațiu» (Richard Wagner). Această stare de neînfrîntă așteptare, de conjugare permanentă, nu se putea să nu atingă, ca o chemare, Tărîmul Fericit și ființele din el. Pînă la urmă, ecoul ei nu va răspunde? Altfel spus, *Tărîmul celălalt nu se va întoarce printre noi?*

Cristalizarea unor năzuințe colective în jurul unei ființe, uneori vie, de cele mai multe ori asfințită, are diferite grade. începe cu eroi locali, tribali, (de exemplu, Ahile veșnic viu, în Insula Albă, a «Șerpilor», însoțit cu Elena sau cu Medeea), se generalizează în funcții mai vaste (cum este funcțiunea imperială), atingînd termenul în vîrful piramidei, în funcțiunea lui Mânu, Inteligența cosmică, formulînd legea *(Dharma)* lumii noastre. Rector al unui ciclu de existență umană, Mânu, după tradiția hindusă, regentează perpetuu Manvantara nostru, avînd totuși reprezentanți reînnoiți la fiecare generație.

Spun datinile că, într-o perioadă dc întunecare ciclică, anumite funcții spirituale, centrale, a căror perpetuitate de-a lungul secolelor nu este decît oglindirea eternității principiilor pe care le reprezintă și le însumează în lumea generației și a morții - se ocultează fără să se stingă, împăcînd astfel simbolic taina și actul de prezență.

Ocultarea simplă este exprimată uneori prin scăderi, cum sînt somnul, amorțeala, inerția, o rană mereu deschisă și fără evoluție. înaltul inițiat ia cunoștință prin trăire de mizeriile lumii, pentru ca, printr-o aparentă comună măsură, să se producă o osmoză între el și ea.

Mitul Monarhului ascuns este o realitate obiectivă, pentru că impregnează toată firea cu ecuația lui. Este firul de continuitate, pecetea unui ciclu istoric, dar și finalitatea, entelehia umană în stază de transmutație. Coextensiv Omului Universal, a cărui artă o simbolizează, acest mit regentează lumea în cele două moduri ale ei, Macro- cosmosul și Microcosmosul.

Mitul, prin natura lui, operează o continuitate organică, aidoma unui țesut, între basm, legendă, istorie, fără posibilitate de compartimentare, pe cînd gîndirea conceptuală descoperă prăpăstii între ele. Oare aceasta din urmă are dreptate? Cînd distrugi o organicitatc, trebuie să pui cel puțin alta în loc.

Este o continuitate sanguină și limfatică, între Făt-Frumos din *Povestea Porcului, Albă ca Zăpada, Frumoasa Adormită* și cei doi Staufen, împăratul Frederic Barbă Roșie și nepotul său, împăratul Frederic II, regele Arthur, Carol cel Mare, Alexandru Machedon și eroul moldovean de care vom vorbi; de asemenea, cu plodul nemuritor din fundul inimii noastre, germenele de aur, Hiranyagarbha, caic nu cerc decît «să crească într-o lună cît cresc ceilalți într-un an», «trăind din moartea noastră, murind din viața noastră» (Heraclit). «Locul» lor este același: ținărmul neînviforat și lumina lină a înserării, căci, cum spune Poetul,

Vin din rumenirea sării
Și din fundul sfînt al mării

*

înainte de a ajunge la exemplul ce ne atinge de aproape pe noi, românii, vom ilustra cele spuse prin pilde mai depărtate.[1]

Cel mai cunoscut exemplu este acela al Regelui Arthur al Bretaniei. Multă vreme considerat legendar, existența lui este admisă de ultimele cercetări istorice. Se pare că a fost un *dux bellorum* celtic, domnitor în părțile dc vest ale Bretaniei, cam unde se află acum Țara Galilor. A fost ultimul și cel mai dîrz apărător al existenței și independenței popoarelor kimrice, în fața năvălitorilor anglo-saxoni, din secolele V-VI. Numele lui înseamnă urs; *Arthur latine sonat ursiun horribilem* (Nennius). Ursul a fost unul din simbolurile principale ale tradiției nordice, hyperboreene. *Bor, Bar, bear, Boren, boreal* sînt identice. Este și numele constelației polare Ursa Mare. Sfetnicul, mîna dreaptă, acela care l-a făcut rege, este vrăjitorul Merlin sau Myrddhin. Dacă Arthur reprezintă puterea regală, Merlin este autoritatea sacerdotală, și complementarismul lor e vădit. îndemnat de Merlin, Arthur întemeiază «Masa Rotundă», cu cei 12 cavaleri din jurul ei. Simbolismul zodiacal este vizibil. în realitate, Masa Rotundă și cupa Graalului de deasupra ei aparțin unui vechi mit celtic. Arthur le-a readaptat noilor condiții ciclice, ivite odată cu apariția creștinismului.

Este cu totul în afara intențiilor acestei lucrări o privire cît de succintă asupra misterelor Graalului.

Putem spune că găsirea lui, precedată dc o căutare *(la queste,* în [1]

vechea franceză), echivala cu recuperarea stării primordiale a omului, neafectat de vreo servitute sau de vreo «cădere».

Mitul Graalului se încheie tot atît dc măreț ca o *Gdtterdâmmerung.* Arthur pleacă într-o legendară expediție pentru cucerirea Romei, în vederea încoronării sale ca Rege al Lumii. Nepotul său, Mordred, căruia îi încredințase puterea în lipsă, uzurpă tronul și pune stăpînire pe regina Gunnivcr, soția lui Arthur. Urmează un război în care trădătorul este ucis, dar cad și cei mai buni cavaleri ai Mesei Rotunde. Arthur însuși este rănit mortal, cînd pe mare apare o navă în care se află zîna Morgana, sora lui, însoțită de alte zîne. Regele rănit se urcă în arcă și este dus în insula Avallon, unde e vindecat. Dar rana se redeschide în fiecare an și credincioșii săi îi așteaptă mereu întoarcerea. în *Historia Regn. Brit.* sc spune: *Inclytus iile rex Arthurus letaliter vulneratus est, qui illinc ad sananda vulnera sua in insulam Avallonis evectus.* De asemenea și în *La morte D'Arthur,* Malory scrie:

«Alții spun, în multe părți ale Angliei, că regele Arthur nu e mort, ci transportat în altă parte prin voința Domnului nostru și se spune că se va întoarce...Eu nu afirm aceasta, ci mai degrabă spun că, în oricare loc din această lume, viața sa a fost transformată *(he changed*

1 Referințele se găsesc în: *The Science of Fairy Tales,* London, Walter Scott, 1891; Bernard Topfer, *Das Kommende Reich des Friedens,* Berlin, Akademie Verlag, 1964, p. 341: J. livola, // *Mis- tero del Graal e la Tradizione ghibellina delTlmpero:* F. Kampers, *Die deutsche Kaiseridee in Prophetien und Sagen.*

his life).»

Nu se poate indica mai bine că ființa sa a fost transmutată într-o substanță susceptibilă să trăiască într-o «gură de rai»?

«Dar mulți spun că pe mormîntul său stă scris acest vers: *Hic jacet Arthurus, Rex Quondam, Rexque Futurus* (Aici zace Arthur, rege odinioară, rege viitor)»[2],

ceea ce întărea așteptarea bretonilor, așteptare a întoarcerii regelui care îi va dezrobi de Saxoni. De aici și enigmatica, echivoca formulă care i se aplică: *vivit non vivit,* «trăiește nu trăiește», arătînd starea lui de adormire, de latență, de *permanență însoțită de ocultare,* comună tuturor eroilor dispăruți, dar care se vor remanifesta la «sfîrșitul timpurilor». De aceea am folosit formula ca titlu al acestui studiu.

Insula Avallon poate fi și insula lui Apollon, al cărui nume arhaic era Ablum sau Belen. Or, insula Apollon era insula Albă, habitatul Tradiției Primordiale, hyperboreene, al ciclului actual de umanitate.

Se înțelege, o repetăm, că așteptarea lui Arthur nu are numai un aspect macrocosmic, ci și unul microcosmic. Această așteptare, această speranță, această căutare, reactualizează pe regele ascuns din noi, germenul de aur din inima căutătorului, așa că liberarea lui coincide cu aceea a

2 Thomas Malory: *La morte D'Arthur,* în: *The book of kings Arthur and of the noble knights of the round Table,* Vol. V, London Medici Society Ltd. 1921, p. 191, (Book XXI chap. 7)

lumii. Acest fapt esențial nu trebuie uitat în toate exemplele ce vor urma. De aceea, monarhul ascuns este un parangon al tuturor perfecțiunilor, neanalizabil, tară comună măsură cu toți muritorii. Este norma omului pur și potența de exaltare pentru cei care-1 invocă și așteaptă.

După o legendă, Carol cel Mare doarme în Unterberg, lîngă Salzburg; după alte legende în Odenberg, unde se află și Odin. Siegfried, eroul Nibelungilor, se ascunde în fortăreața muntoasă din Geroldseeck. Diedrich odihnește în munții Alsaciei, pînă cînd vor veni Turcii să-și adape caii în Rin. în Griitli, unde s-au întîlnit ca să jure eliberarea țării lor, stau cei trei fondatori ai confederației elvețiene. Olger Danezul (Ardenezul, după Grimm) stă într-o subterană a castelului Kronburg.

Un mit celebru de acest fel este și acela al lui Frederic Barbarossa. Cînd, în timpul cruciadei a treia, s-a înecat, trecînd

rîul Calycadmus din Asia Mică, țăranii din Germania au refuzat să creadă în moartea lui și mereu l-au așteptat să se întoarcă. Poeme care merg pînă în mijlocul secolului al XIV-lea, un secol și jumătate după moartea lui Frederic, dovedesc existența unei tradiții în acest sens. Kyffhăuser, în Turingia, este muntele în care-i retras, deși sînt și alte locuri revendicînd această cinste. Stă la o masă de piatră, într-o peșteră, cu capul sprijinit pe mînă. Barba-i înconjură masa de două ori; cînd o va înconjura a treia oară împăratul se va deștepta. Atunci va ieși din peșteră și își va atîma scutul de arborele uscat al imperiului care va reînverzi. S-au făcut descrieri

spectaculoase ale cavernei: străluceşte de aur şi nestemate; deşi este adîncă în pămînt, c iluminată ca ziua cea mai însorită. Arbori splendizi se află acolo şi prin mijlocul acestui paradis şerpuieşte un pîrîu al cărui mîl este din aur. Muzica îl deşteaptă uneori din amorţirea lui. Un cioban i-a cîntat din fluier; Frederic l-a întrebat: «Corbii mai zboară împrejurul muntelui?» «Da», răspunse ciobanul. «Atunci trebuie să mai dorm 100 de ani», murmură împăratul. Ciobanul fu dus în camera armurilor; fu răsplătit cu un scut, care se dovedi a fi de aur.[3]

Legende similare se povestesc despre nepotul lui Frederic Barbarossa, împăratul Frederic al II-lea, eroul lui Dante şi al *Pedelilor d'Amore.* El nu a murit, ci se ascunde în Etna din Sicilia, unde o altă tradiţie îl aşează şi pe Arthur. Fiind încă în domnie, cancelarul imperial Pietro della Vigna îl prezintă cu caractere avatarice, nu din servilism, credem, ci pentru motivul spus mai sus: Frederic trebuie să ocupe un loc central în cosmos, un punct centripet care să atragă toţi oamenii la dînsul, faeîndu-i să-şi depăşească prin aceasta limitările şi condiţia.

Mitul monarhului ascuns

Pietro della Vigna îl considera pc Frederic al II-lea un mîntuitor trimis de Dumnezeu pentru a rcinstaura pacea şi armonia pe Pămînt. Mircea Eliade ne spune că Frederic însuşi se considera de natură divină, nu ca un trimis, ci ca un zeu încarnat, cel puţin de aceeaşi importanţă ca lisus Hristos, iar satul său natal ca un Bctleem, lucru pc care îl recunoaşte singur într-o scrisoare adresată dc el

3J E.S. Hartland: *op. cit.*

satului său natal, Jesi.[4]

Ca toți monarhii ascunși, Frederic este așteptat la sfîrșitul lumii și atunci va reveni ca *Fredericus tertius, Fredericus orientalis.*

Minoritul lohann din Winterthur, în cronica din 1348, scrie că împăratul Frederic al II-lca se va reîntoarce cu toată puterea lui ca să reformeze biserica, în întregime putredă. El va trebui să vină chiar dacă ar fi fărâmițat într-o mie de bucăți și ars pînă la cenușă.

Blanik este numele unui munte din Boemia, sub care se află peșteri ale căror ziduri sînt făcute din cristal. în aceste peșteri, eroul bohemian, sfîntul rege Wenzel, doarme cu o ceată de cavaleri aleși pînă în ziua cînd primejdia strigătoare a poporului său îl va rechema pe pămînt. Legenda mai spune că un fierar care locuia lîngă munte cosea iarba în livada lui, cînd un străin veni și îl rugă să-l urmeze. Străinul îl conduse în munte, unde cavaleri adormiți, fiecare pe calul lui, stăteau plecați pe coamele acestora. Călăuza sa i-a adus unelte ca să potcovească animalele. Trebuia să se păzească, să nu atingă vreun cavaler. Fierarul își îndeplini treaba cu îndemînare dar, cînd potcovea ultimul cal, atinse din nebăgare de seamă călărețul. Acesta se deșteptă și strigă: «E timpul?» «Nu încă», spuse acela care adusese pe fierar.

VASILE LOVINESCU

Eroul sîrb, Marko Kralicvici, stă într-un palat, sau într-o insulă, sau într-un munte, nu departe de

4 Mircea Eliade: *Aspects du Mythe,* Paris. Gallimard, 1963, p. 246, citind pe Norman Cohn, *The Pursuit of the Millenium,* p. 104

Porțile de Fier; călătorul care străbate muntele îl strigă: «Marko, mai trăiești?» și crede că Marko îi dă un răspuns în ecou. După alte legende, Marko trăiește adormit în muntele Urvina cu calul său Șarați. Sabia sa iese încet din munte. Cînd va ieși toată, Marko se va deștepta și va elibera poporul său.

în munții Bucovinei a hălăduit haiducul Doboș. Stă într-o peșteră, adormit de o ibovnică a lui, ca și Merlin de către Viviana - după o altă variantă a dispariției sale într-o anumită zi a anului, Doboș iese din cavernă cu tovarășii lui și este văzut de locuitorii muntelui. El a fost contemporan și bun prieten cu marele cabalist Baal Șcm Tov; o tradiție orală spune că, dc fapt, erau o singură persoană.

Episcopul Melhizedek al Romanului menționează o sectă de lipoveni care așteaptă întoarcerea lui Napoleon ca să cucerească lumea.

în Rusia este răspîndită credința că învingătorul lui Napoleon, țarul Alexandru I, nu a murit în 1825 - cum se spune oficial. Se pare că versiunea morții sale simulate este exactă. O argumentează seriosul istoric rus, principele Vladimir Baryatinski, în cartea sa publicată în nu mai puțin serioasa editură Payot. Semnificativ este că o datină afirmă supraviețuirea lui.

Și despre alte personaje deapănă legenda vești că nu ar fi murit și că vor subzista pînă la sfîrșitul actualului ciclu. Așa sînt, în Biblie, Enoh, Melhisedek, Ilic, sf. Ioan Evanghelistul. în tradițiile orientale se pomenește de «Nemuritorii Taoiști». Dacă trecem la budism, vedem că *Maitreya Samiti* și un text al *Tripitakei,* tradus în chineză de Dharmarakșa, precizează că celebrul discipol al lui Sakyamuni, Kașiaza, nu e mort, ci că așteaptă cufundat în 28

meditarc sosirea lui Maitreya, «Buda viitor»; după textul chinezesc, Kașiaza este unul din cei patru discipoli eminenți ai lui Buda care, deși au atins starea de arhat, rămîn în viață pînă la sfârșitul ciclului.

în lamaism vom cita exemplul marelui guru tantric Padmasambhava, care, după legendă, nu a murit, ci a părăsit Tibetul, călărind prin nori pe un cal înaripat, ducîndu-se în țara *râkșasilor* (demoni canibali), cărora le predică și acum doctrina. Tot așa se spune că eroul Ghesar din Ling va reveni la sfîrșitul ciclului, ca să extermine pe dușmanii dreptății.

în Occident, pe lîngă exemplele date, vom mai pomeni pe Meister Eckhart, care, ca și Lao-Tseu, a dispărut fără să lase urme; se zice că stă în fața Venusbergului, interzicînd pătrunderea în el pînă în ziua judecății. Toate persoanele ce se interesează de hermetism știu, de asemenea, că Nicolas Flamei și alchimistul cunoscut sub numele de Filalet au faima că nu au părăsit pămîntul. Tot așa se spune despre Gualdo sau Gualdi și despre celebrul conte de Saint Germain.[5] O legendă spune că sub biserica Sfintei Sofii din Constantinopol se află altă biserică. Cînd turcii au luat orașul, în 1453, preoții ce slujeau, poporul, împăratul Constantin Dragascs, s-au coborît în ea și au adormit. Vor reveni cînd se va lua Constantinopolul de la turci. întru turbare au adormit, întru turbare vor învia.

*

5 Paul Chacornac: *Le conite de Saint-Germain,* p. 302-304 și *passim.*

Trebuie să citãm acum, ca exemplu, mitul cel mai complet al monarhului ascuns din cele cîte ne-au rămas,

complet în sensul că a prins toți ganglionii, toate forțele vitale ale unei colectivități umane, ale unui popor, în viața lui socială, politică și națională, pînă în contemporaneitate.

Este vorba de Iran, căruia i se spunea mai de mult și Persia. Cîteva date istorice, pe care majoritatea cititorilor nu le cunosc, sînt indispensabile.

După moartea profetului Mohamad (632 e.n.), i-au urmat patru locotencnți numiți *Kholafa* (la singular *Khalify.* Abu Bakr, Omar, Othman; al patrulea, Aii, era nepotul și ginerele profetului, căsătorit cu fiica acestuia, Fatima. Este considerat în Islam ca maestrul superlativ al științelor spirituale. Aii a domnit de la 656 la 661. Dușmănit cu înverșunare de o parte din musulmanii epocii, a fost asasinat în 661, la Kufa, capitala lui. Tronul Khalifal a fost ocupat dc dinastia Omeiazilor. Cei>doi fii ai lui Aii, Hasan și Husein, au devenit, fără voia lor, centrul unei mișcări contestatarc din partea partidului lui Aii, care pînă la sfîrșit a dus la diviziunea islamului în două părți: suniți și șiiți, cei din urmă răspîndiți în Iran și în anumite părți ale Indiei musulmane.

Cei doi fii ai lui Aii au fost numiți imami (conducători), nume luat și de posteritatea lor, pînă astăzi. Cel mai mare, Hasan, a fost otrăvit în 669. Cel mai mic, Husein, atras într-o cursă, a murit pe cînd se întorcea de la Mecca. Descendenții lui sînt considerați de către șiiți ca adevărații imami. Al șaselea imam, Geafar Sadîq (mort 765), a avut un fiu,

Ismael, mort timpuriu. De la el a urmat împărțirea șiismului în două grupuri: șiismul indian și șiismul iranian. Ne vom ocupa de acesta.[6] Al unsprezecelea descendent a

devenit imam la vîrsta de 22 de ani și a murit la 28, în 873 e.n., 265 de la Hegiră, după o viață scurtă, pe de-a-ntregul consacrată științei, meditației și grijii de credincioși, torturată de supravegherea poliției dinastici Abaside de la Bagdad. Legenda îi atribuie ca soție o principesă bizantină, Narkisa, în mod miraculos ajunsă în Persia. Un copil s-a născut. Copil misterios, a cărui existență a fost contestată de adversarii suniți sau de istoricii critici. «El este al doisprezecelea Imam, figura care împlinește Pleromul; este *Qa'im-* ul, Resurectorul, a cărui prezență latentă nu va înceta să neliniștească puterile acestei lumi. Nu are decît 5 sau 6 ani, cînd tatăl său moare tînăr... el ia grave responsabilități, împlinește acte decisive cu conștiința ce o poate avea un înger ascuns sub fragila aparență a unui copil. Apoi dispare, în împrejurări misterioase, scăpînd de Adversarul veșnic...începe acea perioadă pe care șiiții o numesc ocultarea minoră. Durează vreo 70 de ani (de la 869 pînă la 940), timp în care 4 personaje se succed ca reprezentanți ai Imamului, comunicînd cu el. Atunci începe *ocultarea majoră (Ghaybat-kubrâ).* Al 12-lea Imam rămîne invizibil și ascuns, dar există... ca și viitorul Buda Maitreya, trăiește într-o cetate misterioasă, *Jabarsa,* una din cetățile de

6 Utilizăm dalele unui studiu remarcabil al lui Henry Corbin: *Suite douzieme Imam,* apărut în: «Revue de la Table Ronde», din 1952. (Citatele sînt din articol).

smarald ale Muntelui Cosmic»

Haina musulmană a mitului este numai o adaptare la noi condiții istorice. Imamismul își arc rădăcinile în zoroa- strismul vechiului Iran, cu așteptarea lui *Renovatio Mundi* de către un ales, Saoșiant. Lupta dintre Ormuzd și Ahriman este continuată de lupta dintre Imamul Qa'im și Iblis.

Imamul de acum mai bine de o mie de ani este și Imamul timpului nostru în Iran. Parlamentul persan s-a deschis sub președinția unui jilț gol, în prezența Imamului ascuns.

«în fiecare an, în noaptea dc 14 spre 15 Ș̦a'bân, lot Iranul șiit celebrează o sărbătoare care îi este proprie: noaptea nașterii, în anul 255 H/868 e.n., a celui de-al doisprezecelea Imam, Imamul ascuns, *Imamul timpului nostru, așteptatul.* Mai în toate străzile, în fața fiecărei dugheni, fiecărei tarabe, este înălțat un mic altar provizoriu. Frumoase covoare, perine brodate îl împodobesc; pe el tronează icoana primului Imam, Aii ibn-Abi-Tâleb, în timp ce luminile lămpilor multicolore, veghind în jurul ei, proiectează în noapte strălucirea unei feerii pașnice și reculeasă.

A medita sensul acestei sărbători este pur și simplu a medita sensul profund al credinței șiite.

Imam ascuns, Imam al timpului nostru; sarcina vieții fiecăruia din credincioșii lui este căutarea Imamului său. Unii l-au înlîlnit, l-au văzut în vis. Se spune că fiecare suflet căruia Imamul i se arată este o venire a Imamului în această lume. în acest fel, acoperă tainic sau aluziv întregul orizont al șiitului pios iranian. Cine e lipsit de viziunea lui în vis, poate comunica cu el prin scris. Un ceremonial scurt e prevăzut: scrisoarea e aruncată într-un fluviu. în mare, într-o fintînă, mesageră a unei speranțe, a cărei formulare și trimitere comportă

împlinirea ei. Domină într-atît viața întregii comunități, îneît șeful dinastiei actuale domnitoare iraniene nu este decît păzitorul unui ordin temporar pînă la întoarcerea *(raj'a)* Așteptatului. De aceea, orice ambiție politică, revcndicînd Khalifatul, în sensul aceleia care agită din cînd în cînd islamul sunit, e absolut dc negîndit în islamul șiit...De aceea sentimentul continuu al acestei prezențe prezervă comunitatea iraniană, menținînd-o totuși înlr-o perspectivă eshalologică, apărată de extravagațele și agitațiile de felul acelora pe caic le-au provocat diferitele forme ale milenarismului...

Grupul celor Patrusprezece Foarte Curați (Aii, Fatima și cei doisprezece Imami) arc întreaga forță a unei Imagini Primordiale (și imagini primordiale sînl, în primul rînd, lot șirul de monarhi ascunși pe care i-am pomenit, *n.n.)*

în fondul intim al acestei «cavalerii spirituale» (Cavaleria Graalului, am spune noi, *n.n.).* caic s-a cheltuit în serviciul Imamului și-i întreține Prezența, se descoperă sentimentul complex

al unei *coincidenlia oppositorum...* O cauză disperată care niciodată nu disperează... Este ceva care se exprimă în rugăciunea zoroastriană: *De-am putea fi dintre acei ce vor făptui transfigurarea lumii!...* Grație acestei dimensiuni a viitorului, ființa omenească poate să nu sucombe la toți Iblis-Ahrimanii acestei lumi; a se pune pe sine însuși la *prezentul* acestui *futurum resurrectionis* înseamnă a-1 respinge intr-un trecut absolut și aceasta este singura, adevărata depășire a trecutului».

♦

Am socotit această introducere ca alaiul

potrivit unei mari personalități creștine din legendă și istorie. îi înlesnim intrarea pe portalul cel mare, în cetatea Monarhului ascuns, laobarsa. Exemplele date sînt un fond și o încadrare potrivită pentru Făt-Frumosul nostru. Vom expune doctrina metafizică din dosul legendei pe care o structurează, pînă la țeserea ei în Arhetipul transcendent, care nu-i altceva, după cum am spus- o de la început, decît funcția perenă a lui Mânu, Regentul unui ciclu de umanitate. Pretextul, punctul de plecare, va fi o icoană. Am ales-o dinadins, mai întîi pentru marea ei valoare simbolică, apoi pentru vădita probă că înfățișarea creștină este masca dată de perioada istorică în care ne aflăm, unei doctrine perpetue, pre și supra confe-sionale.

Petru Manoliu a publicat, sînt mai mult de 30 de ani, exact la 2 august 1938, în ziarul «România», un studiu ilustrat cu reproduceri fotografice, privind o icoană a arhanghelului Mihail, aflătoare la acea vreme în pronaosul bisericii din Văleni, județul Neamț, acum în muzeul mănăstirii Văratec.

Icoana are 1,10 m înălțime, 0,85 m lățime. Sus se află inscripția: «Arhanghelul Mihail, păzitorul de Dumnezeu al țării».

La stînga: «Această icoană este tăcută de către oamenii din Crăcăoani, Gavrilaș Vătămanu, Simeon Starleț, Mihăilă Efrim, Kraveț ce avea pe Ana, Savu Constantin, Constantin Vătămanu, Ana». Termenul «făcută» trebuie înțeles că icoana a fost, în realitate, comandată de acest grup de oameni.

La dreapta: «Această icoană a fost făcută din porunca lui Io Vasile Voevod, domnitorul țării

Moldovei, în luna august, ziua 11, veleacul 7156 (1651)».

Dedesubt: «Această icoană a fost făcută de Tihomir sau Tugomir, zugravul din Țara Românească».

Icoana a ajuns la Văleni; acum se află în muzeul mănăstirii Văratec, provenind, nu se știe cum, din «biserica de la sfînta mănăstire de la Cetatea Neamțu». în acea vreme, Cetatea Neamțului, păstrîndu-și caracterul militar, era și mănăstire, probabil schit în obediența apropiatei Mănăstiri a Neamțului. Rugăm pe cititori să rețină acest dublu caracter războinic și călugăresc al Castelului de la Neamț, reamintind dublul caracter cavaleresc și conventural al presupușilor ei fondatori. De altminteri, orice cetate avea un paraclis.

Arhanghelul Mihail este reprezentat cu sabia scoasă, ridicată în sus cu mîna dreaptă, mîna stîngă atîrnă în jos, ținînd teaca goală, «faisant le geste de l'androgyne herme- tique», observa R. Guenon într-o scrisoare, adresată nouă, după ce-i comunicasem fotografia icoanei. Regăsim gestul în nenumărate gravuri alchimice; el corespunde celei mai riguroase ortodoxii tradiționale, mîna și partea dreaptă fiind pozitiv-masculine, mîna și partea stîngă negativ-feminine. Mîna dreaptă țintind sus spre cer, mîna stîngă arătînd în jos pămîntul. Sabia propriu-zisă este un plin, teaca un vid, mareînd plusul și minusul, activul și pasivul. Dar cînd o figură simbolică face gestul androgynului hermetic, înseamnă 34

că reprezintă direct Principiul, însumînd în el *coincidentia oppositorum;* altfel spus, persoana sa deține «puterea cheilor», *potestas ligandi et*

deligandi, puterea de a lega și dezlega. înseamnă că administrează într-o lume pe care o regentează. Și aceasta este prin delegație Mikael - în lumea noastră și în tradiția iudeo-creștină. Numele lui înseamnă în traducerea literală *Mi-ka-EI,* «(acel) care (este) ca Dumnezeu». Această distribuire de contrarii nu este posibilă decît unei ființe care reprezintă și însumează direct Unitatea, principiul necesar al oricărei dualități; ea se situează, în fapt, deci simbolic, în punctul unde aceste cupluri de complementare se dezbină și se unifică. Or acest punct nu poate fi decît unul în «lumea noastră», centrul planului de existență în care ne aflăm, «locul» unde toate antinomiile dispar, fiindcă nu mai sînt posibile în el; altfel spus, punctul de incidență al axului lumii cu planul de fire propriu zis. (Am destinat un studiu special acestei icoane. Aici am vrut doar să arătăm că Mi-ka-El reprezintă centrul despre care am amintit.)

Acest centru și funcțiunea care îl însumează sînt pomenite și fac parte integrantă din toate tradițiile autentice ale lumii. Rene Guenon le-a consacrat o carte întreagă, *Le roi du monde.*

«Titlul de Rege al Lumii, luat în accepțiunea lui cea mai ridicată, cea mai completă și în același timp cea mai riguroasă, se aplică în mod propriu lui *Mânu,* Legislatorul primordial și universal, al cărui nume se găsește sub forme diverse la un mare număr de popoare vechi; să reamintim numai pe *Mina* sau *Menes* al egiptenilor, *Menu,* al Celților și *Minos* al Grecilor, regele *Numa* al Romanilor (la noi i se spune *Manea,* în basme și balade - *n.n.).* Acest nume, de altminteri, nu desemnează de loc un personaj istoric, mai mult sau mai puțin legendar; ceea ce desemnează în realitate este un Principiu, Inteligența cosmică, oglindind lumina

spirituală pură, formulînd Legea *(Dharma)* proprie condițiilor lumii noastre sau ciclului nostru de existență; este în același timp arhetipul omului considerat special ca ființă gînditoare (în sanscrită *manava)».*[7]

în tradiția iudeo-creștină, ființa care reprezintă această funcție, echivalentul lui Mânu, este, cum am spus mai sus, Mi-ka-El, «care este ca Dumnezeu», adică arhanghelul Mihail al nostru, și se vede că nu ne-am îndepărtat de subiect.

Se vorbește în kabala ebraică de *Metalron,* care

«comportă toate accepțiunile de Păzitor, Domn, Trimis, Mediator; este autorul teofaniilor în lumea sensibilă. Este îngerul Feței și Principele Lumii *(Sâr-ha-olam).* Vom spune că, precum șeful ierarhiei inițiatice este Polul pământesc, *Metalron* este Polul Ceresc și că acesta își are reflexul în celălalt, cu care e în legătură directă de-a lungul Axului Lumii. Numele său c Mikael, marele Preot, care este holocaust și oblațiune în fața lui Dumnezeu. [...] *Metatron* nu are numai aspectul de clemență, are și pe acela de justiție, nu este numai Mare Preot *(Kohen-ha-gadol)* dar și Mare Principe *(Sâr-ha-gadol),* șeful armatelor cerești; în el este principiul puterii regale și al autorității sacerdotale sau pontificale».[1]*

Vom scoate subsecvent implicațiile acestor enunțări fundamentale. Deocamdată, să continuăm examinarea icoanei. Arhanghelul atinge cu picioarele

pămîntul. Or, cum am [7] [8]

văzut, el se identifică cu Axa Lumii, ceea ce arată legitimitatea reprezentării unui principiu prin ființe umane. Dar, fără raportarea la principiu, ființa este neant, idol. Fiind Axa Lumii, punctul de tangență al lui Mikael cu ea este în mod necesar centrul lumii, sau o specificare a lui într-un punct geografic, într-o țară. Inscripția din vîrf, din cheia de boltă a icoanei («Arhanghelul Mihail, păzitorul dc Dumnezeu al țării») își pierde caracterul său evaziv religios și capătă o semnificație tehnică, riguros geometrică.

Picioarele îngerului sînt depărtate unul de altul. Era poziția militară de drepți, din secolul al XVII-lea, iar Mikael e comandant de oști. Dar semnificația c mai adîncă, pentru că Unitatea principală nu devine sensibilă în lumea noastră decît prin polarizare.«A pus piciorul drept pe mare și piciorul stîng pe pămînt», adică tot depărtate, se spune despre înger.

Tot așa, gravurile hermetice reprezentînd colosul din visul lui Nabucodonosor îl arată uneori cu picioarele depărtate, cu o torță ridicată în mîna dreaptă și cu un vas din care curge apă, în cea stingă, gest cu aceeași semnificație ca al îngerului

---

7[7] Rene Guenon, *Le roi du Monde;* Paris, Gallimard, 1985, p. 13. *Mens,* minte, sînt termeni derivați din mânu. PenUu a preîntîmpina o obiecție, vom spune că dacă ființe istorice și legendare au avut caracter de monarh universal, a fost numai prin participare și delegație a lui Mânu, Inteligența cosmică, refleclînd Inteligența transcendentă.

8 Rene Guenon: *Op. cit.,* p. 28-29.

din icoana noastră.

Menționăm faptul important, pe care-1 vom interpreta, că cele două picioare și orizontala pământească formează un triunghi cu vîrful în sus.

Sub picioarele îngerului, dar sub pământ, într-o groapă care este propriu-zis o cavernă sau o criptă, stă lungit un voievod încoronat, înfășurat în mantie. El figurează brațul orizontal al unei cruci, al cărei braț vertical este însuși îngerul - amîndouă ființele fiind reductibile la linii geometrice. Crucea este făcută din intersecția unui ax vertical cu o linie orizontală. Amîndouă sînt reprezentate prin simboluri umanizate, am putea zice, de către Arhanghel și Voievod. Nu

vom insista niciodată de ajuns asupra posibilității simbolizării unor principii transcendente prin lucruri și ființe sensibile, deci, prin implicație, posibilitatea procedeului invers, de jos în sus, prin reducerea lumii la scheme geometrice. Avem deci în icoană un organism unic, în echilibrul lui perfect de activitate și pasivitate. Unei astfel de reprezentări, cei vechi îi spuneau «pantacol», adică un «mic tot».

Nu se menționează nicăieri în icoană cine este Voievodul din cavernă; se spune că icoana a fost poruncită de Vasile Lupu, dar voievodul din peșteră c anonim și acest fapt este prin el însuși foarte semnificativ. Petru Manoliu dovedește - într-un studiu în care acesta este scopul principal - că e vorba de Ștefan ccl Marc. Reproduce chipul din fresca de la Dobrovăț și din Evanghelierul de la Humor, socotite ca fiind cele mai portretistice din imaginile rămase de la marele voievod și, într-adevăr,

asemănarea este izbitoare. Dar acesta este un fapt secundar, dacă îl considerăm numai prin el însuși; principalul este că avem o imagine simbolică a funcției principatului moldovenesc, de la întemeiere pînă la Vasile Lupu. Că în intenția autorilor icoanei voievodul reprezintă în primul rînd o funcție, o dovedește anonimatul imaginci, pc cînd comanditarii și voievodul pe atunci domnitor sînt specificați, individualizați prin numele lor. Era și firesc ca această funcție să fie reprezentată *în afară* de cel mai marc, cel mai strălucit, ccl mai complet titular al ei. Faptul ar fi de ajuns ca să justifice alegerea iconarilor. Mai sînt și alte motive foarte importante, după cum vom vedea. Am subliniat *în afară,* pentru că vicisitudinile acestei lumi nu permit o perfecțiune exterioară continuă. înăuntru, funcția este totdeauna perfectă și egală cu ea însăși, ca toate marile funcții spirituale perene. Această perfecțiune perpetuă o arată icoana prin chipul 38

Arhanghelului Mikael, care adumbrește pe voievod pînă aproape de topire în ființa lui. O mai arată și prin acel «IO» din titulatura lui Vasile Lupu, emblemă a întregului principat românesc, moldovean și muntean, de la descălecători pînă în secolul al XIX-lea, care, printre altele, era un act de omagiu feudal față de Ioan Botezătorul; Ioan, în ebraică lokanan, «harul lui IO», este numele prescurtat al lui Dumnezeu în tradiția ebraică, după cum o arată Emil Vîrtosul.[9] Firmanele turcești de investire a domnilor

9 Emil Vîrtosu: *Titulatura Domnilor și asocierea la Domnie în Țara Românească și Moldova pînă în secolul al Xll-lea,* București, Editura Academiei R.P.R., 1960.

au tradus oarecum acest simbolic Ioan prin vorbele: «Intîiule din neamul lui Mesia». Dar IO era și numele lui Ianus. După Macrobius, *(Satur naie:* 1,18), IAO a fost declarat de oracolul lui Apollo ca fiind primul și cel mai marc dintre zei. IAO, *panton despotes,* IAO, Stăpînul tuturor. Nu putem întîrzia asupra acestei vaste și importante probleme: este de ajuns să semnalăm posibilitatea unei influențe, a unei prelungiri precreștine în titulatura Domnilor români, prin viforul veacurilor, fără excluziunea zestrei creștine.

*

Pentru cercetătorul obișnuit, voievodul lungit în groapă, învăluit de o mantie-giulgiu, c mort, dar pentru cine se uită mai atent, mortul arc ochii deschiși, mortul nu e mort, dar totuși nu e viu, tară să fie mort. Și pe această piatră de poticnire de primă mărime, nimic nu ar fi mai potrivit decît inscripția de care am pomenit, de pe mormîntul regelui Arthur: *vivit non vivit,* ceea ce arată

unanimitatea tradițională a mitului; formula e o minune de cimilitură ezoterică, putînd fi citită ca și unele oracole de la Delfi: *vivit - nonvivit, vivitnon - vivit,* care exprimă viața și moartea și face imposibilă postularea exclusivă a unuia din termeni. *Vivit* este anulat de *nonvivit,* ce-1 urmează, *vivitnon* este anulat de *vivit* următor; formulă prin care viața și moartea reies riguros una din alta, îneît acel căruia i se aplică este în mod necesar între ele două; mai precis, se identifică cu principiul lor comun. Pentru a fi nemuritor nu e suficient să învingi moartea, ci și

viața; formulă cu chip de lanus, în care *non-|A* central este vidul metafizic, care, imuabil în el însuși, afirmă sau neagă pe *vivit,* după solicitare și după perspectivă. Cei doi *vivit* sînt în absolută dependență a won-ului principal. Formula este în fond identică cu cuplurile de complementare sanscrite *vyaktavyakta, satasat niruktanirukta, parapara,* simbolizînd Identitatea Supremă.

Revenind la icoană, ocultarea lui Ștefan e coroborată de mantaua care-1 înfășoară. *Re-velatio,* în latină, înseamnă învăluire și dezvăluire în același timp a tcofaniei, a doctrinei sacre. Dante scria cu competență și în cunoștință de cauză:

> *O voi, ch'avete gl'intelletti sâni. Mirate la dottrina, che s'asconde Sotto'l velame degli versi strani.*
> (Inf. IX 61-63)"' *O, voi care aveți intelectid sănătos, Admirafi doctrina care se ascunde Sub vălul versurilor stranii.*

Și mai sînt oameni care neagă sensul ascuns al *Divinei Comedii,* cînd autorul îl afirmă răspicat! Vălul

[111] Dante Alighieri: *La Divina Comiuedia.* Parigi, Firmin Didot 1861, p. 34.

despre care vorbește Dante poate învălui o doctrină, dar și pe omul ce s-a identificat cu doctrina. în Coran, îngerul Gabriel se adresează lui Mohamad: «O, tu cel învăluit cu mantaua» *(Surata 74).*

Faptul că Ștefan cel Mare nu a murit, că se integrează în familia monarhilor ascunși, dar fără moarte, în grupa lui Arthur, a celor-doi Frederici, a lui Carol cel Mare, a Imamului șiit și a atîtor altora,

este afirmat cu tărie de tradițiile populare moldovenești. Reproducem doar cîteva, din cartea lui Simion T. Kirileanu, *Ștefan cel Mare și Sfint* (Ed.III, Tipografia Mănăstirii Neamțu, 1924).

«Lumea crede că Ștefan cel Marc și Sfint n-a murit, fărcă s-a înălțat la cer, cu trup cu tot, ca să dee samă de faptele lui bune și creștinești» (p. 16).

«în vremea lui Ștefan cel Mare, era tare bine în țara Moldovei. Iar bătrînii spun că Ștefan cel Mare nu e mort. El are să mai vie și atunci are să fie ferice în (ara aiasta» (p. 19).

«Calul lui Ștefan cel Mare paște dc una pin păduri, dar cine-1 poate prinde ?» (p.18).

Toți monarhii ascunși au un rol cshatologic. Căci mai departe autorul spune:

«Ștefan cel Mare și Sfint ar' să vie înainte de învierea cea de obște, călare pe calul lui și cu sabia în mînă [inînd-o drept în sus» (ca arhanghelul din icoană, *n.n.).* «Atunci are să fie războiul cel mare. Locul războiului are să fie pe valea cea mare de pe Apa Moldovei, la *Șese băi,* și atîta vărsare de sînge are să fie acolo, înеît caii o să înoate pînă în coame în sînge omenesc».

Se vede deci că Eminescu nu scotea din capul lui:

Ștefane, Măria Ta, Tu la Putna nu mai sta...

Tu te-nalță din mormînt Să te-aud din corn sunind Și Moldova adunind.

Invocație cu tîlc pe care acest mare culegător de folclor, Eminescu, o strînsese probabil din.popor,

chinte- sențiind-o.

Invocație care nu este o vagă aspirație, ci o conjurare, o tehnică de actualizare, ca toate invocațiile către monarhii ascunși, dar cu menire de revenire la sfîrșit. încrederea pe care ne-o inspiră Eminescu ne face să credem că actualizarea lui Ștefan, din matricea unde doarme, va avea trei etape:

> *De-i suna din corn odată Ai s-aduni Moldova toată, De-i suna de două ori îți vin codri-n ajutor De-i suna a treia oară Toți dușmanii or să piară Din hotară în hotară.*[11]

Și dacă ne întrebăm cum vor veni codrii în ajutorul lui Ștefan, tot Eminescu ne răspunde, foarte consecvent și riguros în inspirația lui. Codrul sc adresează lui Mușatin - care c Ștefan - cu aceste incomparabile versuri profetice:

> *Căci mă știi, iubite frate Că nu-s codru, ci cetate Dar vrăjit sînt eu de mult Pînă cînd o să ascult Răsunînd din deal în deal* [10]

Mitul monarhului ascuns

> *Cornul mîndru triumfal Al craiului Decebal*
> *Atunci trunchi-mi s-or desface Și-n palate s-or preface.*
> *Vei vedea eșind din ele*
> *Mii copile tinerele*
> *Și din brazii cît de mici Vei vedea ieșind voinici Căci la sunetul de corn Toate-n viață să întorn.*
>
> (Mușatin și codrul)

10 Mihai Eminescu: *Poezii,* Ediție completă, vol. I. București, Editura Eminescu, 1923, p. 172-178 *(Mușatin și Codrul).*

Se vede cît de solidară este revenirea lui Ștefan cu *renovatio mundi,* condiționîndu-se una pe alta. De asemenea, nașterea oamenilor din lemn *(xylogeneză),* sau din piatră *(lithogeneză),* este una din marile teme mitice ale lumii. Cînd Matca umană, complet spurcată, nu va mai putea da decît bastarzi, un neam omenesc virgin va ieși din trunchiul Arborelui Lumii. *Iam reclit el Virgo* - spunea în egloga lui profetică poetul clarvăzător, Vergiliu.

*

Ceea ce reiese foarte limpede din icoană este calitatea de Om Adevărat a lui Ștefan, în concepția autorilor ei. Luăm cuvîntul în sensul lui riguros tehnic, care este traducerea termenului *sen-Jen* chinezesc. în adevăr, Ștefan închipuie brațul orizontal al unei cruci; brațul vertical e închipuit de arhanghel. Cu alte cuvinte, Ștefan e totală pasivitate față de Principiu, care este total activ, după însuși simbolismul liniilor (orizontală și verticală). Or, cine este total pasiv (musulmanii spun *niuslini,* supus) față de principiu, este *ipso facto,* și în mod necesar, total activ față de lume, pentru restabilirea echilibrului; această carac- 43

terizare nu poate conveni decît exclusiv omului care a reintegrat centrul lumii și al ființei sale, adică a recuperat starea lui Adam înainte de cădere, sau pe aceea a unui Făt-Frumos la sfîrșitul căutării lui.

Iată cîteva precizări ale lui Guenon în cartea sa, *La Grande Triade.* Vorbind despre simbolul extrem oriental al Yin-Yang-ului, precizează că tot ce este activ, pozitiv sau masculin este *Yang,* tot ce este

pasiv, negativ sau feminin este *Yin.* în orice aparține naturii manifestatului, există un dozaj indefinit variabil al acestor două principii. La ființa efectiv reintegrată, echilibrul este perfect realizat între *Yin și Yang,* în sensul că Omul Primordial este total *Yin* față de principiu, deci, prin compensare, total *Yang* față de lume, pe care, prin structurarea lui și natura lucrurilor, o stăpînește și o regentează prin mandatul Cerului.

Or, exact așa ni-1 arată icoana pe Ștefan cel Mare, nu numai din perspectiva doctrinei F/ii-Fr/wg-ului, ci și prin alte date ale ei.

Am făcut la început observația că picioarele lui Mikael și solul alcătuiesc un triunghi cu vîrful în sus. Baza triunghiului este solul, dar orizontalitatea lui este total însumată, personificată de Ștefan, facîndu-1 total pasiv față de principiu, deci, din această cauză, total activ față de lume; altfel spus, stăpîn efectiv al ei, oricare ar fi aparențele și limitele exterioare ale puterii lui. Este vorba de puteri lăuntrice. Mikael este șeful ierarhiei spirituale *in divinis;* reprezentantul lui în lumea noastră e șeful ierarhiei terestre, localizată simbolic, cum arătam mai sus, într-un centru suprem, condus de Mânu, centru numit în sanscrită *Agarttha.* Șeful acesteia are doi asesori care formează un ternar, simbolizat de un triunghi cu vîrful în sus. Aici trebuie să ne referim din nou la Guenon.

Mitul monarhului ascuns

«După părerea lui Saint-Yves d'Alveydre, șeful suprem al *Agartthei* poartă numele de *Brahâtma.* (...) suport al sufletului în spiritul lui Dumnezeu; cei doi asesori ai lui sînt *Mahâtma,* reprezentînd sufletul

universal și *Mahânga,* simbolul întregii organizări materiale a Cosmosului; este diviziunea ierarhică pe care doctrinele occidentale o reprezintă prin ternarul *Spiritus, Anima* (sau sufletul), *Corpus,* aplicată aici după analogia constitutivă a macrocosmosului și microcosmosului.

Este important de remarcat că acești termeni, în sanscrită, desemnează propriu-zis principii și că nu pot li aplicați la ființe omenești, decît în măsura în care ele reprezintă aceste principii, dar, chiar și așa, sînt atașați la funcții, nu la individualități».[11]

Și atunci, examinînd icoana, putem constata cu ușurință care era funcția Principatului moldovenesc, în principialitatea lui exteriorizată în rare ocazii (cazul lui Ștefan cel Mare, de exemplu), dar permanentă în taină; aceea de *Mahânga,* principiul organizării materiale și politice a cosmosului. Aici, pentru a întîmpina orice confuzie, trebuie să adăugăm că aparența exterioară a unei funcții spirituale ascunse nu trebuie de loc să coincidă cu rădăcina ei ocultă, de n-ar fi decît pentru derutarea indiscreților și a ostilității lumii din afară. Au fost epoci în vechime, cînd *Mahânga,* Principiul organizării exterioare a lumii, se manifesta printr- un mare monarh, un Cosmocrator. Ultimul în Occident a fost, pare-se, împăratul Frederic al II-lea Hohenstaufen. Din motive de prudență elementară, un principiu spiritual exteriorizat în epoca noastră nu trebuie să bată la ochi; este necesar să se manifeste în țări și prin principi mici. Un punct, un focar este suficient ca să reflecte soarele în lume.

---

11 Rene Guenon: *Le roi du Monde,* Paris, Ed. Gallimard, 1958, p. 31.

Evident, ideea că Moldova regenta lumea e absurdă și ridicolă. Vrem numai să spunem că în epoci grele ale omenirii, principiul spiritual ascuns al organizării materiale a putut să se exprime în țărișoare mici, cărora nimeni nu le dădea atenție, fără știrea lor, cu excepția unor organizații secrete foarte închise.

Acestea fiind zise și bine ținute minte, putem afirma, cum am mai facut-o, că triunghiul suprem inițiatic de care vorbea Guenon, este redat în icoană de picioarele îngerului, Ștefan cel Mare servind de bază a lui.

«Pentru ca să ne servim de un alt simbolism, nu mai puțin riguros exact, vom spune că *Mahânga* este baza triunghiului inițiatic și *Brahâtma* vîrful lui; între ele două *Mahâtma* încarnează un principiu mediator (Vitalitatea cosmică), Anima Mundi a herme- tiștilor. [...] Să ne explicăm și mai net: lui *Brahâtma* îi aparține plenitudinea celor două puteri, sacerdotală și regală, privite oarecum în stare nediferențiată; aceste două puteri deosebindu-se apoi ca să se manifeste, una în *Mahâtma,* repre-zenlînd în special puterea sacerdotală, cealaltă în *Mahânga,* reprezentînd puterea regală. Această distincție corespunde aceleia a *Brahmanilor* și a Așa/ry-lor (a sacerdoțiului și a cavalerilor în Evul Mediu *n.n.*| Dc-altminteri, fiind dincolo de caste, *Mahâtma* și *Mahânga* au în ei, ca și *Brâhatma,* un caracter în același timp sacerdotal și regal».[1] ’

Se poate «remarca riguroasa analogie care există între ternarul suprem al *Agartthei* și acela al lamaismului, *[...] Dalai-lama* realizînd sfințenia (sau pura spiritualitate a lui Buddha), *Tași-lama* realizînd știința sa teurgică și *Bogdokhan* reprezentînd

puterea sa materială și războinică».[12] [13] Este curioasă asemănarea de nume dintre

Bogdokhan și Bogdan, numele întemeietorului oficial al Moldovei, eponimul ei, deoarece la turci și la orientali, Moldova avea numele de Bogdan. Avem aici o ilustrare a celor spuse mai sus: *Bogdokhan* nu exercita decît o putere locală limitată în Mongolia, ceea ce nu-l împiedica să reprezinte, să simbolizeze, toată puterea mandatului său, *Mahânga,* principiul întregii puteri dc organizare a lumii. Același lucru spuneam despre Moldova, mai ales că nu este vorba de o stăpînire *efectivă* a globului, ci de o «prezență» ignorată, de un «martor» neștiut de nimeni, mai ales că o conducere se poate exercita pe căi subtile, nedetcctabile.

Că un principe relativ puțin important în istoria lumii, așa cum este cunoscută de profani, a putut totuși exercita un mandat de Cosmocrator, este o trăsătură caracteristică a vîrstei de fier; Constantin Dragases, ultimul împărat al Bizanțului, nu mai stăpînea decît orașul Constantinopol; era totuși legitim, autentic «împărat al romanilor», egal calitativ cu August și Traian. Dar cititorul obișnuit poate fi nedumerit. Concedem. După prăbușirea puterii imperiale în Evul Mediu, după otrăvirea lui Enric al VII-lea de Luxemburg, împăratul lui Dante și al *Pedelilor D'Amore,* după desființarea Ordinului Templului, în noua organizare mult mai secretă a ezoterismului în Occident, funcția de *Mahânga,* de

12 Rene Guenon: *Ibidem,* p. 35-36.
13 Rene Guenon: *Ibidem,* p. 37.

Chakravarti, a putut fi suportată de o monarhie pe care nimeni nu o bagă în seamă din cauza exiguității și excentricității ei, ferită de curiozitățile indiscrete, dar nu prea îndepărtată, situată în Orientul apropiat european.

Iată, tot din cartea lui Simion T. Kirileanu, o tradiție care îl arată pe Ștefan cum nu se poate mai bine, în funcția de *Mahânga,* de *Chakravarti:*

«înainte de a muri, Ștefan tăcu o hartă și pe hartă însămnă soarta ce-1 aștepta pe fiecare popor.

După aceea, puse harta într-o ladă de fier și porunci s-o îngroape în Suceava. Cheia o aruncă.

Toate neamurile, ci-că știu de această hartă, dar li-i frică să dezgroape lada căci s-ar porni războaie crîncene.

De aceea, mai bine lasă iada îngropată.»

Lada de fier din legendă este un chivot; este de fier pentru că sîntem în vîrsta de fier. Este vădit că Ștefan nu apare aici ca un simplu vizionar, ca un prevăzător al evenimentelor viitoare ale lumii, ci ca un *făuritor* al lor; că o dată hotărîrile sale luate, ele sînt irevocabile, ireversibile. Descuind și încuind lada, Voievodul se arată și ca stăpîn al cheilor, funcție eminamente «polară».

Am arătat, după Guenon, că nu numai *Brahâtma,* ci și *Mahâtma* și *Mahânga* însumează dubla putere sacerdotală și regală. Este semnificativ în această privință numele popular al Voievodului nostru: «Ștefan cel Marc și Sfint», indi- cînd foarte bine acest dublu caracter. De ce nu sînt numiți sfinți

și alți voievozi români, tot așa de evlavioși, cu teamă de Dumnezeu, ctitori de mînăstiri și biserici ca și Ștefan cel Mare? Nu e vorba de o sfințenie obișnuită; Ștefan numai ușă de biserică nu era, «iute la mînie, tăia oameni la ospețe».

Pe pieptul îngerului din icoană e o cruce elementară, ale cărei brațe sînt făcute dintr-o serie de cruci mici, în formă de X, care este crucea calităților sensibile.

Pînă acum ne-am ocupat de ierarhia pămîntească, simbolizată de triunghiul inferior, format din picioarele îngerului și Ștefan cel Mare. Ne rămînc acum să privim triunghiul superior ceresc. Repetăm citatul lui Guenon. «Vom spune că precum șeful ierarhiei inițiatice (Regele Lumii *n.n.)* este «Polul pămîntcsc», *Metatron* este «Polul

ceresc» și aceasta își arc reflexul în celălalt, *cu care e în legătură directă de-a lungul Axei Lumii* (sublinierea este a noastră). Numele său este Mikael, Marele Preot, care este holocaust și oblațiune în fața lui Dumnezeu.»[14]

Geometric, cele spuse se pot simboliza prin două triunghiuri echilaterale cu vîrful în sus,unul superior și altul inferior, unite printr-un ax vertical trecînd prin vîrful lor, perpendicular pe bază.

Deci ierarhia inițiatică pămîntcască este oglindirea ierarhiei cerești, «cu care este în legătură directă de-a lungul Axului Lumii». Dacă ierarhia pămîntcască este simbolizată de triunghiul făcut din

14 Rene Guenon: *Ibidem,* p. 28-29.

picioarele lui Mikael și de Voievod, ca să aflăm acum triunghiul superior nu avem decît să imprimăm privirii o mișcare dc translație ascendentă, de-a lungul corpului îngerului, care, în speță, este Axul Lumii, și ajungem la triunghiul de sus, format din creștetul capului lui Mikael și de cei doi umeri ai lui, pe care, parcă aștcptînd să ilustreze o doctrină perpetuă și augustă, aflăm două capete cu barba răspîndită pe antebraț; împreună cu acela al îngerului fac termenul ceresc, căruia ternarul pămîntesc, pe care l-am studiat pînă acum, îi este numai o oglindire.

Se poate spune că cele două capete de pe umăr sînt capete de ciobani, dar se poate spune și mai bine că sînt capete de daci; o simplă privire pe coloana traiană și pe bustul lui Decebal de la muzeul Termelor din Roma ne-o arată cu prisosință. Căciulile nu sînt făcute din blană dc oaie, ca la ciobani, ci cușme dc pîslă, ca la regii și la *pileafii* daci. Nu se poate exagera importanța acestei constatări, căci sugerează firesc ideea continuității unor tradiții precreștine pînă în secolul al XVII-lea, mascate dc un fard de

creștinism. De altminteri, continuitatea c insinuată și altfel: Ștefan stă ascuns în caverna lui, după cum stă Zalmoxis în peștera din muntele sfînt. Avem aici prelungiri zalmoxiene pînă în secolul al XVII-lea? Dacă cele două capete sînt dacice, după ce model le-a pictat cu atîta exactitate zugravul nostru? Căci asemănarea este impecabilă, ceea ce nu era obiceiul picturii din acel secol. Pictura nu devenise arheologică. în veacul al XVIl-lca n-avea lumea grija exactității, iar pictori contemporani cu zugravul

nostru, un Rubens, un Rembrandt, pictau pe faraon îmbrăcat în pașă turcesc și pe Cleopatra în rochiile Helenci Fourmant și ale Saskiei. Și asta în țări occidentale ce marinau un umanism de trei secole! Ce să mai spunem de Moldova acelor vremuri, scoasă din istorie, cufundată într-o sublimă noapte atemporală? Nu vedem pe meșterul Tugomir studiind la Roma Coloana Traiană și Muzeul Termclor.

întrebarea totuși subsistă: de unde această riguroasă asemănare cu capetele strămoșilor daci? Răspunsul nu poate fi decît unul: o continuitate tradițională, un același costum ritual, liturgic, trecut din veac în veac, de la Deceneu la Vasile Lupu, o dată cu inițierea de care depindea, vehiculînd-o «sub pecetea tainei».

*

Și, cîntărind bine lucrurile, acest ternar ceresc din icoană poate fi cheia, rostul adînc și suprem al misterelor *Mioriței.*

Nu există element mai pozitiv, mai binefăcător, vital, tămăduitor, în viața și în continuitatea unui popor, decît prezența în centrul lui ocult, mitic, dar cu atît mai real, a unui personaj arhetipal despre care se spune că nu a murit, 50

că ascuns pătimește și înflorește o dată cu el, îi adună într-un focar chintesențial toate posibilitățile sale latente, îi sublimează pătimirile și îi melancolizează bucuriile și, între soare și lună, dibuie locul Luceafărului.

Reluăm citatul redat mai sus din *Le Roi du Monde:*

«Titlul de Rege al lumii, luat în accepțiunea lui cea mai ridicată, cea mai completă și în același timp cea mai riguroasă, se aplică în mod propriu lui *Mânu,* Legislatorul Primordial. [...] Acest nume, de altminteri, nu desemnează deloc un personaj istoric, mai mult sau mai puțin legendar; ceea ce desemnează in realitate este un principiu, inteligență cosmică oglindind lumina spirituală pură, formulînd legea *(Dharma)* proprie pozițiilor lumii noastre sau a ciclului nostru de existență; și atragem atenția asupra ultimului membru al frazei: „Este în același timp arhetipul omului considerat special ca ființă gîndiloare *(manava)"».*

Deci, pe lîngă existența arhetipală a lui Mânu pentru întregul neam omenesc, există specificații secunde la unele popoare cu tradiția proprie a Monarhilor ascunși, care devin astfel arhetipuri particulare; iar în fiecare individ, Monarhul ascuns este germenul, bobocul prototipal din fundul inimii, așteptînd înflorirea prin suflul și sărutarea lui Făt-Frumos.

Este de ajuns să ai sumare cunoștințe tradiționale, ca să-ți dai seama de imensul beneficiu al acestei stări de fapt. Ștefan e arhetipul românesc, specificarea omului universal în poporul nostru, permanența noastră națională, băgîndu-se bine de seamă să nu se dea nici un iz modern-patriotic acestui cuvînt.

Am văzut că acest arhetip al genului uman este Mânu, prin urmare și arhetipurile particulare sînt localizate simbolic în caverne; echivalentul lor în microcosmul uman este inima. De aceea, legendele, cîntecele preamărind pe Ștefan cel Mare, îl dezmorțesc în caverna inimii, cu condiția să fie repetate,

pomenite, reamintite într-una; devin o repetiție sacră, un *japa,* un *dhikr,* cum îi spun hinduși și musulmanii. Ele trebuie să fie încadrate de un ritual de mistere și nu e sigur că acest ritual a fost în esența lui creștin. Este foarte probabil că aceste incantații, actualizînd pe Ștefan cel Mare în felul incantațiilor Imamului ascuns, existau în organizațiile inițiaticc din Moldova, după cum este mai mult decît probabil că numele scrise pe icoană, ale acelora ce au făcut-o, pomenesc pe membrii unei asemenea organizații, al cărei patron suprem să fi fost IO Vasile Voevod, după cum regele Angliei este patronul organizațiilor masonice din țara lui. Icoana este un element al unui ansamblu de mijloace rituale fonetice și vizuale *(Mantra fi Yantra).* Mai precis, icoana este expresia fixă, spațială, a unor litanii, cam în genul acelora presimțite de Eminescu, ce se desfășura în timp. Spațializarea timpului c definiția lui *Magnum Opus,* realizînd dispariția timpului, solemn jurată de toate tradițiile. Primejdii de interferențe sumbre există pentru imprudentul care face asemenea invocații pe socoteala lui, fără transmisiune și fără încadrare: totul se ține în țesutul cosmic, de la *borboros* pînă la ceruri; criteriul pentru deosebirea autenticului de parodie este transmisia și continuitatea lanțului inițiatic; primejdia nu există pentru cei din lanț, pentru care aceste litanii-invocații făceau parte din ritual; lucrul se vede și acum în organizațiile secrete șiite din Iran, unde invocarea Imamului ascuns este fundamentală. Un invocator al lui Ștefan cel Mare, împlinind aceste condiții, era ocrotit de «chiurasa impenetrabilă și de busola infailibilă» a cunoașterii doctrinale, a bunei intenții și a mijloacelor rituale autentice.

Că Ștefan cel Mare este o rană deschisă, sîngerînd în centrul vital al poporului nostru, pătimire și tămăduire în același timp, împiedicînd împietrirea inimii prin sîngerarea ei, o arată și alte tradiții. Astfel, se spune că în zilele cînd a 52

fost smulsă Bucovina din trupul Moldovei, călugării de la Putna au fost înspăimîntați cîteva nopți de flăcările roșiatice ale unui foc care ardea în interiorul bisericii și care, bineînțeles, nu avea nici o realitate materială.

Altă tradiție este raportată dc lorga în *Istoria lui Ștefan cel Mare.* Sabia voievodului va ieși încet și treptat din mormînt, la vreme de mare primejdie pentru țară. Am menționat o legendă similară despre eroul național al sîrbilor, Marko Kralicvici.

Toate legendele, cîntecele, gesturile, imaginile, converg simultan spre un centru nedetcctabil, unde se pregătește la întuneric un miracol, care nu poate trece de la putere la act, de la latență la lumina zilei, decît solicitat mai întîi de un grup restrîns de «veghetori», la rîndul lui sprijinit de aspirațiile profunde ale unei colectivități.

Dar sforțările cutremurătoare, periodice, ale lui Ștefan cel Mare, de a se reactualiza în mijlocul poporului său în clipe înstelate, cu izbîndă relativă dar nu totală, pentru că toate condițiile nu-s încă îndeplinite, sînt admirabil povestite de o datină basarabeană, culeasă și publicată de Tudor Pamfile, în 1910, în revista *Ion Creangă.* Citățm din ca:

«Oamenii mai dinainte erau mai cu frică de Dumnezeu și cu rușine de oameni, de aceea și Dumnezeu le mai arăta cite o taină, pe care cei de amu n-o mai pol vede. Spun că peste Pmt, în cealaltă (parte,

n.n.) moldovenească, pe malul Prutului, la un loc aproape de un tîrg Ștelănești, într-un cîmp, încungiurat de jurîmprejur de ogoare și finețe, este o stîncă mare, naltă de *te'nceuri* (te înflori, *n.n.)* cînd te uiți la dînsa.[15] Acolo, sus, sus de tot, este *Casa Doamnei,* unde-i

biserica sufletului Simțului Ștefan Vodă și comorile lui din via(ă. Mai vine el pe pămînt, dar mai încolo, că îi vine îndămînă să vadă pretutindeni. Necuratului nu-i place asta și încearcă să prăbușească stîncile, scociorîndu-le ca pe corabia lui Noc și n-a fost chip. Stîncele-s apropiate una de alta de parcă-s gură în gură; ci-că chiar vorbesc tare de taina asta în limba lor.

Aici, cum am spus, vine siîntul odată pe an, la Paști, nu singur; Da cine-i așa de bun la Dumnezeu ca să-l poată vedea? Cei mai demult l-au văzut, că noi, altfel, n-am ști lucrurile ce aveți să le auziți. în sara spre Paști, cînd toate duhurile rele și gujuliile cele necurate se ascund prin adîncimilc și zămeile (zămnicile, *n.n.)* lor. vine un înger dumnezeiesc de-al Sfintului Ștefan că el are mai mulți ca slugi - și scoate cheia de aur de la Casa Doamnei dintr-o bulboană din Prut, unde-i dală în sama unui somn mare, născut mai înainte de Ștefan, și deschide ușa casei. Se luminează ca vara la amiaz și mai ceva încă; nici o sullare străină nu se mai aude atunci; tac toate. îngerul face un semn și orice duh

15 Stînca există în realitate. Iată o tradiție culeasă dc Elena-Niculiță- Voronca în: *Datinile și credințele po/x>nilui român adunate și așezate în ordine mitologică,* vol. I, Cernăuți, Isidor Wiegler, 1903, p. 14: «Diavolul de ciudă s-a apucat într-o noapte să iezească Prutul cu stînci, că doar s-or

53 îneca oamenii. Numai o stîncă mai era de pus și ne prăpădea. Dar Dumnezeu a dat de-a cîntat cocoșul și stinca a picat alăturea și noi am scăpat. Stîncile acele se pot vedea la Ștefănești, în Moldova.»

necurat s-a dus din văzduh, din ape, pe pustiu. în casa împodobită cu icoane din cer și mîndrețuri nespuse se aprind luminări de le laie lumina. Și-i de-a mirare mulțimea mare de suflelc bune de moldoveni, ce-s sus la Divanul din Cer, dar gios în astă sară. Și mai sînt și alți oameni de limba și legea noastră, da au chip de păsăruiți (păsărele, *n.n.)* albe și frumușele, îngeri cu ochi blînzi dar de foc. Apele Prutului amuțesc. El stă pe loc. Nici un larmăt. Chiar somnul iese din adînc, să-și mai vadă pe Vodă odată. Deschis e cerul la Miezul Nopții. Ștefan se coboară lin, dar in trup așa adevărat, că așa i-a dat trup de sfînt nevăzut cum a fost în viață în haine albe, la cingătoare are iataganul, în mînă buzduganul, pe cap o coroană de pietre - da's stele - e încongiurat de păsărici. lot suilete ce i-au fost lui mai dragi în viață. El vine să-și mai vadă ce-i mai fac, somnul lui. moldovenii, dacă mai sînt curați ori se corcesc și sufăr cu lifte spurcate. Se așază pc tronul de aur și cu ochii spre apa Nistrului

face un semn cu mîna și ca din senin dealurile se pleacă, toate înălțimile pier, facîndu-se una cu văile, își mișcă înapoi mîinile, face aceleași semne, își vede ca în palmă locul și neamul. Zboară spre el tînguirile inimilor curat moldovenești și vede ce mare-i amarul și jalea. Și cît îi de sfint, el începe a plînge și plînge cu lacrimi de foc. Sare ca ars de durere și uită că-i dus dintre noi, dar plînge înainte în picioare; și plîng jalnic toate sufletele! dar nu poate nimic să îndrepteze el, sfintul, ci la toți Ic trimite vorbă să gîndească că mare-i Dumnezeu: aude, vede și toate le înseamnă la carte; și crestături pe răbuș el tot face pînă s-a umplea cartea odată și odată și lemn de răbușuri în cer n-a mai li pentru ale noastre nevoi. Pe loc îngenunchie el. Domnul cel mic din cer, că acolo numai Dumnezeu e mare și sufletele și îngerii îs de giur împregiur și cu el îngenunchie și ele; se roagă el vajnic să-l lase în larg, să mai iasă o dată.

Și nu se îndură prea Sfintul Dumnezeu. Se roagă

cu lacrimi ce rugul sfințesc și apa ușoară o fac și plîng întărind inima celor români, a moldovenilor nccorciți; și îngerii în ceruri și sfinții viteji, tovarăși de ai lui, ca de alde Sîn-Gheorghe, Sîmedru! și păsăruicile albe stau gata să cadă de jele! Prutul, el încă jelește iar Dumnezeu, ce caută la ei toți din cer deabia își mai ține inima că așa de scîrbit îi e cerul. Deodată însă, Ștefan sare român în picioare, fața îi e roșie ca gotca; e foc și pară în suflet; se crede iar Vodă și buzduganul cu dreapta îl învîrtește iar cu stînga scoale iartaganul tăios. Pe loc se strînge în giurul lui poporul din sînge domnesc. Și-i pare lui bine, că îi vede pe toți ca-n ulcică. Mai zice o vorbă, da' nu știu spre cine: „Asvîrlc-vor oasele afară pămîntul și loc pentru suflet voi nici în iad să aveți! Perdutu-mi-ați neamul! Veni- voi eu doară - nu-s veacuri de om și atunci veți cîrșca!”

Dumnezeu însă îl vede, nu-1 lasă, și dc-ndată îl cheamă, căci se umezește de ziuă și voia nu-i este ca să-l apuce aicea pe el. O sfintă umbră cu duh - că cerul se închide face un semn și lumina cea sfintă asfinle iar casa se-n cuie cu huet dc trăznet. Și Ștefan cu inima tîngă, spre înălțime, ca fulger, ca un arhanghel cu îngeri, plutește voinic spre cer; și toate aice se-ntorc cum au fost.

Somnul se cufunde în casă-i cea veche. Prutul duduie și clocotește de ciudă, că l-a tăcut leneș o clipă, că tare îi drag să tot vadă mai (mai vadă, *n.n.)* pe stînt și viteaz. Ușa se închide, cheia sare ca o stea în valuri, somnul o prinde și o pune în cămară că are să dea samă de ea. A doua zi, în toate sufletele moldovene se simte o întărire, că Tata și Sfîntul nu uită de noi și vede măișoarele (necazurile, dorul *n.n.)* noastre și ziua de mine, a noastră, e a lui. Iar Sfîntul nostru de Vodă nu contenește; se roagă să-l lase în lume că nu poate să

rabde, dar Domnul prea Sfîntul, ce drag îi este de Ștefan și lui, că-1 știe sfetnic cuminte și aproape de el îi zice:

„Mai este vreme! Așteaptă: are să fie și asta!”

Și noi așteptăm, că așteptarea e cuvint străbun și bun. Iar cartea cea mare a noastră, mai, mai, e umplută - și Slîntul e gata să vie înarmat întocmai ca fîrlatu lui, Slîntul Gheorghe, din lifte o să facă o movilă, pe care flăcăii noștri să joace.»

Vedem că Monarhul ascuns are două fețe: una involutivă, reprezentată prin ocultarea, prin reducerea lui la un germen în oul lumii, și una expansivă, sincronizată cu bătăile inimii țării; o față patibilă și alta impatibilă. E natural să fie așa, pentru că Monarhul ascuns este o expresie specificată a Omului Primordial, a inimii lumii, prin urmare și a sistolei și diastolei ei, limită intre Principiu și Manifestare, Mijlocitor, Primul și Ultimul în creațiune, după cum Principiul e Primul și Ultimul în planul cauzal. Numai că Alfa și Omega exprimă principial o tautologie, un scurtcircuit etem, pe cînd la Omul Universal ele sînt la începutul unei Anabaze și terminarea unei Katabaze. De aceea, manifestarea Monarhului ascuns nu are arbitrarul unei inițiative individuale; ea se face pe ritmul mersului astrelor, în momente critice ale ciclului anual, la curmătura stihiilor. Litaniile pe care le-am citat în cursul acestui studiu nu au menirea să invoce o ființă, o entitate, ci să actualizeze o 56

prezență reală, un nod de forțe cu lungimi de undă analoge cu acelea ale incantatorului. Această sincronizare produce actualizarea feții ascunse a Omului Primordial în adîncul inimii invocatorului.

Este un fel de maturare a Oului Lumii în microcosmul uman. Principiul permite relativizarea elementelor eterne într-o colectivitate tradițională și națională, cu condiția că aceasta să recunoască universalitatea metafizică ce se ascunde în dosul acestei relativizări. Soarta a vrut ca o specificare a Omului Universal să se producă chiar pe planul statal și politic al neamului nostru, pentru ca să adapteze principii transcendente la condiții imanente de existență. Altfel spus, este un fenomen de încarnare avata- rică, cum ne-o arată în icoană coborîrea axială de la Mikael la Ștefan. Procesul nu trebuie să se oprească în mijlocul drumului, ci să atingă în naveta lui cele două extremități, superioară și inferioară, ale Axului. în acest fel, și numai în acest fel, cultul de dulie[16] adresat Voievodului producea redeșteptarea Arhetipului adormit în inima credinciosului, putea reactualiza pe Mânu de pe tărîmul lui nevăzut pe tărîmul nostru. Dar pentru aceasta trebuie să îndeplinim o condiție pe care o formulează un profesor de teologie de la Oxford, C.S.Lewis:

«Zeii nu ne vor vorbi față în față, decît atunci cînd și noi vom avea o față».

Frumoasa adormită[17]

Considerațiile pe care le-am făcut într-un alt studiu al nostru, referitoare la mitul lui Ciubăr Vodă,

16 Cultul *dulie* este adresat și sfinților, în opoziție cu cel al *latriei,* adresat direct lui Dumnezeu, și al *hiperduliei,* adresat Maicii Domnului.

17 Am ales acest titlu pentru a indica de fapt pe toți «eroii adormiți» care apar în basme.

gravitează în jurul doctrinei esențiale a unei funcțiuni centrale și perpetue în ciclu, ocultată din cauza întunecării vremurilor. Această ocultare apare, din afară, ca o cădere în letargie și torpoare a titularului funcțiunei, dar numai în perspectivă exterioară și profană. în ea însăși, funcția este imuabilă și tară scăderi; nu doctrina s-a depărtat de oameni, ci oamenii de doctrină. Ca atare, și doctrina și purtătorul ci se pot oricînd reactualiza, trecînd de la putere (potențialitate) la act, fie pentru solitarul care-și amintește de ele printr-un fenomen de *anamnesis,* fie pentru colectivitatea umană, cum o arată cu prisosință și unanim toate speranțele eshatologicc.

în mituri ocultarea este simbolizată în felurite chipuri: se spune că Frederic Barbarossa stă toropit pe tronul său din peștera turingiană, iar barba-i înconjura aproape de trei ori masa rotundă; la o sută de ani ridică pleoapele și întreabă dacă se mai rotesc corbii deasupra muntelui Kyffhauser; despre regele Arthur legenda zice că, rănit de spada nepotului său răzvrătit, zace în comă, între viață și moarte, în insula sfîntă Avallon. De asemenea, se spune că Imamul

ascuns al șiiților iranieni, după o ocultare minoră de 70 de ani, s-a cufundat în apele ocultării majore pînă la ziua hotărîtă de Plerom; iar pe Ciubăr Vodă l-au mîncat guganii. Lui Asura, Măselele pămîntului i-au măcinat substanța; esențialitatea Voievodului perpetuu este la adăpostul oricărei scăderi.

Ni s-a părut interesant să dăm o completare acestor considerații, urmare firească a lor, arătînd ocultarea funcției, de data asta reprezentată de o entitate feminină.

La prima vedere, parc contradictor ca un punct central să fie simbolizat de o femeie; totuși, nimic mai firesc. Dacă centrul în el însuși este imuabil și masculin, strălucirea, radianța și prezența lui țin de *Șakti* a sa, deci sînt feminine. E vorba, în mitul ocultării feminine, dc latența Prezenței Reale, de învăluirea Șechinei. Cînd strălucirea Cetății Soarelui înnoptează, exilată în cîmpurilc invizibile ale spectrului solar, și nici o ființă nu mai vede Curcubeul pe cer, Pare- drul, tovarășul ei pozitiv, este proiectat centrifug în întunericul din afară, într-o stare dc pribegie și nemernicie sacrifi- cială, pînă ce, la capătul Căutării, își regăsește soața (atunci poate să arunce pe cei doi luminători în cerul sideral).

Este cheia căutării lanei Sînziana de către Făt-Frumos. De obicei, lana c robită de puteri titanice; sînt cîtcva mituri în care aceste puteri titanice apar ca agenți virulenți, adormind, toropind pe Stăpîna Lumii; eroina cade într-un somn letargic, fără speranță și aparent fără sfîrșit după cîntarele omenești.

Exemplul cel mai cunoscut se află în basmul lui Perrault: *La Belle an bois dormant* (Frumoasa din pădurea adormită) cu strania și pregnanta lui desinență în participiu. O sută cincizeci de ani mai tîrziu, Grimm a dat variantele germanice: *Domrdschen* și *SchneewiHchen, Albă ca Zăpada.*

Tot în această familie de mituri, găsim pe Walkyria războinică, Briinhilda, adormită dc tatăl ei, Odin, care ridică un zid de foc în jurul fiicei sale încît nu putea fi trezită decît de cel ce va trece prin foc

pentru ca să o trezească (focul simbolizînd elementul transformator). Pînă la sfirșit este deșteptată de Sigurd, Siegfried-ul germanic. E interesant de semnalat că o lojă masonică ce nu mai lucrează, nu este considerată ca desființată; i se spune tehnic, «intrată în adormire» (sau ocultată). Se poate vedea pînă unde merge simbolismul *Frumoasei din pădurea adormită.* Masonii își spun «Fiii Văduvei», adică ai Inițierii văduvite prin supliciul lui Jacques de Molay și prin desființarea Ordinului Templului; simbolul merge și mai departe într-o formă derivată: inițiații se socotesc fiii Văduvei Maria și, prin asta, frații adoptivi ai lui Hristos.

Trei simboluri domină povestea lui Perrault: fusul fatal, somnul letargic și deșteptarea eroinei la capătul «questei» Prințului.

In treacăt semnalăm că, numai printr-o degenerare a limbii și a sensibilității franceze, termenul de *Prince Charmant* a căpătat nuanța *fleac* de astăzi. în sens strict, un *Charmeur* este unul care știe farmecele *(Ies Charmes. les Incantations)* și, prin această precizare, formula își recuperează accentul magic și ezoteric. Prințul Fermecător, Prințul Încîntător, este stăpînul farmecelor și al incantațiilor.

Un rege și o regină, după multe așteptări și înlă- crămări, au o fetiță. Părinții cheamă toată firea la botez, prin urmare și în primul rînd, pe zîne, care, pe vremea aceea, umblau printre oameni.

«... Și micii prințese îi dădură ca nașe pe toate zînele cîte le putuseră afla în cuprinsul țării (și ce crezi: găsiră șapte!). Pasămite

le poftiseră pentru ca fiecare din ele să-i menească numai bine, cum era obiceiul zînelor în acele vremuri și în chipul ăsta prințesa să dobîndească cele mai alese însușiri»".

Cele șapte zîne sînt cele șapte genii planetare. într-o doină culeasă de Neculai Istrate, se spune explicit: «Șepte zîne, șepte stele». Ele sînt în mod necesar prezente la nașterea oricărei ființe din lumea noastră, deoarece unicitatea ei este rezultatul interferenței lungimilor lor de undă într-o anumită clipă. Iar cînd sînt special solicitate la o a doua naștere, botez sau inițiere, darurile lor capătă un relief, o virulență care nu se află la oamenii obișnuiți. Aceste daruri exprimă esențialitatea fiecărei zîne, sînt definitorii, act pur și nu potențialități. Se manifestă activ pe măsura dezvoltării organice a individului pe care-1 copleșesc, cum se mai întîmpla încă, pe vremurile acelea, la hotarul dintre primele două și ultimile două vîrste ale Manvantarului.

în versiunea germană a lui Grimm, mai adîncă decît aceea franceză, cele douăsprezece zîne care vin la botezul lui Domroschen reprezintă prin urmare Zodiacul, cerc mai amplu și mai înalt decît ciclul planetar, care se află în interiorul lui. Numărul 7 este suma lui 3 și 4, operație generală, pe cînd doisprezece este rezultatul înmulțirii lui 3 cu 4, operație universală.

Reluăm citatul:

«Se așezară oaspeții la masă și ce crezi: chiar în momentul acela văzură inlrînd o bătrînă care nu fusese poftită la praznic! Și nici nu-i de mirare, că trecuseră mai bine dc 50 de ani de cînd nu mai ieșise în lume din foișorul ei singuratec și oamenii o crezuseră ori pierită de pe lumea asta, ori sub povara unei vrăji.

[2] Citatele sînt date pentru această poveste din: Charles

Perrault, *Povești,* București, Editura Tineretului, 1957, p. 3.

Regele porunci să se aducă degrabă un tacîm pentru noul oaspete, dar slujitorii nu mai avură de unde să-i aducă unul de aur, că nu se făcuseră decît șapte, pentru cele 7 zîne.

Dacă văzu asta, zîna cea bătrînă crezu că cei de la curte o disprețuiau și începu a bolborosi printre dinți lot soiul de amenințări. Dar tot fu un noroc, că una dintre zîne. care se găsea pe lîngă ea, o auzi ce tot îngîna și se gîndi că-i pornită pe rău și că s-ar putea să-i cășuneze vreun neajuns prințesei. De aceea, de îndată ce se sculară de la masă, zîna merse de se ascunse pe după o perdea, cu gîndul să vorbească ultima, că în alt chip n-ar fi avut cum să-i mai îndrepte răul pe care l-ar li lăcut băbușca.»

După masă au început darurile.

«Vezi însă că veni și rîndul bătrînei să-i menească și bălăngănindu-și capul - mai mult de ciudă decît de bălrînețe - se porni să spună că prințesa se va înțepa la un deget cu un fus și că din asta o să i se tragă moartea.»

Atunci tînăra zînă ieși și repară într-o anumită măsură blestemul: principesa se va înțepa cu un fus, dar nu va muri, ci va dormi o sută de ani.

Regele interzise fusele în tot regatul lui.

Cînd principesa împlinise 15 ani și părinții erau lipsă de acasă, ea alergă din cameră în cameră, ca toate fetele de împărat cînd lipsesc cei mari. Se urcă în vîrful unui tum unde torcea o bătrînă, care nu auzise de porunca regelui. Principesa care nu mai văzuse fus, îl luă în mînă, curioasă. Se înțepă cu el și

căzu leșinată. Numele principesei în versiunea germană este *Domrdschen,* iar *Dom* înseamnă spin. Totul intră în adormire în castel, cu excepția regelui și a reginei care îl părăsesc, și o pădure deasă, plină cu mărăcini, îl înconjoară.

Dacă cele șapte zîne reprezintă cele șapte planete, printre care și soarele, ce poate fi a opta zînă, ascunsă și 62

uitată în turnul ei? Satelitul sumbru, *le Soleil Noir de la Melancolie,* Regentul celei de a opta sfere, care On toate doctrinele ezoterice este împărăția Morții și a pulverizării universale; este lăcașul Morarului din străfunduri al basmelor noastre, care macină cantitatea continuă, transfor- mînd-o în cantitate discontinuă. Sîntcm mai jos decît planul potențelor, căci acestea mai au o vocație de determinare, deci o posibilitate calitativă de manifestare efectivă. Vai de paiața, de risipitorul, de spiritul rătăcitor care ajunge acolo, în mîini fără jertfa, fără prinos, fără spor, ca Nebunul din lama 21 a Taratului. îl așteaptă dezintegrarea (în fălcile căscate ale crocodilului lui Set). Dar acela care, viu încă, a străbătut de două ori Aheronul, cu minte neșovăit fixată pe *l'altre stelle,* își datorește dcsăvîrșirea sferei a opta. Regenta ei, buna zînă, îl despoaie de toate supcrfluitățile, accidentele, alienațiunile, de tot ce în el mai are formă.

Principesei i se dau daruri, care prin însăși calificarea lor au un element limitativ, piedică în calea desăvîrșirii. Zîna a opta le mai adaugă moartea, dimensiune ncmanifestată care le neagă limitările și este, astfel, cauza, agentul principal al transfigurării Domniței. Căci părinții și nașele fetiței bucuros ar fi mers spre o înțepenire a Devenirii, vană încercare,

ca toate prometeismele, de a realiza cercul perfect în lumea noastră, muncă de Sisif, absurditatea calificată. Zîna a opta o demonstrează, rupînd cercul în ultimul punct de încheiere al lui; astfel, îl arată ca fiind în realitate o spirală; și numai pe o spirală este posibilă escaladarea cerului; dai' o spirală dă în spirala imediat superioară, și zîna a opta este regenta punctului infinitezimal unde se produce trecerea într-o stază superioară. într-o mînă ține capătul spiralei inferioare și în cealaltă începutul spiralei superioare. După o admirabilă locuțiune franceză, zîna este un *„empQcheur de danser en rond",* cum ar fi vrut-o, cu multă complezență

narcisică, celelalte șapte. Zîna a opta împiedică hora, pentru că hora *nu este* o posibilitate în creațiune. Iluzia că *este* duce de-a dreptul la Iad. Ea operează intervenția Infinitului în Indefinit, este trîmbița judecății din urmă. Dar trecerea dc la o spiră la aceea imediat superioară este supratemporală, este clipa pură și, ca atare, reprezintă moartea pentru acela care trece prin ca. Este *Sandhya,* cum îi spun hindușii, punctul ncmanifestat care unește și desparte două cicluri consecutive manifestate.

De la botez pînă la adormirea domniței trec 15 ani. Bătrîna pe care o găsește fetița toreînd în turn nu este decît tot zîna a opta, regăsită în momentul fatidic, dc data asta operînd demiurgic și traducînd în fapt oracolul ei inițial. Și aici este necesară o mică oprire asupra semnificației torsului și a fusului. Numele francez al Zînelor, *Fees,* vine de la latinescul *Fata,* pluralul dc la *Fatum,* Soartă. Ar putea fi una din originile numelui lui Făt-Frumos, Omul Destinului

(ca realizare pozitivă). Ele au clemente comune cu Parcele antice, care «torceau» destinele omenești. Ursitoarele noastre nu ne sînt arătate toreînd, dar ar putea fi altfel, cînd *Ursită* și *urzeală* vin de la aceeași rădăcină? în Grecia, Parcele sînt: Clotho, care ține furca, Lachesis, care învîrte fusul, și Atropos, care taie firul vieții cu foarfecul, ca și Zîna a opta, care taie cercul din basmul nostru. Avem deci dc-a face cu aceeași entitate. în Egipt, divinitățile destinului sînt șapte, ca în basm (cele șapte Hathor). Găsim fusul în mîinile lui Ișlar, ale «Doamnei din Prinias», în Creta, în acelea ale Marei Zeițe Hitite și în altele. Bineînțeles, rotația fusului este în directă legătură cu rotația astrelor, cum o arată și Platon în mitul lui Er[18] . îl au și Anankc, Necesitatea, și Nomele scandinave.

Frumoasa adormită

Cînd Regele interzice torsul în țară, încearcă să suprime Devenirea, în sensul prost al cuvîntului. Intervenția ulterioară (ca bătrînă care toarce) a zînci a opta «rectifică» operația, și-i dă sensul și înfățișarea pozitivă, metafizică.

Datinile populare interziceau torsul în momentele critice ale anului, cînd timpul se oprește, de exemplu, la solstiții. «Este un obicei țărănesc observat în Italia, spune Pliniu, ca în anumite momente femeile să nu toarcă, nici măcar să nu lase să fie văzute fusurile lor, căci altfel erau periclitate recoltele.» în Grecia de astăzi, este oprit torsul între cele două nopți sfinte, adică în cele douăsprezece zile dintre noaptea de Crăciun și cea a Sf.Ion.

în versiunea franceză anterioară lui Perrault, *Les Chroniques du roi Perce-forest,* fusul nu rănește

18 Reprodus în dialogul *Republica.*

numai degetul fetiței, ci face să pătrundă în el un capăt dc fir de in. Numai cînd va fi supt afară, fetița va învia.

Rana letargică este uneori produsă de un spin, ca în mitologia Eddelor, dc un ac, în legendele indiene, de o cingătoare, de un pieptene otrăvit, în *Albă ca Zăpada* și apoi de o bucată de măr rămas în gîtul eroinei. în Letonia, cele trei Parce, care poartă numele de Dckla, Laima și Karta, torc destinul vieții omenești, iar pc măsură ce zînele urzesc firul, el se înfășoară în jurul mînuțelor noului născut. Acesta își strînge atît de tare pumnișorii, încît firele invizibile își imprimă indelebil urmele *în liniile mîinilor.*

Cînd vrei să colaborezi cu destinul, îi imiți gestul; cînd vrei să-l împiedici, desfaci ceca cc el face. Desfaci opera ursitoarelor, făcînd gestul contrariu. Nu să interzică fusele în împărăția sa trebuia Regele, Prometeu nătîng, ci să se urce în cămara din vîrful turnului și s-o facă pe Zîna a opta să învîrtă în sens contrar fusul. Trebuia s-o roage cu versurile lui Horațiu:

Citumque retro solve, solve turbina.[19]

(«Te rog cruță-mă, și întoarce, întoarce iute fusul în sens contrar.»)

Penelopa, ca să cîștige timp de la pețitori, le-a cerut răgaz pînă va toarce și va țese un lințoliu pentru socrul ei, Laerte. Dar ce făcea ziua noaptea strica, și răgazul s-a sublimat astfel în Intemporalitate. De altminteri, faptul că lucra și deslucra un lințoliu, o arată ca stăpîna Vieții și a Morții, *Vitae et Mortis Locus.* Iată adevărata

19 Epoda XVII.

colaborare cu Destinul. Se pare că Penelopa era o zeiță lunară care imita în regnul hominal Luna, *crescens* și *clescrescens.*

Ciclul de o sută de ani este durata expiatorie hotărîtă pentru fiecare păcat în infernul platonician.[20] După tradițiile vergiliene, o sută este numărul anilor pe care sufletele mor- ților ce n-au primit sepultura rituală trebuie să-l petreacă pe țărmurile infernale, pînă să meargă spre Cîntpiile Elizee.

Uneori, la numărul 100 se adaugă șapte; 107 sau 177 reprezintă anii cît au stat ascunși în peștera lor cei 7 coconi din Efes.

Pădurea și mărăcinii care învăluie într-o clipă castelul vrăjit sînt «acoperirea exterioară» a unui centru spiritual. Principesa adormită, înconjurată de spini, sugerează firesc imaginea unui trandafir cu țepii lui. S-ar putea deci ca mitul să fie și în legătură cu instituirea Rosa-Crocei. Tot «acoperire exterioară» este și focul care înconjoară pe Briinhilde. Zîna Viviana, după ce adoarme pe Merlin, îl învăluie într-un zid de aer; reamintim, cerul este proximul element în ordinea manifestării, procedînd din Eterul central.

Frumoasa adormită

Sc știe sfîrșitul. Cînd sorocul fatidic s-a împlinit, Prințul Fermecător se apropie de pădure, caic, miraculos, se desface, sau dispare în fața lui. Intră în castelul adormit, *en tremblant et en admirant,* scrie Perrault în *Domrdschen,* și o sărută. Ea atunci se deșteaptă: *Esl-ce vous. mon Prince? Vous vous etes bien fait attendre.* Cînd, la sfîrșitul ciclului Mesei Rotunde, sosește Galaad la Curte și se așază pe *le*

20 Vezi mitul lui Er, sus menționat.

Siege Perilleux, care nu suferea pe nimeni să se apropie de el, Regele Arthur îi adresează cuvinte similare: *Bien-Venu soyez, Seigneur. Vous vous etes moult fait attendre.*

Anima Mundi este deșteptată de un sărut, în strictă conformitate cu ambianța Misterelor lui Eros Kosmogonos. Devenirea își începe din nou depănarea circulară, în următoarea Spirală. Sărutul fiind simbolul comuniunii la nivel de energii din categoria «esență», sc înțelege că reînceperea unui nou ciclu cere intervenția unor astfel de energii, care să-i fie transmise.

• înzestrată de cele șapte zîne, Principesa este lira cu cele 7 coarde, zîna a opta fiind vidul cutiei de rezonanță. Inițiat pythagorician, Prințul Fermecător, stimulat dc Eros, mînuind heptacordul în care vibrează armonia Sferelor, se apropie de Cetatea Soarelui.

în variante războinice ale mitului, sabia are rolul hotărîtor. Ea este simbolul lui Axis Mundi.

Sigurd ajunge la Castelul Walkiriei, înconjurat de ziduri de flăcări; ele se dau la o parte. Walkiria doarme îmbrăcată în întregime în armura sa. Sigurd îi smulge casca, despică cu sabia cuirasa și o dezghioacă. Walkiria se deșteaptă și intonează un imn Zilei și Nopții, Zeilor și Pămîn- tului fecund. După ce oferă lui Sigurd o băutură de bună- venire - băutura care este și un elixir de viață - învață pe erou tainele runelor și ale Naturii.

în unele versiuni, scoaterea unui inel produce deșteptarea. în *Povestea Porcului* (Ion Creangă), trezirea se face prin refuzul de a bea o băutură

adormitoare; în *Porcul Fermecat* (Petre Ispirescu), dczocultarca se face prin pătrunderea fetei într-o locuință construită din bușteni, astfel îneît nu se putea intra și ieși dccît prin partea de sus.

Amintim doar în treacăt, pentru că ar cerc un studiu special, problema statuilor însuflețite, în mitul lui Pygmalion. în India meridională, preotul atinge imaginea în toate membrele ci și, la sfirșit, îi suflă în gură. La egipteni se practica «deschiderea gurii» statuii faraonului decedat.

Se găsesc în Grecia arhaică statui cu ochii închiși sau lipsă, care par să aștepte gestul și cuvintele rituale care le vor face vii.

în sfirșit, uneori, Adormitul este deșteptat de o lacrimă, identică cu rouă ce cade din Arborele Vieții, deșteptînd morții. în basmul *Eros și Psyhe* al lui Apulcius, Eros adormit este deșteptat de arsura unei picături dc ulei care cade din lampa pe care o ținea sus, Psyhe contemplîndu-l.

Rezumăm un basm indian: un prinț frumos a fost adormit cu un spin dc o vrăjitoare rea, carc-și duse victima într-un castel, în pustie. Logodnica lui îl caută zadarnic în toate părțile. După pribegii și rătăciri, ajunge la castelul fermecat. Palatul n-arc nici uși. nici ferestre. Sleită de suferință și de osteneală, Principesa se sprijină dc zid, care se desface. Ajunge în iatacul logodnicului ci. îi atinge mîi- nile, fruntea, obrajii, îl cheamă. Zadarnic. Atunci, nenorocita, cuprinsă de deznădejde, izbucnește în plîns. O lacrimă cade pe obrazul Prințului, care se deșteaptă.

Am rezumat acest mit pentru că asemănarea cu *Povestea Porcului,* a lui Creangă, atinge aproape identitatea. Și în basmul moldovenesc, Domnița ajunge la Mînăstirea de

Tămîie după pribegiri cumplite. Darurile ei îi deschid ușa iatacului, tot în mod nenatural. Dar hîrca de babă pune somnoroasă în laptele lui Făt-Frumos, echivalentă cu spinul vrăjitoarei din mitul indian. Deși în basmul românesc intervine ca terț Credinciosul împăratului, Făt-Frumos - Mistricean, care îi spune acestuia cc sc întîmplă noaptea, este deșteptat la realitate tot de lacrimile soției lui, care de două zile tot plîngea la căpătîiul său și care, prin mijlocirea Credinciosului, tot pe el îl ating.

Dar orice-ar fi, sărut, sabie, lacrimă, picătură de ulei fierbinte, este vorba tot de redeșteptarea unor energii pozitive care fuseseră inactivate și dc reintegrarea lor activă în armonia cosmică la începutul unui ciclu nou.

O variantă a mitului cu prețioase simboluri inedite este *Schneewitlchen, Albă ca Zăpada,* culeasă de Frații Grimm.

O regină stătea la o fereastră înrămată în lemn negru și lucra; la un moment dat, se înțeapă în deget cu acul și trei picături de sînge căzură pe zăpadă. Atunci își dori o fetiță cu părul negru ca rama ferestrei, albă ca zăpada și în obraz roșie ca sîngele.

Un cîștig trebuie compensat cu o pierdere care, în cazul de față, este sacrificială. Ca să conceapă viața, regina trebuie să-și dea din lichidul care vehiculează suflul vital, după care moare. E de remarcat contrastul dintre căldura sîngelui și răceala zăpezii, fapt care indică realizarea complementarității contrariilor, ce arc ca rezultantă licoarea de nemurire pe care o va însuma Albă ca Zăpada chiar de la conceperea ei. Apoi, sînt de notat cele trei culori progresive ale lui *Magnum Opus:*

Nigredo, Albedo, Rubedo. Este de notat și importanța acului, care este un simbol al lui Axis Mundi. Albă ca Zăpada apare ca Omul Primordial, sub

aspectul lui feminin, iar numele ci ar putea fi o sugerare a caracterului polar al entității.

Observăm o deplasare în succesiunea temporală a simbolurilor. Nu se vorbește de cele șapte zîne la botezul fetiței. Dar cum ele apar ca ocrotitoare sub înfățișarea celor șapte pitici, cînd Domnița este alungată de acasă, trebuie socotit că, neapărat și implicit, deși nevăzut, au fost prezente și la nașterea ei. Piticii ne sînt arătați în basm, ceea ce sînt în toate miturile: mineri, săpători de metale. Dacă zînele sînt cele șapte planete, piticii sînt cele șapte metale, oglindirea acestora în sînul pămîntului. *Frumoasa din pădurea adormită* are un simbolism vegetal; simbolismul *Albei ca Zăpada* este mineral. Dar unde este a opta zînă? O găsim îndată.

După naștere, mama fetiței moare, perfcctînd sacrificiul inițial al celor trei picături de sînge. Regele se însoară din nou și dă ca mașteră fetiței pe cea mai frumoasă femeie din lume. Ea avea o oglindă pe care o întreba într-una:

«Oglindă, oglindă din perele, cine e cea mai frumoasă în toată țara?»

Și aceasta îi răspundea negreșit:

«Doamnă Regină, sînteți cea mai frumoasă din țară.»

Zîna a opta are în acest basm un simbolism simplificat, redus la aspectul toxic și dizolvant, care,

de altminteri, este cauza directă a palingenczci fiicei de rege.

îi lipsește, cel puțin explicit, aspectul de Parcă și, mai ales, acel, atît de metafizic, de Regentă a Spirelor, deci de vameșă și mijlocitoare între două cicluri de existență consecutive; cu alte cuvinte, nu mai distribuie viața, ci numai moartea. Dovadă pentru aceasta este că atributul esențial al mamei vitrege nu mai c spirala, ci un cerc închis,

oglinda. în vidul pe carc-1 circumscrie, se vede, într-o nesățioasă contemplare narcisică, numai pe ea, adică în realitate vede un spectru. Cum am mai spus, Cercul unește o posibilitate de manifestare, dar ignorantul care se încumetă să-l realizeze, încercînd să îmbine cele două capete ale cercului (care trebuie de fapt să fie spirală), nu poate, firește, izbuti, dar poate provoca un scurt-circuit care-1 fulgeră, precum trăsnetul pe Titani. Este exact ce o așteaptă și pe regina vitregă.

Mitul din basmul *Frumoasa din pădurea adormită* se referă la energii mai subtile decît cele din povestea *Albă ca Zăpada,* deci la un moment (ciclul mic) mai apropiat de sfîrșitul ciclului mare, cînd energiile folosite sînt mai grosiere și au tendințe din ce în ce mai mari de solidificare.

Cînd Albă ca Zăpada împlinește vîrsta Frumoasei Adormite, Oglinda își schimbă răspunsul:

«Doamnă Regină, ești cea mai frumoasă aici, dar Albă ca Zăpada este de o mie de ori mai frumoasă.»

Regina trimite pe un servitor cu fetița în pădure, ca s-o omoare. Din milă, vînătorul îi lasă

viața și aduce acasă inima unei căprioare, ca dovadă că și-a îndeplinit misiunea. Fetița pribeagă își găsește adăpost la șapte pitici care lucrau în munte. Ei o găzduiesc cu toată dragostea, dar o sfătuiesc să nu primească pc nimeni în lipsa lor. Regina află adevărul de la Oglindă, se deghizează în bătrînă negustorească și de trei ori îi aduce moartea în sacul ei. Prima oară o sufocă cu un cordon, a doua oară îi înfige un pieptene otrăvit în păr, cu rol asemănător spinului și fusului, însă cu efecte de scurtă durată; de amîndouă dățile, piticii scot uneltele morții și o reînsuflețesc. A treia oară, regina aduce un măr pe jumătate otrăvit și, ca să cîștigc încrederea fetiței, mănîncă în fața ei,

jumătatea sănătoasă. Albă ca Zăpada o mușcă pe cealaltă și cade moartă. Această dualitate a mărului îl identifică neîndoielnic cu mărul dual al Cunoștinței Binelui și Răului, din Biblie. De remarcat că otrava nu acționează. Doar dumicatul îi rămîne în gît Albei ca Zăpada. Piticii de data asta nu nimeresc pricina morții, își pun prietena într-un sicriu de sticlă, consecvenți simbolismului mineral al basmului. Reamintim de palatul de sticlă din legendele celtice și românești, Glastonbury, sanctuarul preistoric din Anglia este, cum i-o arată numele, castelul de sticlă, *Ynis Wetrin,* în vechea limbă.

Pînă la urmă, Prințul fermecător o găsește și se îndrăgostește de fata moartă. Pe cînd îi ducea trapul, o zgu- duitură în mișcare face să sară din gît bucata de măr și Albă ca Zăpada învie, pregătită acum pentru hierogamie.

Regina, Maștiha din temeliile lumii, Abisul

căscat, ucigătoarea germenilor, Rădăcina întunecată a lumilor, conul-fus de umbră al pământului, fuge și se mistuie fără urmă în codri, ducă-se pe pustii! Nimeni nu a mai știut de dînsa, mistuită în Ininteligibil. Dar Făt-Frumos a depășit insulele imaginare, topindu-se în punctul de dincolo de timp, acolo unde nici *aici* și nici *acum* nu mai există.

*

în folclorul român, amorțirea eroului solar are trăsături originale. Motivul «Frumoasei Adormite» lipsește uneori din basme, cel puțin în forma lui directă, dar răpirea Ilenei Cosînzene de către zmeu are în fond aceeași semnificație. în general, cade în stare letargică un personaj masculin, în basmele pe care le cunoaștem. Ne-am ocupat îndelung de *Povestea Porcului,* a lui Creangă și de *Porcul* 72

Frumoasa adormită

Fermecat al lui Ispirescu, unde arderea pielei, prin care Făt-Frumos sensibiliza lumea dc afară, și ața putredă dată dc vrăjitoare, care leagă piciorul eroului, au același efect ca și înțepătura de ac din povestea *Albă ca Zăpada* sau ca aceea de fus, din *Frumoasa din Pădurea adormită.* în exemplele de mai sus, eroul nu va putea fi dezocultat decît prin sforțări supraomenești.

Vom face cîteva observații asupra unor basme în care Făt-Frumos cade într-o letargie aidoma cu moartea, din cauza agresivității unei entități feminine din familia zînei a opta întîlnită în povestea *Frumoasei din Pădurea adormită* (Charles Perrault). Această trăsătură fundamentală le este comună. Că moartea nu durează 100 dc ani, nu are importanță;

1000 de ani sînt ca o clipă în fața Domnului, și o clipă ca 1000 de ani. Vom atinge în treacăt și unele probleme conexe, lămurind aspecte inedite ale subiectului ce-1 studiem.

Din chiar numele admirabil al basmului lui Ispirescu, *Copiii văduvului și Epurele, Vulpea, Lupul și Ursul,* se vede că este vorba de doi copii oropsiți providențial de ambianța unde s-au născut, pentru că erau predestinați să întemeieze un nou centru spiritual, într-o altă insulă a umanității noastre.

Deci, după motivul bine cunoscut, copiii alungați de mama lor vitregă sînt duși într-un codru; prima oară, se întorc acasă de-a lungul cordonului ombilical care-i lega de matca lor, cu băgare de seamă notat de fetiță. Aceasta, stînd *ex parte substantiae,* este irezistibil împinsă de imboldul spre rădăcina telurică, bazică. Va rămîne credincioasă acestei porniri în tot lungul basmului. A doua oară cordonul este tăiat definitiv. La începutul deșteptării ei, Kundalini arc întoarceri spre cuibul ei bazic, pînă cînd, stîrnită bine, pornește de-a lungul coloanei vertebrale tară spirit de întoarcere. în codru, copiii înspăimîntați se întîlncsc chiar cu

Dumnezeu, ceea ce arată că este vorba nu mai puțin decît de o revelație, adică de instaurarea unui subciclu tradițional în era actualului Mânu.

Dumnezeu, prin energii dc tip «esență», actualizează din părul fetiței - substanță - un arc și lațuri pentru prins păsări, apoi învață pe băiat cum să sc folosească de ele. Și-au pus întrebarea literaliștii, cc putere pot avea niște fire de păr? Și o au, dacă identificăm în ele liniile de forță invizibile

ale Vortexului cosmic. Numai ele fac posibilă elaborarea unor lațuri care permit prinderea de păsări, efectuînd o fundamentală operație alchimică, fixarea volatilului, încorporarea energiilor subtile cerești; arcul actualizează cele șase direcții schematice ale spațiului.

Așa au trăit fratele și sora cîtăva vreme, ca o pereche complementară Dianus-Diana; dar vom vedea că realitatea este mai nuanțată, iar complementarismul lor dc altă natură, în cîte una din vînătorile lui, băiatul dăruiește viața unui iepure, unei vulpi, unui lup și unui urs. Ca recunoștință și omagiu primește cîte un pui de la fiecare. Vom vedea ce reprezintă acești «cîini» ai lui Făt-Frumos. Deocamdată, privindu-1 hieratic și imuabil, îl vedem în mijlocul «clinilor» lui, ca pe Arborele Vieții la obîrșia celor patru fluvii din Paradis.

Urîndu-li-se în pădure, pornesc spre curțile unui zmeu care îi primește. în realitate, ceea ce caută ei cînd renunță la viața pribeagă în codru este un fixativ, care permite instituirea unui centru radiant, deci un punct cu puteri și expansive și constrictive. Or, forțele asurice, telurice, reprezentate în basme prin zmei, sînt eminamente bazice. Vedem imediat ambivalența simbolului acestuia precum și cît este de primejdios, ca atunci cînd vrem să studiem un mit în adîncime, să cedăm ispitelor criteriilor morale și sentimentale.

Frumoasa adormită

în basm, prin afinitate electivă, Asura se agreghează cu Asura, fata devine iubita Zmeului (prin identitatea naturii lor), și complicea lui, pentru omorîrea fratelui ei, adică într-o operație care

decantează pe eroul solar de toate impuritățile, de toate superfluitățile lui, ca să rămînă o simplă flacără cu feștila împlîntată în substanța celor două entități titanice, amîndouă mortificate. Dacă basmele sînt numai produse țărănești cu irizări fantastice, cum o susțin școlile modeme, schimbarea aceasta subită este inexplicabilă și absurdă. Explicația este numai ezoterică, și anume aceea pe care am dat-o mai sus. Așezîndu-nc în perspectiva celor trei *gune,* constatăm că guna *sattwa* și guna *tamas* se situează pe un singur și unic ax vertical, unind toate lumile prin centrul lor, și numai un plan dc referință le dă caracterul respectiv. Or, realizarea inițiatică a lui Făt- Frumos este în esență un transfer ierarhic al acestui plan *in superioris;* vorbind geometric, o translație a lui în sus, de-a lungul Axului vertical. Și atunci, în mod obligatoriu, porțiunea de axâ parcursă, care a fost *sattwa,* devine *tamas,* în măsura exactă în care a fost parcursă și etapa superioară a fost atinsă. Totul depinde deci dc perspectivă, de planul de referință. Sora lui Făt-Frumos, simbol ascendent și luminos pînă la un punct al realizării lui, care este centrul stării noastre de fire, devine impuls descendent, tenebre, reziduu, abis mistuitor, cînd este depășită. Lumina se prelungește în umbră, dar continuitatea este riguroasă. Fratele și sora sînt în adevăr complementari, Dianus-Diana, dar în secțiune transversală, nu longitudinală. Și ea va deveni o dușmană tot atît de perseverentă, de tenace, pe cît a fost de devotată și prielnică pînă acum.

Sora îi cere o dată să-i lase «cîinii» acasă, ca să-i ție de urît, zicea ea. Fără ei, Făt-Frumos era strict nepunticios.

Zmeul se ia după el, îl ajunge din urmă și-i spune să se pregătească de moarte. Băiatul îi cere un răgaz și sc suie într-un copac (Axis Mundi - centrul stării de fire), dc unde strigă:

Uu! N'A ude
N'a Vede
Na Greul Pămîntului
Uşurelul Vînlului,

adică își cheamă în ajutor puterile.

O cercetare distrată îl face pe cititor să creadă că, în primul vers, *n'Aude,* scris cu apostrof, este un *nu aude* cu «u» elidat. Al doilea vers ar fi suficient să dea dc gîndit, căci nu avem *Nu vede,* ci *n'a Vede.* Dar al treilea vers este hotărîtor. Nu poate fi vorba dc o negațiune în *Na Greul Pămîntului* și *Na* se arată a fi interjecția bine cunoscută și familiară, sinonima lui «ține», «iată». De obicei, aceasta este chemarea obișnuită a clinilor. Le spunem: Na cuțu-cuțu, Na Azorică, atunci cînd li se dă ceva de mîncare. De altminteri, interpretarea aceasta este conformă cu spiritul formulelor care constituie o chemare desnădăjduită.

Ce sînt «cățeii», se poate imediat vedea. *N'Aude* exprimă Auzul, calitatea sensibilă a Eterului; *N'a Vede* este firește Văzul, calitatea sensibilă a Focului; *Na Greul Pămîntului* își dezvăluie singur natura și își spune singur pe nume, ca și *Uşurelul Vîntului.* Lipsește Apa, afară doar dacă ne este exprimată de Uu!-ul inițial, imitînd huetul unei ape curgătoare.

Făt-Frumos stă deci, hieratic, la centrul crucii elementare.

Strigătul eroului este auzit de ființele elementare în ordinea «subtilității» lor, adică succesiv de Iepure, Vulpe, Lup și Urs, de la calitativ

la cantitativ. Dar cînd este cazul să dea la o parte stînca ce astupa intrarea peșterii unde fuseseră 76

închiși (este vorba probabil de cuibul lui Kundalini), eficacitatea este în sens invers și de abia Ursul reușește să prăvălească stînca. Este deci o operație cu un dublu curent compensatoriu.

într-o clipă, «cățeii» ajung la poalele copacului unde era stăpînul lor. De frică, Zmeul se preface în bușteau, adică devine analog rădăcinii copacului:

- *Ce poruncești stăpîne?*
- *Vedeți voi bușteanul ăla pîrlitu?*
- *II vedem.*
- *Să mi-l faceți harcea-parcea; să mi-l scuturați, să mi-l sfișiați, tot trupul să-i mincați, doar inima și ficații să-i lăsați, că-mi trebuie mie.*

Treaba se face îndată, Făt-Frumos vîră într-o frigare chintesența zmeului (tradițional, pasionalitatca este localizată în inima întunecată, iar*frenes'* în ficat), și cu ele fripte, adică trecute prin «foc», plesnește în ochi pc sora lui și-o orbește, ceea ce nu este decît ducerea pînă la capăt a procesului de «titanizare» pe care singură și l-a ales, dîndu-se complet de partea substanței. Făt-Frumos o lipsește de organul prin excelență al cunoașterii, Văzul, de care, în staza ci actuală, nu mai are nevoie. *Prakriti,* ncavînd inteligibilitatc, trebuie să se manifeste hominal printr-o ființă oarbă. Dar ochii îi mai sînt încă buni ca să plîngă, deci ca să ajungă la un fel de integrare prin disoluție. De aceea, fratele dă sorei canon să umple zece buți cu lacrimi, spunîndu-i că la a zecea o va ajuta și el (zece buți - decada pitagoreică).

Făt-Frumos pleacă în lume și urmează apoi

aventura bine cunoscută a lui Perseu și a Sfintului Gheorghe, atît de

[6] Termen indicînd limitarea cunoașterii prin dezlănțuirea pasiunii.

răspîndită și în folclorul nostru. Un balaur vămuiește apa din fîntîna vieții unei întregi împărății: trebuie să i se dea zilnic o fecioară ca jertfa. A venit rîndul fetei împăratului. Făt-Frumos omoară balaurul și restabilește ordinea. Un țigan (forța negativă) încearcă să uzurpe victoria o clipă, dar eroul solar care tăiase vîrful limbilor balaurului, adică elementul lui de Logos, îi dovedește impostura. Țiganul este atomizat iar Făt-Frumos se însoară cu fata împăratului, adică reconstituie cuplul lanus-Iana pc orizontală (cum trebuie cînd este necesar să se organizeze o lume nouă), pe cînd cu sora lui este în continuitate verticală, ea fiind rădăcina tenebroasă a lui.

Se întoarce la ea și o găsește cu nouă buți umplute cu lacrimi. O ajută să umple și pe a zecea, plîngînd împreună cu ea, adică face să dispară o clipă punctul intermediar critic care îi diferenția: pe el - în sus, pe ea - în jos. Amîndoi se confundă, devin otova pe aceeași linie verticală, într-un diluviu dc lacrimi, care este riguros un potop, adică *sandhya,* punctul critic dintre două cicluri. Dar iremediabil asurică, fata îl narcotizează, mai întîi momindu-1 să doarmă în poalele ei, apoi atacă mortal, înfingîndu-i după ureche un oscior al zmeului, care are același efect asupra lui ca și înțepătura fusului asupra Frumoasei din Pădurea adormită. Deosebirea este că,

în acest ultim basm, somnul de moarte ține o sută de ani; cu alte cuvinte, semnifică ocultarea unei funcții, pc cînd în basmul lui Ispirescu și în cel pe care îl vom cerceta, letargia este scurtă. Dar au comun faptul că eroul sau eroina sînt intoxicați de o forță negativizantă (feminină) virulentă, coextensivă, într-o bună măsură, rădăcinii tenebroase a lumilor.

Revenind la basmul nostru, Făt-Frumos este înviat de «cîinii» lui, care îi picură trei picături de sînge angelic din gîtul unei păsări. Sînt aceleași trei picături de sînge ale

reginei care cad pe zăpadă și sc includ dc fapt în Albă ca Zăpada. Apoi Ursul, Na Greul Pămîntului, îi suge osul de după ureche, ultima rămășiță a elementului asuric.

Aceeași temă o găsim în *Aliniau Voinicul* , basm vast, cules de Virgil Caraivan; dacă îl cercetăm este din cauza simbolurilor lui adjuvante, extrem de semnificative; semnalăm de la început numele. Relevăm asonanța acestuia cu Kăliman.

Prima parte a basmului aduce cu *Ileana Sinziana,* a lui Ispirescu, apoi cu *Copiii Văduvului,* cu povestea *Băietului cu cartea în mină născut,* cu *Harap-Alb,* precum și cu întîmplări din mai multe povești, cum este aceea despre lupta cu zmeul sub formă de roți și apoi dc flăcări, cu ciocîrlanul care este solicitat să aducă apă, să stingă o flacără, cu fîntîna din care un balaur nu dădea apă decît în schimbul unui om, cu întreg episodul pînă la căsătoria cu fiica împăratului, cu lacrimile care trebuiau să umple niște băi etc.

Un împărat ce fusese mare, dar din nevoia

vremilor fusese învins de un împărat și mai mare, i-a cerut să-i trimită un om de oaste să-i slujească. Toată desfășurarea basmului arată că este vorba de un centru spiritual decăzut, pe care propria lui propehensiune tenebroasă îl duce între pietrele de moară atomizante ale Infernului, terminus fatal și necesar al revoltei tuturor ființelor răzvrătite. în *Ileana Sinziana,* de Ispirescu, centrul este numai «rectificat», ceea ce arată că nu suferise iremediabila decadență din basmul de care ne ocupăm, în care împărăția este distrusă fără leac.

împăratul nostru are numai fete; le trimite pe rînd, îmbrăcate în băieți, să încerce marea aventură. Prima și a

[7] Virgil Caraivan: *Aliman Voinicul,* București, Editura Librăriei Universala, Alcaly & Co. f.a.

doua, înspăimîntate de tatăl lor ce le iese înainte, prefăcut în balaur, la trecerea unui pod, se întorc acasă.

Cînd veni rîndul fetei celei mai mici, aleasă de soartă, ca și fiul craiului, ce avea să devină Harap-Alb, Principiul imuabil și perpetuu care conduce soarta unei umanități, interveni, dar nu ca în *Harap-Alb.* sub înfățișarea îngerului Solar, ci sub aceea a unei mrenc, simbol strict hyperboreean, identic cu *Matsya Avatara,* «Avatarul-Pcște», prima cobo- rîre avatarică a lui Vișnu în Manvantarul actual, salvînd de potop pe Mânu Satyavrata, Regentul actualului ciclu.

Fata își găsește calul de foc, folosind tehnica lui Harap Alb. Cu hainele și armele tatălui său, din

tinerețea acestuia, pornește la diurn. înfruntă pe părintele cc-i ațînea calea sub chip de balaur, scorpie, zmeu cu douăzeci și patru de aripi.

Aliman Voinicul, cum își zicea acum, ajunge la scaunul lui Verde împărat. Acesta îndată îl și trimite să potolească un vaet care de ani de zile tulbură împărăția. își dădu drumul o zi și o noapte în fundul unei văgăuni întunecate, ceea ce arată caracteiul infernal al încercării. Acolo găsește o ființă de coșmar, alcătuită dintr-un zmeu care înghiți-se pe jumătate un cerb, dar restul nu-1 putea, din cauza coarnelor. Cerbul scotea vactul care înspăimînta lumile. Este vizibil un simbol clasic, alchimic, avînd în vedere caracterul mercurial al cerbului, lupta dintre cele două naturi, fixă și volatilă. Aliman alege integrațiunea: taie coarnele cerbului, iar zmeul sulfuros poate înghiți și însuma pe Cerb.

Zmeul zboară cu voinicul nostru la Palatul lui de fier. Deocamdată, menționăm numai acest detaliu semnificativ. Acolo îl așteptau cele trei fete ale lui. Cea mai mică (și cea mai frumoasă) se îndrăgostește de Aliman. După îndemnul 80

ei, o cere pe dînsa și alege calul cel mai nemernic, după aparențe, din herghelie. în realitate este Bun Galben de Soare. Cum galbenul este culoarea și chiar numele monedei de aur, calul evertuat este Bun Aur Solar. Nc întrebăm în ce altă tradiție se mai poate găsi un nume atît de adecvat cu caracterul lui de foc ceresc?

Zmeul este nevoit să-și țină făgăduiala. De obicei, Făt-Frumos își duce «questa» la bun capăt cu ajutorul unui singur cal. Sînt cîteva basme rare, printre care și al nostru, mareînd distinctivitatea și

progresivitatea focului hermetic.

întors la împărăție cu fata zmeului, încercări noi, pe măsura puterilor cucerite, cad pe capul lui. Trebuie să aducă butucul de vie cu struguri de aur care așezați pe masă vorbesc, divinul butuc al lui Dionysos. îl aduce, sfătuit dc cal, de la Tatăl fetei, care i-1 oferă. Apoi stăpînul său îl trimite să prindă și să aducă îndată calul Sfîntului Gheorghe. Pornește la drum. Sfîntul Gheorghe sta la masă. Voinicul se preface în muscă, intră în grajd și, pînă la sfîrșit, izbutește să fugă cu calul fără de care Sfîntul Gheorghe nu mai este Sfîntul Gheorghe. Am ajuns la a treia etapă a focului filozofai.

Păgubit de talismanul specific lui, Sfîntul proferează «blestemul», ca acela care i-a făcut paguba, de-i bărbat să se facă femeie, de-i femeie să se facă bărbat. Ceea ce se și întîmplă. Un mit în care eroul începe ca femeie și sfîrșește ca bărbat marchează cu evidență trecerea de la o stare sub-angelică la cea angelică, ceea cc este definiția însăși a realizării inițiatice. Dar mai este ceva extrem de important. în tradiția musulmană se vorbește de Profetul Verde, Alkhidr, în afara ierarhiei inițiatice obișnuite, nesupus jurisdicției Polului și, oarecum, superior lui. Coranul îl pomenește aluziv în surata XVIII, paragrafele 60 - 82. Nemuritor, Khidr este Oceanul Științei Ezoterice, stăpînul Apei Vii.

Este pus în legătură strînsă cu legenda lui Alexandru. El patronează izbucnirea evenimentelor neașteptate, mutațiile bruște, ca aceea a eroului nostru, din femeie în bărbat. Este stăpînul barzachului, a istmului ce desparte Marea Dulce de Marea Amară,

Marea Albă de Marea Neagră. Pentru cine totuși izbutește să treacă prin el, istmul devine un punct de refracție inversă, punctul median al X-ului, al Clepsidrei. Aceasta este explicația că Aliman, femeie dincoace de istm, devine bărbat dincolo de el. Or, după comentariile coranice și după ezoterismul musulman, Khidr s-a mai manifestat de nenumărate ori, de pildă ca Pineas. Din punctul de vedere al științei literelor, putem spune că după această încercare, Aliman, devenit bărbat, a căpătat litera puterii spirituale și războinice, care nu este alta decît litera K. Prin urmare, din Aliman devine în fapt Kăliman.

A treia oară, Aliman este trimis să aducă ursul de fier. Or, cine altul poate fi ursul de fier, decît stăpînul Palatului de Fier, Zmeul, Socrul eroului nostru? Așa că împăratul, sfetnicii și complicii lui se pomeniră cu el, uriaș, în sala unde voroveau, surpînd totul pe unde călca. Și fără să mai lungim vorba, ursul ia pe împărat, pe împărătească, pe fiul lor, îi lungește jos, apoi așează în movilă pe toți sfetnicii și slujitorii, el se pune deasupra și-i face chisăliță. Citățm acum:

«Și pe urmă, să vedeți grozăvie, oameni buni! Ieși ursul în cerdac și prinse a urla de ți se încreția carnea pe tine; apoi tăcu vreo două, trei raite, de mîncă tot tîrgul, că rămăsese numai un pustiu și-o jale; cîtu-i cetatea dc cuprinsă, nu mai găseai de leac, țipenie de om, ori ce altă viețuitoare. După ce-și tăcu mendrele prin tîrg, curățînd totul ce întîlnea în calc, ursul se întoarse ghiftuit acasă, chemă pe Aliman și pe lie-sa și Ic zise:

- Acuma, dragii tatei, veniți să fiți voi slăpîni, iar nu nevrednicul acela care vă păștea zilele. Numai de un lucru să vă

păziți ca dc foc: să nu cumva să vă văd posomoriți or plîngind, că atîta v-au fost, trebuie să vă măninc!»

Ursul de Fier este cu evidență vîrsta de fier, a patra și ultima din ciclu. Este terminusul fatal al impulsului descendent, subversiv și ireversibil. Odată urnit la vale, tăvălugul nu se mai poate opri pînă la punctul de impact; cine s-a aruncat de pe acoperiș nu poate pretinde rezonabil să se oprească în aer, la înălțimea primului etaj. în ciclii primordiali, ursul simboliza pe *Kșatria,* răsculată contra puterii sacerdotale. La sfîrșitul ciclului, Ursul de Fier, vîrsta de fier, trebuie să-și facă mendrele, pulverizînd și integrînd *in inferis* o umanitate unde domnește numai cantitatea. Ursul spune textual împăratului, înainte de a-1 face plăcintă: «Voi singuri ați rîvnit la urs de fier». Căci, ca toate miturile autentice, prin legea de corespondență, evenimentele din trecut revin în viitor, analogic. Sfîrșitul unui ciclu secundar vestește pe acela al ciclului total. Prezicerile sînt atît de exacte, încît trebuie să ne uităm la dată, pe cartea lui Caraivan, 1907, ca să vedem că avem de-a face cu o autentică previziune și nu cu o operă elaborată *post hoc ergo propter hoc.* Ce să zicem de acest urs al cărui nume se poate buchisi U.R.S.S., care face chisăliță sub el toate clasele sociale, de-a valma; sub a cărui domnie, fericirea este obligatorie prin constituție și H.C.M. guvernamental iar oamenii trebuie să fie veseli la consemn, în cor și pe căprarii? Zice basmul: «Iacă așa pătimeau din pricina toanelor păgînești ale ursului, căci duceau o viață legată de ață, c-un picior în groapă și unul afară» (p.57).

Nu le rămîne celor doi decît să încerce să fugă.

Prima oară, soția lui Aliman se înalță pe aripile unui vultur. Dar ursul, «numai că urlă ca o pară de foc» și vulturul, ars, cade de-a valma cu fata.

Această prăbușire cu vulturul nu este și o aluzie la vulturul Imperiului, devenit ineficace după distrugerea Ordinului Templului, și moartea, probabil prin otrăvire, a împăratului Enric al VII-lea de Luxemburg?

A doua încercare de fugă reușește, și episodul semnifică, după cum se va vedea, întemeierea unui nou centru spiritual, o readaptare tradițională după tragedia templieră și ghibelină, cu intervenția unor simboluri care integrează basmul nostru ca parte constitutivă, în mitul întemeierii Moldovei.

Iată ce-i spune lui Aliman, calul Bun de Soare, învățătorul lui suprem, coborît din Soare:

«-Dragul meu stăpîn. pe voi numai boul cel năzdrăvan, care umblă creangă prin lume, dacă vă va putea scăpa și acela încă cu greu! Mîine să te duci în întîmpinarea lui, că el vine pe la chindie, de se adapă la cișmeaua de lîngă scorbura uscată.»

Stăpînul Cetății Solare îl îndrumă pe Aliman (care acum e Kăliman) spre acea imanență și permanență divină care este în ființa Moldovei, Bourul. Acum, «umblă creangă în lume» - și notăm în treacăt că acest cuvînt, «creangă», mai are și sensul de pribegie, de tribulație, în legătură directă și cu tribulațiile lui Ion Creangă al nostru - și se adapă la scorbura uscată a Imperiului, căci izvorul și arborele

sînt simboluri complementare.

«A doua zi, Aliman și soția lui erau la izvor. Numai ce răsări boul cel năzdrăvan de după un tismăn dc deal și veni spre dînșii.

-Hai suiți pe mine, dragii mei, că avem mult de furcă pînă ne-om vedea scăpați la larg și atunci tot primejduiți vom fi.»

84

Frumoasa adormită

Aliman Voinicul se aruncă pe bou și își luă soția în brațe, iar ea îi înconjură gîtul cu mîinilc, de păreau doi tei împletiți. Notăm asemănarea cu Europa suită pe taur; în mitul românesc, ființa este androginică, perechea primordială, reprezentată în microcosm de curentele subtile, de o parte și de alta ale coloanei vertebrale, Ida și Pingala, suportate de Boul fermecat, Sușmna.

Reluăm:

«Bun Galben se prelăcu într-un măr de aur și Făl-Frumos îl puse subsuoară. Se mai moșmoliră ei cît se mai moșmoliră, pînă îi întrebă boul:

-Gata, feții mei?

-Gata, drăguțule bou!»

începe acum o vînătoare care este aceea a lui Dragoș:

«Iar boul o croi cu dînșii la goană peste cîmpii, prin dumbrăvi și peste dealuri, pe unde îl duceau ochii și picioarele. Și așa mergeau de iute, de credeai că aleargă împreună cu dînșii toate cele pe unde treceau» (p.59).

Ursul pînă la urmă descoperi fuga și se luă după dînșii, vărsînd un șuvoi de foc după urmele din glod ale bourului (notăm motivul foarte important și universal al lui *vestigium pedi;* de asemenea, că ființele infernale nu percep din cele cerești decît urma lor în borboros). Goana este spre Miază Noapte, spre Pol. Urmează motivele bine cunoscute ale lui Făt-Frumos, scoțînd din urechea boului (în alte părți, a calului) obstacole: întîi un pieptene se preface în pădure, apoi o cutie devine un munte.

Ursul le străbate. Vom fi părtași acum la instituirea unui centru spiritual potențial și, după cunoștințele noastre,

nicăieri n-am găsit previziunile, rigoarea, tehnicitatea din basmul moldovenesc. Iată ce-i spune acum Boul lui Aliman:

«- îți plac, Voinicule, locurile pe aici? Vezi, alege-ți din ochi pe unde ți-ar părea mai frumos, că cu mult nu mai pot ținea la drum acum. Pe urmă, vîră mina în urechea mea cea stingă, că-i găsi acolo o năframă cusută cu floricele pe margini. Scoate-o binișor, iar cînd vom ajunge prin locurile care ți s-or lipi mai mult de suflet, învîrtește năframa pe deasupra capului înapoi aproape dc tot, iar înainte cît mai departe, să poți cuprinde loc cît mai mult. Dar nu sta mult pe gînduri fătul meu, că ne paște moartea din urmă.

Aliman voinicul se uită peste cîmpiilc și peste zăvoaiele negre, peste livezi și lunci înverzite, și erau ținuturile acelea frumoase ca prin basme, dc să trăiești acolo și-n veci să nu mai urăști. Trase băsmăluța din urechea boului și făcu după cum îl pusese la cale

sfătuitorul lui cel năzdrăvan. Cînd isprăvi de învîrtit năframa, izvorî pe loc o apă adîncă și lată de jur-împrejurul pămîntului ce-1 cuprinse cu năframa, iar ursul, din goana cea mare, dădu în bot în apă și se opri, că nu mai avea încotro dihania».(p.62-63)

Deci, cu batista scoasă din ureche, din însuși eterul chintesențial al Boului Solar, Aliman înscrie un disc solar pe pămîntul moldovenesc, circumscris dc o apă care-și unește sfîrșitul cu începutul. Apă a Sîmbetei, Șarpe Uroboros, păzitor al pragului. Dacă apa ar fi fost un obstacol ca toate celelalte, ar fi fost o nimica pentru urs s-o treacă; dacă rîul circular este un obstacol de netrecut, înseamnă că Aliman și Boul au instituit printr-un rit sacerdotal un alt spațiu decît acela al lumii noastre, spațiu unde puterile asuricc nu-și pot avea locul, nu pot pătrunde în el.

După ce-au făcut opreliștea ce păzea centrul inaccesibil din afară, Aliman și Boul încep însuflețirea, 86

mobilarea lui interioară, exact ca un templu. Boul îl trage la o parte de nevastă și-i spune:

«- Pleacă-te jos, Făt-Frumos și scoate o bărdiță de sub copita mea; iar cu bărdița mi-i atinge ușurel în frunte cu tăișul. Eu m-oi desface în două părți; tu să dezbați coarnele, iar leșul să mi-1 îngropi la tulpina vreunui plop, dragul meu. Pe urmă să sufli în cornul stîng, c-au să apară *patru dini (stibl. ns.)* și-au să te ajute cînd ți-o fi mai greu, voinicule; iar de-ai sufla în cornul cel drept, se va face un palat măiestrit și frumos, ca și țînuturile pe care le-ai ales, să trăiești și să huzurești de bine într-însul. Dar mai ales cîinii, fătul meu, *să nu-i deosebești de tine (suh/.ns.)* și să-i păzești ca pe ochii din cap (cîinii erau puterile lui./i.n.)... Acuma na și năframa asta fermecată; în ea îți stă toată puterea

și paza ta împotriva ursului. Să nu care cumva s-o scapi în ghearele femeii, că ți-e viața în cumpănă» (p.64 -65).

Aliman scoate bărdița dc sub copită și face întocmai. Este înaltul, supremul sacrificiu al Boului Solar, ca în mitul lui Mitra - care-și infuzează astfel ființa în centrul spiritual nou instituit. Și atunci, cercul dc ape acum tras, devine un Ying-Yang, prin repartizarea celor două jumătăți, pozitivă și negativă, a boului în el. Corpul este îngropat ca talisman la tulpina Arborelui Lumii; prin Fiat-urile suflate în cele două coarne se iscă cele patru puteri adjuvante și Cetatea Solară propriu-zisă.

Mitul este o adaptare a unor tradiții foarte vechi, care îl fac identic cu acela al întemeierii Moldovei, însă altfel prezentat. Căci Aliman-Kăliman nu este dc fapt altul decît Dragoș și ceea ce s-a petrecut la Baia, după marca Vînă- toare, basmul nostru explicitează cu competență. Principalul este să nu vezi mitul sub aspectul lui competitiv, care-i învăluie sensul adînc, și să-ți dai scama că, Dragoș, Bourul, incinta sacră a Băii, Aliman, soția lui, Bun Galben de Soare,

Ursul, Boul, Palatul sînt una și aceeași entitate polimorfa, în diferite ipostaze sacrificiale.

Spuneam mai sus că litera K este prin excelență litera indicînd puterea, în dubla ei ipostază spirituală: sacerdotală și regală. în articolul său, *Un hieroglyphe du Pole,* R. Guenon scrie că hierogliful literii K. este securea. Prin urmare, nu mai este nici o îndoială că stăpîn acum pe bărdița de sub copita boului, care prin exiguitatea ei nu poate avea decît o utilitate rituală, Aliman devine Kăliman și pol.

Bărdița de sub copită este și ea un *vestigium pedi,* care arată calea și urma scării cerești.

Că Aliman-Kăliman a devenit Pol, o arată basmul cu o strălucire neegalată. în fiecare zi. Voinicul nostru pleca la vînătoare cu «cîinii» lui. Se oprea la cel mai mare copac al pădurii, probabil acela sub care era îngropat bourul, și zilnic săpa cîte o scară în el, cu bărdița lui. Săpă astfel 99, cîte nume divine sînt. Se suia astfel zilnic în vîrful copacului, prelungire și punct uman al lui, privea în zări, mai ales spre douăsprezece mori ale unor zmei, evident brîu zodiacal al cercului, în al cărui centru se afla copacul lumii. în vîrf, Kăliman, cu securea rituală, ieroglif al polului, însumînd Exaltațiunea, dominînd Amploarea; la rădăcină, cei patru cîini elementari în pozițiile crucială orizontală, precum cele 4 fluvii din Paradisul Pămîntesc. Reprezentare hieratică, strictă și impecabilă, a Centrului Lumii/

* O observație importantă: în treacăt am spus că prima încercare de fugă cu ajutorul culturului nu reușește, vulturul Imperiului, devenit ineficace după distrugerea Templului și moartea lui Enric al Vll-lea de Luxemburg. Se știe că a urmat o readaptare, după indicațiile tradițiilor românești, în țara noastră. Basmul nostru confirmă presupunerea că sarcina ce nu o mai putea îndeplini vulturul imperial, o îndeplinește Bourul Alb.

Frumoasa adormită

Urmează aceeași desfășurare ca în basmul lui Ispirescu, cu variante foarte interesante, asupra cărora nu ne putem lungi. Femeia se plictisea de moarte în Paradis, care nu era locul său normal de viețuire. înnoadă din nou legătura cu tatăl ei de dincolo de rîu: fură batista fermecată și o moaie în

apa care dispare într-o clipă; deci în năframă era principiul, *solve* și *coagula.* Urmează intrarea zmeului în acel cerc magic. Aici încearcă de trei ori să-l omoare pe Aliman, însă cîinii săi îl salvează. Cu inima zmeului înfiptă într-o țepușă și friptă (trecută prin foc), orbește pe fiica acestuia. Apoi o spînzură de limbă (organ al logosului, al cărui latură asurică trebuie pusă în imposibilitate de a se manifesta), atîmînd-o de o grindă. îi pune două băi, una în dreptul fiecărui ochi, să vadă pe cine va plînge. Dacă peste un an, cînd se va întoarce, va fi plină cea din stînga, înseamnă că l-a plîns pe zmeu, iar dacă va fi plină cea din dreapta, va ști că l-a plîns pe el. Dacă îl va plînge pe zmeu o va mai pedepsi încă un an. Pleacă. într-o împărăție are loc episodul cu fîntîna, în care un balaur cu 7 capete nu lasă pe oameni să ia apă decît în schimbul unui om. Omorînd balaurul (simbol al deschiderii celor 7 ccacrc principale ale eroului), Aliman se însoară cu fata împăratului, devenind împărat (activînd centrul inițiatic potențial, întemeiat anterior cu ajutorul bourului, așa cum după întemeierea ezoterică a Moldovei, de către Dragoș, ca potențialitate), în mod necesar urmează întemeierea Țării Moldovei (manifestată, adică), materializată de către Bogdan.

După un an se întoarce la Zmeoaică, dar găsește baia stîngă plină. O șterge cu lichidul respectiv pe la ochi și ea începe să vadă ca prin sită. O mai lasă un an ca să-și ispășească din păcate, iar cînd vine a doua oară o ia în împărăția lui ca pe o soră. însă ea încearcă să-l omoare. O

dată îl otrăvește, dar cîinii lui, ajutați de o pajură, îl

învie, ungîndu-1 cu apă moartă și apă vie. A doua oară, îi pune în pătuțul pe care se lăsa cîteva clipe să se odihnească, atunci cînd venea de la vînătoare, doi țepi de fier vrăjiți pe care îi avea de la tatăl său, Zmeul (unul în pemă și celălalt ascuns în dreptul tăbliei), și în felul acesta iar îl omoară. Și de data asta tot cîinii îl salvează, scoțîndu-i țepii și farîmîndu-i tocmai cînd era să fie pus în mormînt. Am arătat, cînd am vorbit de basmul lui Ispirescu, cauzele căderii tovarășei eroului, care nu sînt altele decît natura ei asurică. în *Aliniem Voinicul,* scrie textual: «partea cea zmciască din ea trebuia să-și dea în petec».(p. 125)

Urmează episodul legării Zmeoaicei, împreună cu un sac plin de nuci, de 4 iepe, și unde cădea nuca acolo cădea și bucățica, episod care indică o formă dc purificare pe calea rigorii.

Dar, de fapt, acest episod arată că în «questa» sa eroul a ajuns la purificarea completă, căci toată partea de povestire a luptei cu zmeul și zmcoaica nu este altceva decît acțiunea, lupta eroului de a scăpa de patimile și impuritățile spiritului său, precum și de deprinderile rămase de pe urma acestor impurificări spirituale.

Toate basmele cu înțelesuri ezoterice au, pe lîngă un înțeles macrocosmic, și unul microcosmic, încifrate în simbolurile lor.

Ciubăr Vodă

Nu există nimic mai complex, mai subtil, decît un organism tradițional, cauza fiind caracterul lor global și sintetic, or, ochiul omenesc obișnuit nu vede decît succesiv și aditiv. Hărțile din atlasele geografice sînt plane; cine ar putea citi în ele dacă ni s-ar oferi în structuri de adîncime, de înălțime și de amploare, așa cum *sint in realitate* ținuturile pe care geografiilc obișnuite ni le arată în schemă?

Cum creșterea organică sc desfășoară în stări deosebite una dc alta, posibilitățile organismului de care vorbeam nu sînt simultan sesizabile observatorului din afară; în lumină apar numai acelea care corespund condițiilor momentului ciclic dc dezvoltare în care sînt considerate; celelalte rămîn în umbră și nu sînt perceptibile decît de cineva care a oprit roata devenirii în loc, adică este prezent în locul ei - acesta este singurul mijloc de a o opri - și a-i vedea toate punctele în simultaneitate. Pe acel «cineva» îl cheamă «Nimeni», ca pc Odiscu.

Adevărul acesta este valabil în microcosm dar și în macrocosm. Percepem aspectele sensibile ale unei ființe vii, sentimentele ei destinate exteriorizării, posibilitățile sale care se pot formula discursiv, dar posibilitățile sale subliminale sau cele transcendente se ascund în Tenebrele sale inferioare și superioare.

Tot așa, într-un organism macrocosmic cum, dc pildă, este un popor, aspectele lui sensibile, istoria vizibilă și

cunoscută nu reprezintă decît o minimă parte, și nu cea mai interesantă din ființa sa. Și cum o entitate trăiește într-o multiplicitate de planuri ierarhizate, fiecare din ele deosebindu-se de celelalte prin condițiile lui definitorii, niciodată nu putem infera după un plan importanța altui plan, superior sau inferior, luînd pe primul ca punct de referință; mai ales că aici sc aplică adesea legea analogiei în sens invers, a cărei mînuire este arta artelor. Un detaliu neglijabil din istoria exterioară poate fi simptomul unui rug arzător pe plan superior.

Un popor deci poate să aibă vizibil o istorie considerabilă, spectaculară, dar fără importanță, deficitară în invizibil; inversul este tot atît de adevărat. Trebuie un ochi de linx pentru ca privirea să străbată zidurile groase ale istoriei aparente și să ajungă în sanctuarul unei entități, în inima ei vie, în punctul de interferență unde se aud șoaptele ursitoarelor ei.

Dar planurile de existență nu sînt numai deosebite prin condițiile și locul lor ierarhic, ci în același timp și omogene, din cauza Unicității divine care cuprinde multiplicitatea ca atare, deci și pe ele, Unicitatea care este Unitatea divină prezentă în lumile manifestate. Prin urmare, posibilitățile unui plan reflectă în mod necesar și celelalte planuri, însă prin analogie inversă, în moduri contrarii. Ceea ce este mare jos, este mic sus. Dumnezeu este mic, exiguu și tribulant în lumea noastră; tot așa și entitățile suverane din jurul Tronului Său îl imită. Cînd Principatele cerești imobile își iau ca suport de manifestare o ființă vie din lumea noastră, sau o cufundă într- un întuneric de nepătruns, sau o fac să evolueze incomprehensibil pentru oameni, în moduri tribulante, în sensul vast al cuvîntului, adică rătăcind nu numai în exterior, dar și în mentalul lor, nebunia

lor simulată ia forme grotești, pentru a 92

șterge cea mai vagă bănuială asupra caracterului lor real, dar mai ales pentru a pune o cit mai mare distanță între polul lor esențial și cel substanțial. Putem da ca exemplu istoric funcția bufonilor pe lîngă regi și principi. Nu numai Triboulet (ce nume sugestiv!), nebunul lui Ludovic al Xll-lea și al lui Francisc I, ar fi putut spune Rabelais că era un «morosof», un nebun înțelept.

Aceste precizări preliminare erau necesare în vederea încercării de lămurire a unei entități fabuloase și inconsistente. Recunoaștem că în următoarele pagini vom alerga după o nălucă ce pîlpîie ca un foc albastru deasupra folclorului, legendelor, zicalelor, snoavelor, dar într-un punct și un moment tangent chiar cu istoria Moldovei. E vorba de Ciubăr Vodă.

Singura mențiune istorică despre Ciubăr Vodă o găsim în cronica lui Grigore Ureche: «după moartea lui Pătru-Vodă, au domnitu Ciubăr Vodă două luni». Faptul este contestat de unii istorici; alții l-au identificat pc Ciubăr Vodă cu un anume Csupor, comandant al corpului de oaste pe care lancu Corvin, principele Ardealului, l-a trimis pentru ocrotirea vasalului și cumnatului său, voievodul Moldovei, Petru al II-lea, Pătru Vodă al lui Ureche, care a domnit în Moldova în două rînduri; prima oară în anii 1443-1445 și a doua oară în 1448, cînd se crede că a murit. Alții susțin că Csupor nu a fost domnul Moldovei, ci numai comandantul Cetății Chilia, în numele lui lancu Corvin de «Inidoara» (vechiul nume al Hunedoarei), stăpînul ei de atunci.

în privința etimologiei cuvîntului «ciubăr»,

Lazăr Șăineanu îl face să derive din ungurescul «esobor» și de la germanicul «Zuber» (=ciubăr, hîrdău) *(L. Șăineanu: Dicționar universal al limbii române).* Dicționarul limbii

române modeme, Ediția Academiei R.S.R., îl derivă din bulgărescul «cebar».

Dacă Ciubăr Vodă al lui Grigore Ureche este totuși Csupor, locotenentul lui Iancu Corvin, numele românesc «ciubăr» este într-o măsură interesant, pe bunul motiv că, în ungurește, «csupor» înseamnă ceașcă, cupă. Și cupa și ciubărul sînt destinate să «conțină» ceva. Diferența de mărime, de deosebire exterioară nu arc importanță, pentru că stă de partea cantitativului. Astfel, la vechii celți, ceaunul conține băutura de nemurire ca și cupa. Deci, în «demnitate», din punct de vedere ezoteric, cupa și ciubărul sînt egale, cu toată diferența de aspect și destinație, din perspectivă profană. Prin urmare, să nu ne lăsăm înșelați de aparențe: Ciubăr Vodă este în aceeași măsură deținătorul unui ciubăr și al unei cupe sacre. Este și Ciubăr Vodă ... și Cupă Vodă!

Figura lui Ciubăr Vodă a intrat emblematic în folclor. Copiii se joacă de-a Ciubăr Vodă, îmbrăcînd haine voievodale extravagante, punîndu-și pe cap coșuri, ligheane sau ciubărașe. Lazăr Șăineanu menționează expresia «de pe vremea lui Ciubăr Vodă», indicînd o epocă îndepărtată, cu nuanța că, pe atunci, lucrurile erau pe dos, cel puțin în comparație cu timpul nostru, analogia inversă jucînd între trecut și prezent. Anton Pann spunea enigmatic:

«voinic ca Ciubăr Vodă pe care l-au mîncat guzganii», formulă ce va necesita explicații, căci nu este atît dc simplă pe cît pare. Regăsim formula și la alt scriitor, despre care vom vorbi.

Acum intrăm, aparent, în pură literatură. Să fie însă numai literatură, cînd Alecsandri introduce pe Ciubăr Vodă în drama sa *Despot Vodă,* în mod anacronic? E greu de crezut că ignora pe Grigore Ureche! Despot Vodă a domnit la o sută zece ani după Ciubăr al cronicarului nostru. De ce autorul l-a ales *pe acesta,* cînd putea pune în dramă oricare 94

alt măscărici sau nebun, cu nălucirea că este adevăratul, unicul și legitimul Domn al Moldovei? S-ar fi încumetat Alecsandri la un anacronism atît de grosolan, dacă nu ar fi cunoscut cu precizie anumite tradiții orale despre «perpetuitatea» personajului? Nu avea el știre despre vreo datină necunoscută nouă, în care Ciubăr Vodă apare tară moarte, manifestîndu-se la intervale mari dc timp, cînd astrele o permit? Se va vedea în continuare cît dc plauzibilă este această supoziție. De altminteri, asemenea legende despre individualități care nu mor, ci se ocultează, cu viață «perpetuă» în ciclu, în mod obișnuit latente, dar manifestîndu-se în momente a căror importanță numai ele o pot aprecia, există și la noi și la alte popoare. De fapt, este vorba de reîncarnări ale unor spirite, ce revin pe pămînt trimise să împlinească anumite slujbe. Aspectele lor exterioare în lumea noastră materială pot fi foarte variate: de la sacerdot și domnitor la cerșetor și nebun. Vom reveni.

«Colaborarea» lui Alecsandri cu personaje necunoscute ni se pare perfect posibilă; nu s-a

produs și în elaborarea Mioriței, cel mai mare titlu dc glorie al lui Alecsandri? Apoi, pomenirile despre Ciubăr Vodă nu sînt chiar așa de ascunse. Le vom găsi și la alți literați...

Remarcabil este faptul că în drama *Despot Vodă*[21] , Ciubăr este adevăratul personaj central, facînd și dcsfacînd pe Despot, care este o simplă fantoșă în mîinile „nebunului". Această idee profundă, de a da rolul principal unui așa-zis nebun, n-o putea găsi Alecsandri. Asemenea lucruri nu le poate inventa o individualitate; ele se găsesc în ambianță, în tradiții oculte și în realitate, preced apariția omului, căci

ating de aproape ideea «motorului imobil», a «Centrului» necunoscut, atît prin caracterul lui nespațial și netemporal, cît și prin masca de nepătruns a demenței și a absurdității pc care și-o pun reprezentanții lui. Centrul precede circumferința, prin urmare motorul imobil precede ciclul. Implicația este că Ciubăr Vodă precede Moldova. Cele ce urmează, elaborate de Alecsandri, nu se găsesc în folclorul cunoscut, de aceea putem atrage atenția că de multe ori și literatura cultă a putut vehicula elemente ezoterice.

Acțiunea începe la straja țării, la punctul ci limită, cu un dialog între plăieșii grăniceri Jumătate și Limbă Dulce. Acesta anunță o vînătoare boierească:

«Și mai era cu dînșii...mult am mai ris văzindu-

21 Vasile Alecsandri: *Despot-Vodă,* București, Editura Tineretului, 1966.

l, Un soi de hop-deoparte cu portul și cu gîndttl, Numit Ciubăr și Yoda.»

Este curios că Alecsandri, care este atras totdeauna ca un magnet de imaginile clare, căzînd sub simțul comun, Alecsandri, pentru care cerul este albastru, punctul negru, cocostîrcul falnic și al primăverii vestitor, găsește o imagine atît de remarcabilă și complicată ca «un soi dc hop-deoparte». Termenul este complex căci, pc lîngă sensul imediat, poate desemna pc cineva sau ceva alături cu drumul, fără ca totuși să-1 părăsească, interferîndu-1 și încrucișîndu-sc cu cl, uneori în puncte privilegiate, supra veghi ndu-1 fără să fie supravegheat, căci nu poți fi „hop-deoparte" decît față de o linie de referimță comună și accesibilă tuturor. Putem întrebuința un simbol din jocul de șah; dacă desemnăm calea dreaptă, axa normală, prin mersul Turnului, un «hop- deoparte» e nebunul care îl interferează cînd la stînga, cînd la dreapta, ca șerpii pe caduceu, dinamizînd, «comentînd», linia 96

dreaptă ducînd final la același punct de integrare ca și ea, fără ca cele două linii să se confunde. Tot un «hop-deoparte» e și Calul din jocul de șah, și el figură năzdrăvană, care din fiecare din pătratele ce constituie parcursul Turnului, poate actualiza o zvastică. Pilduiri care merg incomparabil mai departe decît ar bănui-o profanii; pentru cei care «știu», epuizează enigma lui Ciubăr Vodă. Deghizat în nebun, călare pe un băț cum ni-1 arată mai jos Alecsandri, unește în el ambele figuri de șah. Ca «deoparte», Ciubăr este alături cu drumul; ca «hop», are totdeauna posibilitatea să-l interfereze.

Cum am văzut, Alecsandri spune:

«Numit Ciubăr și Vodă»,

disjungînd emblema de funcțiune, precauție elementară, prealabilă, pentru oricine studiază un personaj care este în același timp simbolic și real.

Cei doi plăieși care spun despre ci:

«... căci noi sintem de pază Aici în pragul (arii...»

sînt aceeași care anunță și primesc, în două scene consecutive, pe de o parte, venind din lăuntrul țării, pe voievodul perpetuu și legitim al ci, pe dc alta, venind din afară, pe Venetic, pe aventurierul Despot. Lăsînd la o parte comparația dintre ei, putem spune că Ciubăr Vodă primește pe Despot la punctul de *barzakh,* de poartă strimtă, dc nod vital al țării, pentru motive pe care numai el le știe.

Apar în scenă boierii nemulțumiți de Lăpușneanu, căutînd alt Domn, ceea ce atrage reacția lui Spancioc, exprimată în fraze ambigui, «din bătrîni», deci cu două înțelesuri, ca unul care știe anumite lucruri:

«Schimbare de domnie, lălire de nebun»,

începe el. Proverbul este transpozabil pe un plan superior.

Toate domniile se schimbă, chiar dacă durează o jumătate de secol, din cauză curgerii timpului; toate sînt deci «nebunești», sînt o «fălire dc nebun», falacioase, iluzorii, ca Maya, reprezentabile în exterior printr-un «nebun», în faldurile mantiei

acestuia stă ascuns «Monarhul Perpetuu», fără naștere și fără moarte, identic cu *Aion-ul,* desemnat uneori cu un nume descreierat, dar vertiginos ca adîncime, cînd îi spargi coaja.

> *«... Mă-nchin și cred, Moțoace, în datini*
> *strămoșești Ca-n dogmele preasfinte a legii creștinești:*
> *Cred că treptat se pierde a neamului ființă,*
> *Cînd el se depărtează de-a bunilor credință.*
> *Da! cred că astă țară, lipsită de noroc.*
> *Sătulă-i de-a fi astfel tot scoasă-n iarmaroc, De-a trece ca o vită din mînă-n altă mină.*
> *Și zimbrul să ajungă un bou ce toți îl mină.»*

Ultimul vers este, evident, o revenire la fabula *Zimbrul și vulpea,* de același autor, plină de tîlc și ea. Spancioc spune că nu numai ființa vizibilă a țării e primejdiută de tulburări, ci și esențialitatca, perpetuitatea ei, simbolizată de boul ajuns în iarmaroc. Și atunci, unde să se refugieze *principiul* care a legitimat pe Dragoș și Bogdan și Ștefan, cînd și bourul din stemă e pus la mezat? Răspunsul este: într-o funcțiune tribulantă și a unui fals nebun, care îl ocrotește prin însăși demența sa înșelătoare. Spancioc termină cu tîlc:

> *... nu văd, zău,*
> *Menit pentru domnie din noi toți nici pe unul.*

> *Doar numai Ciubăr Vodă, Ciubăr Vodă nebunul;*
> *Și de vă place vouă, nu mie-ntr-adevăr,*
> *Nu-mi place să văd tronul ascuns sub un ciubăr!*

Frază aparent contradictorie; Ciubăr Vodă este singurul demn de tron, crede Spancioc, dar nu-i

place pentru că tronul este ascuns sub un ciubăr; în realitate, Ciubărul inversat este Tronul; importanța faptului este, fără exagerare, colosală, cînd știi ce este «Ciubărul». Spancioc știe ceva despre aceste taine, dar fiind boier prins în mrejele acțiunii politice, suportă cu murmur ca Voievodul adevărat să se ascundă sub un ciubăr, că tribulațiile ciclice l-au obligat să-și ascundă «lumina». Ascuns sub ciubăr, domnul legitim este ocultat, acoperit ca de oborocul evanghelic. Și normal, după Cartea Sfintă, lumina nu trebuie ascunsă sub oboroc. Am putea spune că Spancioc insinuează lui Ciubăr, îl invită discret, să-și scoată ciubărul din cap, să-și arate adevărata față. Dar pe planurile oculte, domnul legitim și perpetuu al Moldovei ține în mîini Ciubărul, Cupa sfintă, simbol feminin, iar pe cap are Coroana, simbol masculin. Dar asta o știu numai cîțiva, și Moțoc se scandalizează;

- *Spancioc, ești bun de gură dar gluma-ți cîteodată...*
- *Rostește adevărul?* (ripostează Spancioc *n.n.)*

Și cum, după tradiție, Adevărul nu este numai în gura copiilor, ci și a nebunilor, se aude imediat Ciubăr țipînd:

- *Săriți, mă mîncă ursul!*

Am văzut în studiul anterior asupra basmului Harap-Alb, că ursul e simbolul războinicilor care, în diferite momente ciclice, au uzurpat autoritatea sacerdotală, sau mai exact, în cazul lui Ciubăr, principiul ambelor puteri.

Așa că Spancioc spune cuvîntul just:

O, trist al lumii curs!
Căutăm un Domn; Domnul e-n laba unui urs!

Ciubăr, la rîndul său, după cc-și povestește aventura, pune punctele pe «i»:

Ce jale, ce durere, pe voi și pe popor! îmi pare că văzduhul de clopote răsună, Prin sate, prin orașe, toii oamenii s-adună Și zic cu-nduioșare: Ah, lumea-i pe sfirșit! Ciubăr, adevăratul Domn, iată c-a murit!

Și din nou Spancioc, sibilic:

...te jelim
Și, ca pe un mort în viață, voioși te prohodim...

Adică, foarte exact, echivalentul formulei obișnuit rostită în Evul Mediu: *Vivit non vivit,* despre ascunsul dar veșnic viul Rege Arthur. La fel, Ciubăr Vodă nu poate fi desemnat decît de o secvență de antinomii aparent absurde.

Alecsandri dă indicația scenică: «Ciubăr Vodă intră purtînd hlamidă peticită și stemă dc hîrtie poleită.» Or, mai este un rege, ilustru în legendă și în marea literatură, care apare la fel. E regele Lear. Shakespeare nu dă niciodată indicații scenice dar este o tradiție constantă și implicită să ni se arate monarhul legitim despuiat, rătăcind cu Edgar, și el spoliat, facînd și el pe nebunul, în noapte, pe landa pustie, costumat precum Ciubăr Vodă, cu sceptru și coroană derizorii, făcute din vargă, iederă și hîrtie.

Regele Lear cu cele trei fete ale lui, Goneril, Regan și Cordelia, nu este altcineva decît Lcr-împărat al nostru, și el 100

cu trei fete-iele, Mărgălina, Rujalina, Savatina, la fel de teribile, și unele și altele (de fapt, cele trei gune: *Satva, Rajas* și *Tamas).* Ielele sînt arătate ca fiicele lui Rusalim-împărat, dar uneori și ca ale lui Ler. într-un descîntec cules de L. Șăineanu se spune: «M-am luat la casă sănătos și voios și cînd am fost la miez de drum, m-am întîlnit cu Savalina și Mădălina și cu Ler, împăratul lor».

în mitologia celtică, Lear c fiul lui Man, adică al lui Mânu, monarhul perpetuu, neîncarnat, regentul unui întreg ciclu mare de umanitate. Și în ciclii de descendență și întunecare ai acestei umanități, cînd monarhul ei legitim are a se manifesta în exterior, pentru motive numai de el cunoscute, își asumă în mod necesar haina de delir și de nebunie a lumii, de «hop-deoparte», cu atribute derizorii de monarh, pentru că numai așa capătă o comună măsură aparentă cu restul omenirii.

Și pentru a da un ultim exemplu, care încheie discuția, reamintim că lisus Hristos, Făcătorul Lumilor și Stăpînul lor, Mare preot în fața celui Veșnic, îmbrăcat în hlamidă roșie, cu coroană de spini, cu sceptru de trestie, scuipat și luat în rîs de slugile Procuratorului din ludcia, este un trimis în această lume de pe pămînt ca și Ciubăr Vodă!

Cînd se găsește cîte unul ca Spancioc, avînd ades presimțirea adevăratei stări de lucruri, este judecat astfel:

Părere,
Spancioc! Tu ești lunatic, (i-i frică de strigoi,
De iele, de vîntoase, de stafii, de moroi.

Ler apare și în formula de debut din colinde, ca

portar al Mănăstirii Albe, cu nouă altare, din insula albă; invocarea lui este precedată de monosilabul IO, a cărui semnificație

adîncă nimeni nu a prins-o încă. Același IO precede și numele Voievozilor noștri, ca o investitură de taină, care prin diferite trepte intermediare, duce pînă la Monarhul perpetuu și ascuns. Și cum Ciubăr Vodă este adevăratul Voievod, ne putem da seama că tot delirul acesta aparent capătă consistență, se «ține», se înlănțuie, se organizează, și fraza lui Spancioc capătă o justă rezonanță:

> *Boieri! a sa-nălțime Ciubăr ne poruncește. La Curte, dar, căci tronul lui tînjește.*

fiind văduvit de adevăratul lui Domn. Acest simbol ne reamintește de *le Siege perilleux,* de la Masa Rotundă, pe care numai deținătorul legitim al cupei sau al «ciubărului», Regele Graalului, avea drept să se așeze. Oricine încerca, în mod nelegitim, să se așeze pe el, era înghițit de pămîntul întredeschis.

Trebuie să reamintim mereu, pentru că niciodată nu se poate insista prea mult asupra acestui subiect capital, că există anumite funcții cosmice care nu pot părăsi niciodată lumea, deoarece aceasta s-ar prăbuși fără ele. în vremurile de întunecare spirituală, aceste funcții se ocultează, rămînînd în lume, în virtutea legii de analogic inversă, un reziduu, o nălucire falacioasă și derizorie a lor, prilej de poticnire și perplexitate pentru aproape toți oamenii. Nimeni nu-și dă seama că aceste semne dc poticnire sînt, în realitate, lumini de

far, indicii că momentul și locul unde sc arată constituie un punct critic al ciclului, o interferență a Devenirii, a lumii întunecate, cu *Țara de dincolo de negură.* în asemenea momente, *Anima Mundi* devine în mod necesar Văduva simbolică, Fiul legitim, întîiul născut - pribeag și desmoștenit, *el Desdichado,* Cheia dc boltă a universului - piatra 102

azvîrlită-n șanț, Monarhul Universal, Regele Lumii - rege de mascaradă și deținătorul Cupei Graalului: Ciubăr Vodă!

Ciubăr Vodă, regele Graalului? Cuvintele urlă că se regăsesc împreună împerecheate. *De aceea,* lucrul este adevărat!

Că la urechea lui Alecsandri ajunseseră zvonuri tainice de acest fel, o arată faptul că-1 pune pe Ciubăr Vodă la o sută zece ani după prima ivire a lui, deci după un timp care depășește cu totul limitele obișnuite ale vieții umane; era evident chiar pentru Alecsandri ca este vorba de o funcție perpetuă, «suportată» dc un singur individ sau de o colectivitate dc indivizi care se succed, după cum, între Episcopii Romei, Petru e totdeauna prezent.

Tradiția Monarhului ascuns se regăsește aproape la toate popoarele. Vom cita în treacăt pe Frederic Barbarossa, după legendă ascuns în muntele Kufhauser, din Turingia, așteptînd clipa cînd va putea ieși din nou în lume ca să sălveze Germania. Atunci își va atîrna scutul pc arborele uscat al Imperiului, care va reînverzi într-o clipă.

Același lucru se spune despre nepotul său, Frederic al II-lea de Hohenstaufen, adăpostit în Etna.

Pomenim, de asemenea, despre Imamul ascuns al Șiiților, ocultat într-un munte și cl, pc Sfintul Ioan

Evanghelistul, pe contele de Saint Germain *(Comes Sandes Fraternitalis),* pe Regele Arthur care așteaptă rănit, în insula Avallon, clipa cînd va putea să reapară în lume ca să mîntuiască pe bretonii urgisiți.

Tradiții similare există și asupra lui Charlamagnc și Ștefan ccl Mare. Bineînțeles, în toate exemplele citate nu interesează individualitățile, ci principiile pe care le reprezintă. Ocultarea acestor mari inițiatori simbolizează ocultarea vîrstei de aur, ai cărei reprezentanți tardivi erau.

Inadecvarea acestor personaje cu lumea noastră, latența lor, este de obicei simbolizată și de o *diminutio capitis,* de o servitute care grevează facultățile lor dc inițiativă; rana care îi simbolizează, o letargie sau o inerție carc-i face pe acești supraoameni să fie inferiori chiar unor argați. Neputința este un simbol al ocultării. Dar e o inferioritate sacrificială, inferioritatea unor ființe care au acceptat sacrificiul pentru a ajuta lumii să scape de păcate, cum a făcut și Hristos.

Amfortas, Regele Graalului, înainte de apariția mîntuitoare a lui Parsifal, zace în patul lui, lovit de o rană misterioasă și nevindecabilă. E adus la oficierea misterelor Graalului pe patul lui. Corespondentul său în ciclul breton este Mordrain (al cărui nume, foarte semnificativ pentru noi românii, înainte de creștinare fusese Evalac). Acesta este *le roi mehaigne,* rănit prin coapse de o lance misterioasă, deoarece privise indiscret și nepregătit înăuntrul cupei Graalului. Frederic Barbă-Roșie zace inert pe tronul său și barba lui a înconjurat aproape de trei ori masa la care șade. Acest stăpîn al lumii nu poate face nici

gesturile elementare ale unui copil. Regele Arthur, rănit în ultima luptă cu nepotul său uzurpator, se tîrîie pînă la malul mării, unde vine să-l ia, într-o corabie fermecată, sora lui, zîna Morgan. Este dus în insula inaccesibilă Avallon, unde, între viață și moarte, își așteaptă clipa reactualizării. De aceea bătrînul cronicar spune despre dînsul: *vivit non vivit...,* trăiește nu trăiește..., care de fapt înseamnă că trăiește ca spirit neîncamat, nu ca om adică spirit încarnat.

Dar că va reveni, ne-o arată epitaful lui reprodus de Nennius:

Hie jacet Art hums
Rex quondam, rexque futurus

Cum prezentul e numai o limită între trecut și viitor, sintetizîndu-le, inscripția vrea să spună că Arthur e regele fără moarte, a cărui domnie nu are nici început, nici sfîrșit, cel mult are ocultări în cicli obscuri, urmînd să se re- manifeste la timpul potrivit.[22]

22 Găsim în ediția lorgu Iordan a operelor lui Ion Creangă (vol. II, București, Edit. Minesrva, 1970), în capitolul *Postume* (subcapitolul *Rostiri, zicători, cuvinte),* la p. 178, reprodusă următoarea notație a lui Ion Creangă: «Am fost și am văzut. Era și nu era. A zis c-a veni, dacă n-a veni. Se vede c-a venit dc n-a mai venit.»

Este inutil să insistăm asupra izului taoist al oracolului. Fraza este aproape din aceeași «familie» cu ceea ce spunea în Evul Mediu despre veșnicul rege Arthur: *Vivit non vivit.*

Mulțumim d-lui ing. Florin Mihăescu care ne-a

Or, găsim la Ciubăr Vodă indicații similare. Astfel, expresia «de pe vremea lui Ciubăr Vodă», arată o mare vechime; de asemenea, există legende despre apariția lui la distanțe mari de timp, pînă în timpurile modeme, cum vom vedea. Reamintim, mai ales cu privire la monarhul ocultat și devenit inert, formula enigmatică a lui Anton Pann, care se găsește și la alt scriitor: «voinic ca Ciubăr Vodă pe care l-au mîncat guzganii», ceea ce nu înseamnă că guzganii au mîncat un cadavru; înseamnă că «voinicia», «virtutea» lui, elementele de inițiativă, de atac și apărare, comune neamului omenesc, au fost lovite de inerție și toropite; că nu mai poate face gestul elementar accesibil și unui copil, de a alunga șobolanii din jurul lui. *Vivit non vivit.* Este exact aceeași torpoare ca a regelui Arthur, a regelui Evalac și a împăratului Frederic Barbă-roșie. Dar această inerție exterioară este mărturia unei imuabilități interioare, care nu numai că nu-i inerție, dar este *Actul* prin excelență, *Adus purus* al contemplativului, linia verticală

imperceptibilă și nemișcată a Polului, în jurul căruia toate Galaxiile fizice și spirituale se învîrtcsc.

Ca să facem comprehensibile cele de mai sus, vom reaminti dc doctrina teologică a celor două naturi ale lui Hristos, firea umană și firea divină. Deși indisolubil legate într-o singură ipostază, sînt riguros separate și nu se amestecă una cu alta; natura umană c patibilă, cca divină impatibilă și neafectată de tribulațiile, dc suferințele firii patibile, oricît dc teribile ar fi ele. Și ca ultim cuvînt, putem spune că

indicat textul lui Creangă și locul unde se află.

«Monarhul ascuns» este simbolul imanenței divine prezente în lume.[23]

Acestea fiind precizate, putem reveni la Ciubăr Vodă așa cum ni-1 prezintă Vasile Alccsandri. Dacă, după cum o presupunem, autorul nostru a vorbit într-adevăr în numele unei tradiții secrete, pe care nu era deloc obligat s-o indice, implicația este că, după învățăturile acestei tradiții, «Ciubăr Vodă» a intervenit în momentul indicat dc Alecsandri, pentru atingerea unei ținte foarte importante. Sîntcm reduși la conjecturi cu privire la natura ci, și nu poate fi decît așa, deoarece acest fel dc intervenții nu lasă nici o urmă scripturală.

Putem deci presupune că anumite organizații secrete din Orient și Occident au încercat, în plină dezlănțuire a Sabatului Renașterii și Reformei, să salveze ce se mai putea din Occident, prin reluarea anumitor contacte ale acestuia cu Răsăritul apropiat, reprezentat atunci pentru apuseni de Moldova, și prin Moldova cu Islamul: raporturi de subordonare, contrar aparențelor, pentru că Moldova era

atunci în plin Ev Mediu, și nu dc partea ei se afla subversiunea. Pentru o încercare dc restabilire a contactelor rupte sau slăbite cu Răsăritul apropiat, trebuia un personaj, oriental de origină, dar cunoscător și al Occidentului, trăit în el. Era exact cazul lui lacob Hcraclidul. încercarea nu a reușit și instrumentul, recunoscut inapt, a fost sfarîmat. Că

23 Un marc Kabalist, rabbi Mendel din Kuzk a trăit ultimii ani ai vieții închis în cămăruța lui. Ucenicii spuneau că izbucnise un izvor în ea pentru abluțiuni. Dar adversarii lui spuneau că pe rabbi îl mîncaseră guzganii. Identitate de termeni cu A. Pann.

așa a fost situația, ne-o indică faptul că, imediat după înscăunare, Despot nu are altceva mai grabnic dc făcut decît să atragă în Moldova un puhoi de protestanți...

Ciubăr Vodă nu este numai un martor și comentator, ca bufonii lui Shakespeare; este personaj principal, pentru că *el face și desface pe Despot.* Alecsandri nu s-a mărginit la imitarea lui Shakespeare și a lui Victor Hugo, cum se spune în mod obișnuit. Aici este originalitatea piesei, unicitatea ei, și ni se pare cel puțin neverosimil ca Alecsandri să fi pus din capul său acest element genial, într-o dramă petulantă și searbădă, cu mediocre merite literare, ca *Despot Vodă.*

Intervenția e directă și Ciubăr se arată ca un stăpînitor autentic și legitim al «cheilor», *Magister Clavium.* cu puterea de a lega și a dezlega, *potestas ligandi et deHgandi,* distribuind Viața și Moartea, *Mortis et Vitas locus.*

într-adevăr, îl regăsim pe Despot în închisoare. Intră Ciubăr. Cum a putut intra într-o închisoare de stat păzită? Criticii au pus în evidență, după premieră, acest fapt neverosimil. Ciubăr se putea face invizibil paznicilor și avea el în palmă iarba fiarelor? Urmează, pînă la sfîrșitul piesei, o secvență de detalii precise, tehnice, pe care este imposibil să le admiți ca fiind întîmplătoarc.

în mărginirea lui îngîmfată, Despot îl face năuc pe Ciubăr. Acesta ripostează și, după cele spuse pînă acum, răspunsul capătă o semnificație, confirmînd ipotezele noastre. Ciubăr spune:

Năuc ești tu și prost.

Tu vezi ce sînt eu astăzi, nu ceea ce am fost.
Am fost odinioară un domn în strălucire Cît
soarele cu mine era-n nepotrivire;

Cînd acestea? Evident că nu în secolul al XVI-lea, pentru că dc un asemenea monarh nu s-a pomenit pe atunci. Deci, în alte avatare și în alte secole. Altă soluție nu este.

Și Ciubăr continuă:

Puternic ca trei Chezari,

cît cei trei Magi sau cît Hermes Trismcgistos, cel de trei ori mai mare, în cele trei lumi, cît Regele Lumii, cu sfetnicul din dreapta și cel din stînga.

...frumos ca Machedon,
Călare pe un sceptru iar nu pe-acest baston Și
mă loveam cu capul de nouri și de stele Și
măsurăm pămîntul cu păsurile mele!...

Ax în lumile informale, măsurător în cele formale, supuse divizibilității. în unele colinde, Ion Sfînt Ion, stăpîn pe cheile Raiului, «cumătru» mai marc al lui Dumnezeu, ne este arătat măsurînd pămîntul cu pașii lui. Tot așa, în tradiția hindusă, Vișnu creează și măsoară lumile cu trei pași pe care îi face, iar Buddha, cînd s-a născut, a tăcut șapte pași pe pămîntul pe care trebuia să-l mîntuiască.

Mai jos își spune:

...al lumilor stăpîn

Și Alecsandri precizează:

Dar eu sînt Ciubăr î'odă, născut din fiu in tată
Cu tron pe cap, cu stemă sub mine așezată.

Inversarea de care vorbeam, întors ca Harap-Alb cînd se avîntă cu calul în cer.

Eu care-n linie dreaptă prin Ștefan mă cobor
Din Cezar, ști(i, al lumii stăpîn învingător, Cum
dar, stolnice Petre, cum dar, tu Lăpușnene, Te
răță ieși la soare, fudul cu-a mele pene?

Este curios că Ciubăr Vodă își spune coborît din Ștefan și din Cezar. Nu înseamnă că toți trei au reprezentat eminent funcția imperială și că Mușatinii au sînge împărătesc?

Delirul măririlor... spun cei cc rezolvă totul în epitete; în acest caz, un delir structurat în formule tehnice, ezoterice, admirabile.

în vremurile noastre, ca să spui un adevăr fundamental, trebuie să-l pui în gura unui nebun, pentru ca, auzind, nimeni să nu priceapă.

Apoi reflexiile acestea, cel puțin stranii în gura unui nebun:

Așa-i că viafa-i scurtă?
Așa-i că nu plătește nici cit un dram de turtă?
Trei pași de-abia și-n capăt picioarele ajung.
Omul ca iarba.

Revine la simbolismul celor trei pași; urmează aceste versuri ambigui:

Eu unul cred că omid nerezemat de tron
E mic ca și o muscă pe muntele Sion.

Despre ce tron e vorba? De tronul ceresc din care cade perpendicular; axa care leagă toate lumile prin centrul

lor. Orice autenticitate, orice pozitivitate nu c posibilă și reală decît în măsura în care ființa se rcazimă de tron, de Axis Mundi, și participă la csențialitatea lui. Altfel, este o simplă muscă; în realitate, un strict neant.

Ciubăr Vodă îmbracă pe Despot Vodă în hlamida lui, îi pune coroana pe cap și-i dă sceptrul; e o investitură în sensul feudal al cuvîntului: îl trimite în lume ca să arate ce poate. Nu mare lucru, cum s-a văzut.

Cînd Ciubăr Vodă rămîne singur, spune:

> *Dar eu cuminte, mă-nalț și zbor și zbor Sus, sus, pe vîrful lumii ce-n visuri se arată.*

Vîrful lumii este în mod necesar Axis Mundi, în extremitatea lui superioară, cerească, cheia de boltă a firmamentului.

învestit dc Ciubăr, Despot cucerește tronul.

Unul din ultimii editori ai lui *Despot Vodă* a remarcat că toți cronicarii spectacolului de premieră au criticat fără excepție acest tablou, obiectîndu-i autorului că a creat, de dragul unui monolog retoric, o scenă inconsistentă din punct de vedere dramatic și neverosimilă..., că uzurpatorii prezumtivi nu-și petrec ultimele clipe în prezența măscăricilor. O obiecție foarte justă, dacă am avea, în adevăr, de-a face cu un măscărici. Dar dacă e altceva, dacă este principiul de legitimitate al tuturor monarhilor autentici, scena capătă consistență și semnificație.

Ciubăr Vodă apare din nou în actul 4, scena a IV-a. Despot e Domn. Și aici, o idee teatrală a lui Alecsandri, o indicație scenică fără nici un rost dramatic, dar decisivă din punct de vedere

tradițional, care-1 arată pe autor informat în anumite date ezoterice, negăsibilc în căiți sau în erudiția 110

curentă. Pînă în acest moment al piesei, Ciubăr Vodă era îmbrăcat în haine și cu insigne regale. *Acum apare în rasă de călugăr,* adică în vestmintele sacerdotale. Dc data aceasta nu se poate vorbi de coincidență; este vorba dc cunoștințe tehnice precise, cu atît mai mult cu cît, cum am spus, acest dublu aspect al lui Ciubăr nu are nici o utilitate, nici literară și nici scenică. Cu alte cuvinte, Ciubăr Vodă reprezintă, însumează, principiul comun al celor două puteri, regală și sacerdotală. Este un Rege Preot, un Rege Mag. Guenon semnalează unirea dublei puteri la Templieri - cavaleri și călugări în același timp - și spune că acest cumul este o caracteristică a tot ce reprezintă în exterior Centrul Suprem, unde este principiul comun al Secerdoțiului și al Imperiului. Cunoștința acestor fapte e cu atît mai probabilă la Alescandri și la cei care l-au comisionat, cu cît, în mod deliberat, sînt deghizate în bufonerie. Chiar Despot o subliniază printr-o întrebare de profan:

> *Prin ce minune stema căzut-au de pe cap Și-n locul ei pe frunte crescut-au un potcap?*

«Schimbînd coroana de carton poleit și hlamida cu rasa și potcapul, Ciubăr va trece de la monarhomanie la exaltarea mistică», remarcă cu gravitate editorul citat.

Se cunoaște sfîrșitul. Detronat, Despot și-ar fi scăpat poate viața, dacă nu l-ar fi înjunghiat Ciubăr. Ceea ce a făcut, desface acum, cu acea *potestas ligandi et deligandi* pe care o stăpînește, cu puterea

cheilor; ceea ce leagă pe pământ, e legat și în cer, și ce desleagă în cer, desleagă și pe pământ. Ciubăr spune, înjunghiindu-1:

Ai vrut să ucizi legea? Mori! Legea te ucide!

Prin urmare, Ciubăr Vodă se identifică cu legea, cu Dharma, definiție riguroasă a «Regelui Lumii».

Cum a vrut să ucidă Despot legea? în primul rînd, prin încercarea de a împămînteni protestantismul. Cu ocazia aceasta, reamintim că regele Franței, Carol al IX-lea, contemporan cu Despot, a avut o comportare similară față de protestanți, culminînd în Noaptea Sfîntului Bartolomeu. Anumite tradiții orale spun că instigatorul ascuns al ei a fost bufonul regelui, Chicot, despre care se zice că ar fi avut în Franța un rol similar cu acel al lui Ciubăr Vodă în Moldova.

Privită astfel, tradiția despre Csupor, trimis în Moldova de Stăpînul său, voievodul Ardealului, își capătă toată semnificația. Ceea ce nu se știe, și pe drept cuvînt, căci asemenea lucruri nu lasă urme scrise, este eminentul, suveranul rol ocult pe care l-a jucat în Europa secolului al XV-lea, Ioan Corvin dc Inidoara, *le Chevalier Blanc de Valachie,* mai precis vorbind, transcendența și suprema entitate spirituală care, timp de cîteva decenii, a purtat masca Voievodului Transilvaniei.

Unul dintre apropiații eroului, Csupor, deținător comisionar al Cupei, purtîndu-i și numele, cum am văzut, a fost trimis în Moldova cu o misiune aparent cunoscută: ocrotirea lui Pătru Vodă, cumnatul Iui Ion Corvin și întărirea garnizoanei din Cetatea Chiliei; în istoria sacră, asemenea misiuni servesc de obicei să acopere altele mult mai

importante și mai tainice. Conjecturind, după cele spuse pînă acuma, ar putea fi vorba de «reactualizarea» unei funcții voievodale în Moldova, «hop- deoparte» față de voievodul vizibil. Și dacă, în adevăr, Csupor a domnit două luni, a reunit o clipă cele două voievodate în pragul domniei lui Ștefan cel Mare, netezindu-i parcă drumul, înainte Mergător, Prodrom al lui Ștefan, cel mult așteptat ca Galaad, Regele Graalului, și acesta din urmă supranumit «Chevalier Blanc» din cauza culorii armurii sale, ca să menționăm motivul exterior. Csupor a transmis, oare, cupa și 112

cele două funcții lui Ștefan, direct sau prin intermediar? Ele s- au despărțit, cea mai importantă ocultîndu-se cînd urmașii lui Ștefan n-au mai fost vrednici să suporte pe umeri ambele puteri. Repetăm, simple conjecturi. Transformarea lui «Csupor Vodă» (Cupă Vodă) în Ciubăr Vodă indică o ocultare și a escnțialității lui prin trivializare, procedeu curent în toate tradițiile.

Ciubăr Vodă deci nu este o figură folclorică decît în cîteva zicale și jocuri de copii, mai ales cînd simbolizează o lume întoarsă pe dos, descreierată, și în cîteva cîntece izolate întîlnite pc la Boroaia sau pc la Rădășeni. Lumea exact inversă pe care ne-o sugerează Ciubăr Vodă impune numaidecît amintirea marii legi tradiționale, analogia în sens invers.

Uneori, voievodul cu ciubărul pc cap aparține nu celor cîtorva elemente folclorice amintite, ci literaturii culte. Această apartenență, am amintit că nu-i scade valoarea simbolică și ezoterică. Am coroborat afirmația aceasta a noastră cu numeroase citate din *Despot Vodă.* Explicația acestei stări de

lucruri poate fi faptul că Alecsandri a vorbit nu numai în numele lui, ci și în acela al unei colectivități secrete, dezvăluind și învăluind o parte a tainei.

*
* *

Cel puțin cu o valoare simbolică egală, regăsim pe Ciubăr Vodă în opera unui scriitor pe nedrept uitat, căci, precum spune G. Călinescu, «lipsa unei tradiții critice face pc mulți să socotească pc C. Stamati scriitor mediocru. în realitate, el este eminent, mai mare în privința limbii decît Bolintineanu, în cîteva puncte comparabil doar cu Emincscu. El aduce accente byroniene. O limbă moldovenească fastuoasă, în care sc

amestecă cuvîntul dialectal și finul neologism, îi dă o personalitate netedă. Urmînd pe Asachi, Stamati cultivă miturile naționale, însă cu mijloace artistice superioare. Numai Eminescu a pus atîta invenție verbală în viziunile lui»[1].

Și vorbind de *Povestea poveștilor* (apărută în 1843, la Iași, în «Cantora Foici sătești»), dc care nc vom ocupa, criticul o arată «ca un lung basm în versuri albe, amestec fericit de duh popular, ariostesc și pocni burlesc».[24 25 26]

Cititorul trebuie să ia acest ultim termen în sensul său renascentist; burlesc este numai numele

24[1] George Călinescu: *Istoria literaturii române,* vol. II, București,
25Editura Academiei, 1968, p. 229-230
26 *Ibidem.*

eroului, dar nu este deloc burlesc faptul că desemnează pc un «conținător» de licoare necunoscută, probabil dc nemurire, ținînd scama de simbolismul ceaunului și al cupei la cclți și la alte popoare. Acest contrast dintre epitet și sensul lui adînc este de o importanță covîrșitoare.

Publicat în 1843[27] și republicat în 1868[28] , formă din care reproducem fragmentele dc mai jos, poemul lui C. Stamati se intitulează exact:

> *Eroulu Ciubăr Vodă*
> *Fabula fabulelor vechi populare* sau
> *Rolando furiostt moldovenescu.*

rămas în literatura română cu titlul dc *Povestea poveștilor.*

Ciubăr Vodă

După însuși titjul, Stamati consideră poemul ca o chintesență a basmului românesc; atragem atenția că termenii «fabulă» și «poveste» impun în mod imperios recunoașterea unui tîlc intrinsec.

O stranie tăcere a învăluit pe bătrînul boier și opera sa de la început. Să fie numai uitare? Eminescu, care a scotocit toate cotloanele literaturii române pentru a-și mobila *Epigonii,* care a «inventat» pînă și pe Pralc și pe Damiil Scavinschi, nici nu pomenește de numele lui C. Stamati.

Vom cita fragmente din *Fabula Fabulelor* sau *Povestea Poveștilor,* însoțite de comentarii, cînd se impun.

---

27 *C.* Stamati: *Povestea poveștilor,* Iași, «Cantora Foiei Sătești», vol. I, 1843.

28[6] C. Stamati: *Musa românească,* vol. I, Iași. Tipografia Buciumul român, 1868, p. 72-144.

Ciubăr Vodă domn faimos Lui Papură strănepot, Avea un singur ficior Frumos ca luna lui mai, Gigît ca un tinăr brad, Virtos ca un vechi stejar. Și viteaz ca un român. Acest fiu cînd s-au născut, Moașa ce l-au strîns de nas Și l-au prenumit Bogdan, Au tras boghii și au spus Mancii ce l-au aplecat. Ce so(ie va lua Și cite va pătimi Despre farmice și vrăji: Deci domnișorul Bogdan Făcîndu-se flăcăoaș Tatăl său, domn bătrin. L-au chiemat în curtea sa. Fiind boierii adunați Și după ce l-au pupat l-au zis: «Fătul meu să știi Că de-acuma vreau să le-nsor. Și mireasă să-ți alegi Fată de domn sau de crai

Că să nu piară cu noi A lui Ciubăr soi vestit, Din care eu rămăsei Căci pe faimoșii strămoși Guzanii i-au ospătat...»

Am arătat că Ciubăr Vodă apare cu o tangență istorică în anul 1448, în cronica lui Grigore Ureche; în literatură și în legendă istorică, la Vasile Alecsandri, în *Despot Vodă* vom vedea că apare și la sfîrșitul secolului al XVIII-lea; acum îl regăsim în poemul lui C. Stamati, înainte de întemeierea istorică (nu legendară) a Moldovei, în 1360, căci Bogdan din poem nu este altcineva decît primul Domn efectiv al țării, eponimul ci în limba turcă. Lucrul este spus limpede în versurile citate: tatăl lui Bogdan, Ciubăr Vodă, se declară ultimul dintr-o linie de Ciuberi, «soi vestit». Nu este porecla unui singur om, ci a unui șir întreg.

Avem mitul primei descălecări în legenda *Dragoș și bourul.* Pe a doua descălecare o „mitizează" Stamati.

Semnificația acestei quasi-omniprezențe temporale, care este indiciul unei permanențe funcționale, am căutat s-o arătăm mai sus.

Tot poemul este țesut pe clemente de basm, autorul vrînd, evident, să arate că în istoria hieratică mitul și istoria sînt urzeala și bătcala unui covor unic. Mai mult, autorul își intitulează poemul *Povestea poveștilor,* subliniind astfel că nu are numai o tangență cu folclorul, ci este însăși chintesența, miezul lui, dîndu-i semnificația reală și adîncă.

Bogdan răspunde părintelui său:

Tată, nu pot să mă-nsor Cu fată de trup de om.
Ci baba ce m-au moșit Mi-au spus că ursita mea
Zînă frumoasă va fi.

Ce subt soare n-au mai fost;
Deci dă-mi arme și ostași, Să mă duc să o găsesc. Atunci tatăl lăcrămind Au împlinit voiea lui.

Bogdan arată că intenția, misiunea lui hotărîtă de Ursitoare, este să creeze o rasă eroică, în sensul literal al cuvîntului, căci neam eroic se numea, în vechea Grecie, o stirpe ieșită din unirea unui muritor cu o nemuritoare sau invers. Chiar în Evul Mediu se vorbea dc *race fee,* rasă zînă, de neamuri mari, ieșite dintr-un muritor și o zînă, ca Lusignanii, coborîtori din zîna Melusine sau Casa de Anjou, care are un rol esențial în „Parsifalul" Iui Wolfram; în general, regii și eroii Graalului sînt *race fee.*

în treacăt, semnalăm faptul, neștiut în general de cei mai buni cunoscători ai limbii franceze, că în folclorul poitevin, angevin, breton, normand... *"fee"* desemnează și entități masculine.

Bogdan își alege arme și un cal, ca oricare Făt-Frumos, și pornește la drum.

în codri îi iese înainte Norocul, sub chipul unei roți rostogolindu-se pe stînci - și îl întreabă: «Să-ți

dau noroc, să te fac împărat?»

- Nu, spune-mi unde e ursita mea.
Atunci Norocul i-a zis:
«Mergi, Bogdane, spre Apus Nouă zile, nouă nopți. Și pe-a unui munte pisc Pe sora mea vei afla Ursitele împărțind, Insă chibzuind așa Ca să fie potriviți Acei ce se însoțesc, Pentru că ea are ochi...
Și ea îți va da un măr

Cu care tu să-alergi La izvor sau la pârău; Și acel măr despicînd Din el pruncă va ești. Ursita mireasa ta. Căreia din al tău pumn îndată apă să-i dai Căci negrăbind, va muri.»

Altfel redat, este chiar mitul din basmul *Cele trei rodii aurite,* al lui Ispircscu. Bogdan trebuie să-și actualizeze mireasa, care acum c numai o potențialitate:

Ear Bogdan, mire Erou Pohodnicul ș-a întors, Spe Apus l-au îndreptat. Cu pintinul l-au împuns. Și ca săgeata din arc Slobozită de un brav La fugă l-au răpezil. Aleargă negrul comos. Și zdravănul său picior, Unde calcă peste stînci Scapără mii de scintei: Aleargă negru (intat De nu semăna a cal Ci chiar negru nouraș. Gonit de un vînt cumplit. Lucind la mijlocul său O steluță când și când Ca ținta din fruntea lui; Fugea negru pintănog Și lasă în urma sa. Munți, cîmpii, văi și păduri Și companionii toți; Iar in vîrtejul de colb Ale lui picioare iuți.

Se văd numai fluturând Ca patru albe aripi...

Calului, entitate cerească, i se vede numai „vestigium pedi”. Dumbrava cu pomi rodiți cearcă să-l ispitească, dar Bogdan ride de ele, căci el vrea să ajungă

Pin la muntele nalt A pămintului sfirșit...

ceea ce este definiția impecabilă, tehnică, a lui Axis Mundi, Muntele Polar ce se găsește totodată și antinomic la centrul și la marginea lumii. în amîndouă cazurile este *«finis terrae»*. Iar Bogdan

Dă pinteni negrului său Și toate în urma sa Se lupilă, pier încet, Ca o dungă înnegrind Departe de orison. Aleargă negrul meu Peste stînci și peste răpi, Și de ropotul grozav Potcoavelor de argint Vulturii s-au spăriet Și cîrîind între ei Zic: -flecău neghiob ce ești. Tu ești timp și calul timp. Că ați venit pe aice: Căci oricine au văzut Acest a nostru pustiu. Stârvul lui nouă l-au dat; Păn și zefirul ușor De vine p-aicisuflînd. Se sjărîmă printre stînci; Păn și noi de ne lăsăm Pe locul unde alergi, Balaurii ne înghit.

Este cîmpul morții nesățioase, care mistuie tot ce aparține devenirii, prin acest fapt mcritînd să fie nimicit. Inițiatul trebuie numaidecît să-l străbată, pentru ca nimic altceva să nu subsiste din el, decît clementul nepieritor. Am mai spus că fenomenul se numește «separație», în limbaj alchimic. într-un astfel de regn, Făt-Frumos nu poate trece decît pe cărarea limită între Vulturi și Balauri. Pînă și Zefirul, adică Suflul, se stîrvește aici; cine a ajuns în acest regn, nu are decît alternativa: extincțiunea, «nirvana» în Ether sau căderea în cîmpul ireversibil al celei de-a „opta sfere”.

Ear el în loc de răspuns Le zice: «Fugiți, fugiți, De nu vreți să vă pătrund Cu săgețile ce port.» Deci vulturii spărieți Sburînd roată în orison Se urcă mereu mai sus, Pînă cînd s-au văzut pe ceri, Intîi ca niște porumbi, Apoi ca niște lăstuni. Apoi ca niște (înțari, Și apoi încet, încet. In nouri s-au mistuit.

întrebăm în treacăt, căci nu facem aici un studiu literar, ce valoare au baladele anemice ale unui Coșbuc sau Vlahuță și *tulii quanti,* pe lîngă aceste versuri incomparabile? Căci pînă la Eminescu nimeni în poezia noastră nu poate sta alături de aceată poezie cosmică înaripată.

Mai încolo, Bogdan străbate un ciclon pe care-1 risipește; trece pe lîngă un șir de cavaleri morți, ce sucombaseră în aceeași căutare a Muntelui Sfînt...

Deci Bogdan, bun sănătos, Pin la munte au agiuns, A cărui vârf trecea Pest nourii ușor, Ear cu temelia sa Pin a măr ilor fund.

adică exact ce se spune despre Muntele Meru, cu rădăcinile în Okeanos și cu vîrful în Tărie. Local, poate tl vorba de Ceahlău.

Deci soarele au apus După muntele înalt, Și stelele începu Să clipească în senin Ca niște de aur ochi Ce se uită la Bogdan Țintă, ca, cînd se-ar mira; Căci ele prea rar vedea Alt om pe acolo umblînd.

Bogdan, ajuns la capătul călătoiei sale, adoarme.

Deci eu, să doarmă îl las Fiind și eu ostenit. Și contenesc să vă spui, Boieri cumințl ce-ascuha(i Ceastă fabulă a mea Pin și Dumneavoastră to(i Nu-{i zice precum zic eu Că ceea ce eu v-am spus Chiar așa - a fost, a fost!

Și aici Stamati pune un asterisc, care trimite la o notă de mai jos, arătînd că pentru el povestirea unui basm este în realitate un fenomen de *anamnesis,* de reamintire platoni- ciană, de *ahikr,* de «pogorămînt» *(kenosis)* de idei, în condi- 121

țiile limitative ale lumii noastre, ceca ce este posibil numai dacă afirmației băsmuitorului îi răspunde consimțămîntul ascultătorilor, întrebare și răspuns formînd un inel, ca în ritualurile de inițiere cosmologică, lată acum nota la care ne trimite asteriscul lui Stamati:

«Din vechi, la Moldoveni era îndătinat că spuind cineva o poveste, apoi la fiește caic period toți ascultătorii erau să zică: au fost, au fost, adică credeau ce spune cuvîn- tătorul măcar să fie minciună, căci altminterca cel ce spunea fabula se socotea disprețuit și contenea de a mai bărfi.»

Mai jos, Stamati repetă formula.

Nicăieri, în afară dc Stamati, nu se mai găsește această indicație capitală, privitoare la ritualul «băsmuirii». Formula «chiar așa au fost, au fost» nu este decît traducerea literală a termenului sanscrit *itihasa* (Astfel, da, a fost) care desemnează poemele sacre, *Puranele (Rantayana. Mahabharata)* Indiei.

Acolo pe un nor coboară o zînă Ce purta pe a! său cap Coroană de mare preț.
Și pe trup un veșmănt alb.

Fiind văpsite pe e!
Ursitele omenești.

Deci această zînă finea In dreapta corn de belșug Plin de roduri și de flori. Ear în stînga smoc de șărpi. Deci ea lui Bogdan i-au zis: «Eu împărăteasa sînt Ursitelor omenești Și pe care mie îmi plac Și sînt la fapte onești Soție bună le dau Din îmbelșugatul corn.

Ear muritorilor răi Ce sunt mîndri sau pizmași. Le arunc din acest smoc A șărpilor veninoși».

Deci zîna distribuie rigoarea și mansuctudinea (mila), ceea ce arată că este principiul lor, *exteriorizare* a lui Axis Mundi, prin urmare, Șakti a Muntelui Polar caic răsare din mare și ajunge la cer.

Tu insă care te fragi Dintr-o viță ce iubesc A lui Ciubăr, Domn vestit. Lui Papură strănepot Iți dau ție acest măr In care s-au zămislit Ursita sofia ta.
Pe care eu ți-am ales Dintre ale mele zini Ca să te pot ferici.

Din măr va ieși lana Sînziana, un nume strict hyperborean, fruct al Arborelui Lumii, Zîna Muntelui. Bogdan se identifică prin hierogamie cu Polul, adică devine Pol:

«Insă, Bogdane, să știi Că multe ai să pățești Pe cînd te vei însoți Cu mireasa care-ți dau.» Acestea grăind împărăteasa pieri. Și pe capul lui Bogdan Cunună de trandafiri Aruncă din al ei corn.
Ear în mină s-au trezit Bogdan cu un măr domnesc.

Adevărată învestitură de Chakravarti, de Monarh Universal; cu o coroană dc trandafiri, care este foarte exact un rozariu sculptat în Axa Lumii, îl încununează pc Bogdan ca Imperator al Roza-Crocii. Un poet profan, prost sau bun, ar fi vorbit de o coroană de Aur; dar un scriitor care știe că „Fratemitas Rosae-Crocis" s-a manifestat în exterior, în timpul domniei lui Bogdan, este departe dc a fi un profan, cînd îl arată pe acesta încununat de Zeiță cu o coroană dc roze. Deci, în cap cu coroană, în mînă cu mărul, glob al lumii și simbol al perfecțiunii, cu atributele esențiale ale încoronării regilor, transmise dc un principiu sacerdotal sau, mai exact, de principiul comun al ambelor puteri.

Cu care (mâr) el alergînd Pîn sub munte la izvor, îndată l-a despicat. Și dinlr-insul a eșil Pruncă căi un puișor, Mândrișor mititel. Și guriția sa căscind Apă cerea de băut, Căreea, bunul Bogdan Din pumnul său i-a și dat Apoi în năframa sa Invălit l-a pus la sin Și încălecînd pe cal Chiar ca vîntul s-a pornit înapoi spre țara sa Unde degrab a agiuns Căci nimic în drumul său Nu l-a oprit la întors. Deci bătrînu! Domn Ciubăr Zi și noapte aștepta Să-și vadă fiul viind. Și zărind din foișor (... ca Verde împărat pe Harap-Alb, *n.n.)*

Ridicindu-se pe deal.
Ca de vînt un mare colb, Și un călăreț frumos
Ca săgiata alergind, îndată a înțăles Că Bogdan se întorcea: Și-naintea lui eșind Bătrînul Domn

cu alai, In brațe a priimit Pe mult dorit fiul său. Și în frunte l-a pupat. Ear Bogdan i-a pus în pumn Mireasa ce și-a adus, De care prea s-a mirat Ciubăr înțeleptul Domn: Dar pricepînd mai apoi Că este de zină pui, Ciubăr nu s-a mai mirat, Ci s-a făcut ei nănaș. Numind-o din botez Ileana cea cu părul lung (Cosînzeana la români)[29] *Ear cununa cea de flori Ortodoxul meu Bogdan La icoană o a pus* (deci o suprapunere a

Rosa-Crocii peste creștinism, *n.n.) Deci miresii înadins Leagăn de aur făcu Și mancă i-a însemnat Pe soția unui crai Ce-o sclăvise în războel Viteazu Domn Ciubăr...*

(cum a ales Laerte pe roaba Euricleea ca doică lui Ulysse).

Toată *Questa* lui Bogdan este însuflețită de acel *Wunsch vom Paradis,* cum îi spune Wolfram von Eschenbach, fără de care orice căutare a Tărîmului Primordial e o imposibilitate. Este foarte exact sensul «dorului» românesc. Ceea ce Bogdan aduce din Paradis, din Muntele Polar, este un germene, și asta ne reamintește de simbolica «Germanie», țară a «germenilor» din tradiția «rosa-crociană». Aduce și cununa de roze tot de acolo. Leagănul de aur în care e pus germenul este o arcă inviolabilă, în care-și desăvîrșește maturația lana Sînziana; este un punct diacritic de trecere dintr-un ciclu în altul; este leagănul pe care îl arc între coarne Cerbul și cel în

29 Sublinierea este a noastră. Ileana, selena în ceruri, devine Sînziana la români. Botezul arată că s-a încadrat în schema creștină o tradiție străveche, precreștină, hyperboreană, în speță pentru că e vorba de Ileana Cosînzeana, recte «lana Sînziana». Poate fi vorba și de un mit de agregațiune. similar botezului.

care odihnește «Domnul mititel și înfașățcl» din colinde, c Zîna Zînelor, sufletul mortului (sau al inițiatului, ceea ce este același lucru), în staza de palingenezie din bocete. E «Oul filozofai», Athanorui vegetal.

Dar ades a trebuit
Leagănul de prefăcut Căci zîna creștea din trup
Cît într-o lună pe zi.
Pe lună cît intr-un an, Și în sfârșit, în doi ani,
Ea era de măritat.

După cum se vede, este o incubație hcrmetică. Urmează descrierea lungă a nunții, la sfîrșitul căreia, spre ziuă, nuntașii adorm.

Dar eată, tocmai în zori De-odată a răsunat
Clopotul de dandana (de primejdie, *n.n.) Și*
răcnite pîn-!a ceri

Din orașul ce ardea, Cu clocot se ridica,
Strigind poporul: „ Săriți Că tătarii ne-a
călcat!"

Ciubăr și Bogdan adună oști și contraatacă:

Dar bălrinul domn Ciubăr Lingă-o biserică
stind Unde paginii prăda. Rindui oștenii lui Ca
să-i e prisonieri Insă-n biserică sta însuși Hanul
tătăresc Care trintind la pămînt a Maicii
Domnului chip. Sub picioare U ținea, Și cu
minele rupind Podoabele de pe el

Acest han cel mai cumplit

A Moldovei prădător.

Hanul avea o armă pe care moldovenii nu o

cunoșteau, praful de pușcă.

> *Și cind focul a buhnit, Ciubăr parcă n-a mai fost.*

Deocamdată ne mulțumim să subliniem acest vers ambiguu, prin adăugarea lui „parcă". Dc ce Stamati nu spune răspicat că Ciubăr a murit? E un indiscutabil semn de luciditate, dc conștiință inițiatică a lui Stamatc.

Hanul se face nevăzut și Bogdan pornește pe urmele lui. Cade însă în mrejele unei vrăjitoare cumplite, eare-și ia

chip de zînă, ca Herakles în mrejele OmfaleuScapă cu greu din ele. Bogdan ia de la vrăjitoare o brățară.

> *Cu multe scrijilituri.*
> *Ce foarte se potrivea*
> *Cu slova ce-aufost scris împăratul Solomon In Solomonia sa, Pe care carte cetea Prea ades Domnul Ciubăr.*

Ceea ce-1 arată pe Ciubăr ca «strămoșul», «maestrul», «patronul» solomonarilor care, contrar părerii obșnuite, cc-i consideră vrăjitori, reprezintă, în realitate, o categorie de înalți inițiați. Un solomonar nu devine ca atare decît după ce a fost „săltat" pe capul unui balaur dc sub pămînt, peste nori. *Sapienti sat!*

Mai încolo, Bogdan scapă pc o zînă dc un tricolici. Drept răsplată, zîna îi dăruiește un «junghi» (junghicr, *n.n.)* fermecat și-l învață ce să facă cu cl.

Tocmai atunci însă, năvăliseră din nou tătarii.

Iar poporul spărial. Striga cerînd agiutor, Și zicînd: unde-i Ciubăr Al nostru părinte bun. Unde-i fiul său Bogdan Să ne scape de tătari?

Hanul avea un singur punct vulnerabil și acolo implîntă Bogdan jungcrul dat dc zînă. Hanul moare și Bogdan îi taie capul. Aidoma cu episodul *David și Goliat* din Vechiul Testament, tot în ochiul central din frunte a fost înjunghiat și hanul. Zîna îl vindecă de răni pc Bogdan.

Ș-apoi înarmindu-l ear l-a zis: Bogdane, sâ știi
Că ai să fii Domn faimos Că tu ai să biruiești
Și pe ctlți vrăjmași cumpliti, Și că din prăsila ta.
Vor eși mul(i domni viteji,
Moldovei ocrotitori
Și românilor părinți.

ceea ce arată fără nici o îndoială că în mintea lui Stamati și în iconomia miturilor, în numele cărora vorbea poetul nostru, Bogdan st identifică și cu urmașii lui Bogdan, «reîntemcietorul» Moldovei neatîmate, Bogdan începător al unui șir de descendcnți privilegiați.

Bogdan se întoarce acasă și își găsește mireasa în mîinile unei țigănci, care se dă drept Ileana cea adevărată - motiv curent în basme. Urmează o scrie dc transmutații ale Ilenei, mereu ucisă de țigancă: în peștișor dc aur, în tei, în flăcău (care scapă pe Bogdan la o vînătoare din labele unui urs), în porumbel așezîndu-sc pe umărul lui Bogdan cînd stă pe tron, ceea ce arată caracterul pneumatic al Domnitorului, în cele din urmă, Zîna își reia chipul

uman, iar țiganca moare cum se cuvine într-un basm, legată și tîrîtă de coada unui cal sălbatic. în sfîrșit, Bogdan se însoară cu Sînziana. Aceasta nu poate fi Domnița Mușata, matca și eponimul Mușatinilor, ca Melusina, a Lusingnarilor?

înainte de toate, trebuie să situăm exact acest poem. Privind problema profan și din afară, numai o alternativă pare posibilă. Sau *Povestea poveștilor* este un mit dc origină folclorică, prelucrat dc Stamati, sau este exclusiv o operă literară, inventată pe de-a-ntrcgul dc poet, ceea ce era dreptul lui. Ori, nici unui cercetător nu i-a trecut prin minte pînă acum să claseze poemul în material inspirat din folclor,

și pe drept cuvînt, pentru că nu s-a mai găsit în ambianța populară alte versiuni similare cu Ciubăr Vodă, așa cum ni-1 prezintă autorul. Prin urmare, poemul este exclusiv literar, țesut pe o canava și cu elemente generale de basm, ceea ce, încă o dată, nu aduce deloc după sine autenticitatea folclorică particulară a mitului și a eroilor lui. Din această dilemă nu se poate ieși; dc aceea, pentru un etnograf, nici Ciubăr Vodă al lui Stamati, nici al lui Alecsandri, nu pot constitui material folcloric, decît în detaliu și încadrare.

Realitatea are totdeauna oroare dc simplitate, mai exact de simplism, și de aceea, din punct dc vedere tradițional, problema este mult mai complexă, mai nuanțată. Spunem dintr-un început, citind pc Guenon, că departe de a fi de origine populară, o parte din ceea ce este socotit folclor, producție populară, nu e nici măcar dc origine umană; că

organizațiile inițiatice pe cale dc dispariție încredințează memoriei populare, masei etnice lunare, învă- ță mîntul secret al organizației, sub formă dc basme și de mituri, pentru ca să nu se piardă totul iremediabil și pentru ca acei care vor putea să le reinterpreteze, cînd va fi momentul, să aibă la îndemînă materialul.

Mai poate fi și cazul mijlociu, cînd, fără să dispară anumite organizații inițiatice, socotesc ora potrivită pentru „exteriorizarea" unor anumite tezaure din depozitul lor ezoteric; în acest scop, aleg de obicei pc unii din membrii lor, avînd talent și notorietate. „Dezvăluirea" este cu totul relativă, pentru că se produce tot în moduri mitice și cere calificări speciale pentru decriptare.

Oricum, tendința centrifugă de cxplicitarc este incontestabilă. Este posibil ca acesta să fi fost cazul lui Asachi, al lui Neculai Istrati, al lui Alecsandri... al lui Constantin Stamati. Și atunci avem exemple dc literatură ce 130

nu poate fi deloc considerată *populară: Despot Vodă,* istorioarele și replăsmuirile de doine ale lui Neculai Istrati, legendele asupra Dochiei puse în circulație de grupul lui Asachi, opera lui Creangă, mai târziu, *Prin munții Neamțului,* de Calistrat Hogaș - literatură cultă, totuși cu elemente ezoterice de primă ordine, în prea mare cantitate și prea bine închegate, prea consecvent inițiaticc, ca să ne putem permite presupunerea că redactorii lor le-au cules de pe drum, ca pe niște pietre, la întâmplare. Credem că același lucru e cazul cu *Povestea poveștilor* a lui Stamati. în rezumat, este posibil ca anumite personalități să fie alese pentru a exprima lucruri

pînă atunci ținute secrete, într-o formă ambiguă, înșelător populară.

Cazul acesta presupune o decadență mai puțin gravă decît acela în care organizații «inițiatice», „intrînd în somn", ca să întrebuințăm expresia consacrată, își aruncă depozitul inițiatic bogat în mare, într-o butelie. Cînd o societate secretă alege un mod de exteriorizare prin intermediul literaturii culte, înseamnă că din motive ciclice a hotărît să dezvăluie ceva din tezaurul ei tradițional, ceea ce nu implică deloc o dispariție concomitentă, ca în primul caz. Acestea sînt motivele pentru care cele scrise de Stamati și Alecsandri despre Ciubăr Vodă, deși lipsite de valoare folclorică, au totuși valoare tradițională și ezoterică.

Povestea poveștilor exprimă tradiții mistice, facînd parte din istoria secretă a întemeierii Moldovei. Faptele se întâmplă în alt spațiu și alt timp decît timpul și spațiul istoriei profane; evenimentul «a fost odată ca niciodată», după admirabila figură populară, ceea ce nu înseamnă deloc că n-a fost, ci că s-a petrecut în *Ulo tempore,* în dimensiuni inaccesibile și totuși cauzale față de istoria obișnuită.

Vom proceda acum la anumite considerații care, în mod necesar, derivă din *«l'esprit de finesse»,* și nu din *«l'esprit de geometrie»,* rămînînd totuși credincioase logicii interne a problemei.

Dacă *Povestea poveștilor* ar izvorî exclusiv din imaginația lui Stamati, dacă ar aparține exclusiv unei individualități și unei literaturi profane, de ce

Stamati, cu incontestabilul său instinct poetic, și-a ales pentru eroul fastuosului său poem romantic un nume trivial ca Ciubăr Vodă, cînd nimic nu-1 obliga? Nu s-a putut ca vulgaritatea numelui să nu-1 izbească. Avea la îndemînă, pentru poemul lui, care nu e deloc eroi-comic, o mulțime de nume „nobile" din bogata magazie de recuzite romantice, nume coșbuciene și altele de aceeași calitate, gen Fulger, Bărbat, Gelu, Dan căpitan de plai. La Stamati, nepotrivirea dintre valoarea artistică a poemului, seriozitatea subiectului și numele grotesc al eroului,.izbește adînc și imediat.

Din perspectiva obișnuită a istorici literare, această mică enigmă este inexplicabilă. Atunci trebuie găsite alte explicații «supralitcrare», ca să ne exprimăm așa.

Revenim la același punct, pe altă cale: Stamati a vorbit în numele unui grup secret moldovean, masonic sau altul, iar poemul lui, ca și basmele lui Creangă, aparține „literaturii de sanctuare" - am zice noi. Istoria literară modernă nu bănuiește existența ei, ceea ce nu împiedică faptul real că cele mai înalte culmi ale creației omenești au purces din ea. Că istoria literară modernă nu vrea, sau nu poate, să recunoască arhitectura tainică și caracterul ezoteric al poemelor homerice, al tragediilor grecești, al *Eneidei,* al *Divinei Comedii,* al romanelor Graal-ului, al lui Rabelais, al infoliului shakesperian... nu poate să li-1 ia, nici să înlăture o stare de fapt obiectivă; avem de-a face cu una din 132

multiplele încercări de „secularizare" a Sacrului, specifice lumii moderne, de „profanare", în sensul literal al cuvîntului (adică de profanizare), perfect

consecventă cu ura contra misterului a acestui moment ciclic și cu încercarea de a coborî totul la nivelul „bazic”, substanțial al lucrurilor.

Ca posibil mason sau altceva, Stamati era riguros limitat de servituțile organizației inițiatice din care facea parte și, în special, în interpretarea simbolurilor ci; trebuia să dea mitului ce i se încredințase spre dezvăluire exact dimensiunile, semnificația, tîlcuirca ce le avea în depozitul tradițional. Nuanța de „constrîngcre” pe care o insinuăm este un fel de exprimare sugestivă; în realitate, toți acei care au vorbit lucid și în cunoștință dc cauză în numele organizațiilor secrete, erau perfect dc acord asupra sensului adînc al mitului ce primiseră misiunea să-l exprime, așa că „servitutea” de care vorbeam nu avea un caracter de consemn și nici de corvoadă.

Trebuie să spunem că intenționat nu am reprodus sfîrșitul *Poveștii poveștilor,* pentru că era necesar să fie lămurite în prealabil cele spuse mai sus.

Bogdan se însoară cu Ileana Cosînzcana și autorul descrie desăvîrșirea nunții întrerupte de năvălirea tătarilor. Urmează trei rînduri de puncte de suspensie, apoi Stamati reia:

> *Acolo m-a deșteptat Soarele ce răsărea Tocmai în fereastra mea: Și pe masa, ce era Lingă ai meu așternut, Luminarea tot ardea: Ear lingă mine pe pat,*

Era un hronicar vechi Deschis tocmai acolo.

Unde scrie de Ciubăr, Ear jos lîngă cuptoraș Dormea bătrînul chelar, Ce-mi tot fabule spunea Sara păn ce-adormeam. Deci atunci am în[ăles Că și fantazia mea S-a fost prea înfierbîntat. De hronicarul cel vechi Și de-a lui bârfituri. Și acest vis minunat Ce în somnul meu văzui. Adunătură a fost Din fabule ce mi-a spus e! Și din ceea ce citii Sara cîndam adormit...

La prima vedere, scena parc obișnuită; privită cu luare aminte, își arată părțile neverosimile. Mai întîi, ce căuta „chelarul" în camera stăpînului, în timpul somnului acestuia? Chiar dacă povestise ceva dc cu scară, normal era să se retragă în odaia lui, căci numai loc nu lipsea în conacul lui Stamati. în realitate, „chelarul", cum i-o arată numele, este stăpînul cheilor, care deschide și închide poarta celor ascunse, cartea tainelor. Chelarul a rămas toată noaptea în camera stăpînului, fiindcă era elementul indispensabil în evocarea lui Ciubăr Vodă, precum și a fiului său Bogdan. Stamati nu putea spune mai răspicat că a avut două izvoare de informație, cartea și tradiția orală; mistagogul, în amîn- două, era bătrînul chelar. în jurul focului sacrificial, indispensabil în orice evocare, Stamati a avut o *«visio»,* o «uimire» - cum se spunea în secolul trecut; că s-a petrecut în stare de vis sau de veghe, c un detaliu secundar; scena

este magică și în efectuarea ci raporturile dintre scrvitor- stăpîn s-au inversat.

Acum, «hronicul cel vechi», deschis pe masă,

putea fi în adevăr cronica lui Ureche, cu unicul ci rînd: „după Pătru Vodă, au domnitu Ciubăr Vodă, două luni!" Propoziția aceasta scurtă și anodină a putut ea deslănțui mitul vast și complex din *Povestea povestelor?*

Poetul scrie:

> *... fantasia mea*
> *S-a fost prea înfierbântat De hronicarul ce! vechi Și de-a lui bârfituri....*

dar cum poate o simplă mențiune a lui Ureche să constituie o bîrfitură? O bîrfitură se întinde pe pagini; un rînd de cronică este o simplă mențiune, pretext numai pentru o narațiune cu rădăcini în altă parte. Versul n-ar putea fi în realitate o aluzie la documente scrise, secrete? Sau, mai degrabă, «cartea de pe masă» nu reprezintă chiar *Liber Vitae?* Cartea ursitelor în care stau scrise toate ce au fost, sînt și vor fi? că i-a deschis-o... acela care o închide și o deschide, stăpînul cheilor, bătrînul chclar? Scena este magică și o găsim în povești. Ne reamintește o scenă din basmul *Porcul fermecat* al lui Ispircscu. împăratul, tatăl a trei fete, pleacă la război, interzicînd fiicelor lui să intre într-o anumită cămară. Natural, ele nu rezistă la ispită și:

«Cea mai mare din surori care era păziloarea cheilor (deci „chclăriță", *n.n.)* băgă cheia în broască și întoreînd-o, scîrț. ușa se deschise. Fetele intrară. Cînd colo, ce să vadă? Camera n-avea nici o podoabă; dară în mijloc era o masă mare cu un covor scump pe dînsa și d'asupra o carte mare deschisă.»

în cartea aceasta, arată povestea în continuare, și-au citit fetele destinele.

Aceasta în ceea ce privește izvorul scris al lui Stamati. Despre ccl oral spune:

Ear jos lingă cuptoraș
Dormea bătrînul chelar Ce-mi tot fabule spunea
A domnilor celor vechi.

Și acest vis minunat Ce in somnul meu văzui
Adunătură a fost (deci o îmbinare, *n.n.) Din*
fabule ce mi-a spus el Și din ceea ce citii.

Este clar: tradiție orală și tradiție scrisă. Or, cum am mai spus mai sus, tradiția orală a chelarului nu se găsește decît în doză infinitezimală în folclor; ca nu s-a transvazat în exterior pînă la Stamati și Alecsandri. Ca atare, există numai o singură explicație: ea aparține unor tradiții orale secrete, ceea ce nu era posibil decît dacă subzistau pe vremea lui Stamati organizații inițiatice cu depozitul ezoteric și avînd conștiința „sacralității", a importanței lui. S-a crezut de cuviință, prin jurul anilor 1840 (începutul ciclului Vărsătorului suprapus pe sfîrșitul ciclului Peștilor) să se manifeste, învăluit și simbolic, o parte a acestui depozit, desigur nu cea mai importantă, pe motive de oportunitate ciclică.

Povestea se situează la punctul critic care desparte preistoria Moldovei de istoria ci. Eroul este, după cum am văzut, Bogdan întemeietorul. Or, mitul' arată că acest «întemeietor» este în realitate moștenitorul unui neam lung, sacral, al unei *race fee,* de Ciubărești, al cărei nume (Ciubăr arată un conținător) este posibil să indice inițiați mai vechi decît chiar acei stăpînitori ai Graalului, îmbrăcați în haine de 136

roșa croce-eni. Cînd am vorbit dc drama *Despot Vodă* a lui Alecsandri, am arătat îndelung motivele ce ne fac să înclinăm spre această soluție. Or, mitul primează istorici. Mitul îi dă istoriei tîlcul adînc, printr-o dimensiune ce rămîne ascunsă, dar condiționînd totul. Am putea simboliza, tot în spiritul miturilor, „cadrul" evenimentelor dinaintea și de după întemeierea Moldovei, cu o clepsidră sau cu proiecția ei plană, litera X, în care preistoria este în recipientul superior, istoria în cel inferior; în punctul diacritic, intermediar, nespațial și netemporal, stă fabula propriu-zisă, prin care se scurge nisipul devenirii, rcpartizînd cele de sus în cele de jos, preistoria în istorie, în sens invers, *per speculum in aenigmate.* Analogia în sens invers sc aplică în mod riguros; *Ciubăr Vodă cel Vestit,* din „soi vestit", a devenit pe parcurs și rege al Graalului în obîrșii, Domnul legitim și vizibil în preistoria Moldovei, devine invizibil în istorie: «Ciubăr parcă n-a mai fost»... scrie textual Stamati. Acest «parcă» face versul afin și solidar cu *«vivit non vivit»* al regelui Arthur. Ciubăr devine un tribulant cu funcție ocultă; nepărăsindu-și însă țara, care s-ar pulveriza fără actul lui de prezență ascunsă, reapărînd din cînd în cînd, în momente grave, pe care le cunoaște numai cl. După caz, cînd poate, ia ca suport de manifestare pe unii din marii voievozi moldoveni; în mod obișnuit însă dă tîrcoale pricipilor sub înfățișarea nemernică de măscărici, mască ce permite proximitatea și familiaritatea.

Dacă obîrșia voievodatului moldovean trebuie căutată printre vechii inițiați, deveniți cu timpul cavaleri ai Graalului, apoi cui li se poate aplica mai bine decît legendelor de întemeiere a Moldovei și a Țării Românești, ceea ce spune Wolfram von Eschcnbach în *Parsifal?* Și

anume că acei cavaleri ai Graalului aveau misiunea să dea popoarelor regi aleși de Dumnezeu.

Revenind la Ciubăr și fiul său Bogdan, această readaptare a unei funcții este inevitabilă într-un ciclu descendent de umanitate; este o «învăluire-involuție», un «pogorământ», o «micșorare», dar sacrificială, ca și încarnarea lui Christos, deci neafcctînd Principiul, fața intimă a funcției. Reamintim istoria Egiptului peste caic au domnit la început, mii de ani, dinastii divine, pentru ca în istoria propriu-zisă să Ic ia loc dinastiile umane. Este o cădere din Paradis, dar inevitabilă, readaptare teurgică, salvînd esențialul prin ocultarc.

Această readaptare de tradiție c în primul rînd o readaptare de doctrine ezoterice la noi condiții de viață. La noi, ea s-a întîmplat în secolul al XIV-lca și atunci ne întrebăm dacă nu este în legătură cu tragedia Ordinului Templului; mai exact dacă nu c vorba în mitul spus de Stamati și de readaptarea tradiției tcmplicrc la rosacro- ceanism. Iată ce scrie Guenon: «...se poate înțelege că în aceste condiții, distrugerea Ordinului Templului a provocat pentru Occident ruptura relațiilor regulate cu «Centrul Lumii»; și trebuie să situăm în secolul al XIV-lca deviația care, inevitabil, avea să rezulte din această ruptură și care a mers accentuîndu-se pînă în epoca noastră. Nu se poate spune totuși că orice legătură a fost sfarîmată deodată; destul de mult timp, relațiile au putut fi menținute într-o anumită măsură, dar într-un mod ascuns, prin intermediul unor organizații ca *Fede Sama* sau a *Fede/i-|or d'Amore,* ca «Massenia Sfîntului Graal» și, tară îndoială, încă prin multe

altele, toate moștenitoare ale spiritului Ordinului Templului și cele mai multe ieșite din el, printr-o filiațiunc mai mult sau mai puțin directă. Acei care au consacrat acest spirit viu 138

și care au inspirat aceste organizații, tară ca ci înșiși să se constituie în vreo grupare definită, au fost acei numiți cu un nume esențial simbolic, «Roșa Croce»; dar a venit o zi în care înșiși acești «rosa-croce-ști» au trebuit să părăsească Occidentul..."[30]

în legătură cu templierii, o tradiție spune că Ciubăr Vodă era numit astfel pentru că bea nemăsurat vin cu ciubărul. Dar cum să nu apropii aceasta cu proverbul „boire comme un templier"? Expresia aceasta, arată Guenon, este explicată de vulg în sensul grosolan-litcral, dar «în realitate indică vinul cunoașterii». în ebraică *iain* (vin) și *soci* (mister) au numere echivalente.

îngurgitarea nemăsurată de vin simbolizează aici, în realitate, o capacitate excepțională de comuniune cu Divinul.

Aceeași putere de îngurgitare o găsim și la Novăccști, despre care vom vorbi mai tîrziu.

Acesta este aspectul de băutură al Euharistiei, dar mai este și un aspect comestibil. în basmul *Povestea celor trei zine, ce s-an prefăcut in trei păsări măiestre de peste nouă mări și nouă țări, unde creștea in virful ierbii mărgăritar,* basm cules de Simeon Florea Marian *{Basme din țara de sus,* Iași,

30 R. Guenon: *Les (Jardiens de la Terre Sainle,* in: *Symboles fondamentaux de la science sacree,* Paris, Gallimard. 1962, p. 113.

Junimea, 1975) se spune: „Tatăl său adevărat (al eroului, *n.n.)* vrea să facă un praznic minunat ca și acela al lui Ciubăr Vodă...”

Or, legenda care spune că Deccbal a băut „otravă” împreună cu tovarășii lui, trebuie luată numai în sens literal?” „Vitriolum” este și el o otravă; contemplarea interiorului cupei Graalului aduce moartea imediată. Bătrînii

alchimiști spun că „Magnum Opus” este o otravă cristalizată. Au fost Burebista și Decebal Ciuberi Vodă?

Ni s-a atras atenția că în Țara de Jos, la Nicorești, de pildă, în regiunea de vii, se spune „ciubăr” exclusiv la un recipient mare în care se pun strugurii culeși și se zdrobesc cu „mustuitorul”. Ciubărul nu arc altă întrebuințare acolo. Caracterul euharistie și identitatea cu cupa sînt evidente.

Revenind la Templieri, Guenon citează în *L'esoterisme de Dante* versuri ale poetului florentin, care par să exprime discret transformarea Templarismului, după aparenta sa distrugere, ca să dea naștere Rosacro- ceanismului;

> *în forma dunque di candida roșa mi si mostrava la milizie sania che nel suo sangue Cristo face sposa.*
>
> (Paradiso. XXXI, 1-3)[31]

(«In forma de roza alba
Mi s-a arătat milifia sfintă
Cu care Hristos s-a căsătorit in singele tău».)

Lîngă versurile ilustrului Ghibelin, punem pe

31 R. Guenon: *L 'esoterisme de Danie.* Paris, Gallimard, 1957, p. 29.

acelea ale lui Stamati, spre comparație. Zîna Muntelui Polar, cu haina pe care erau scrise destinele omenirii, cu cornul abundenței în mîna dreaptă și cu mănunchiul de șerpi în cea stîngă...

Și pe capul lui Bogdan
Cunună de trandafiri
Aruncă din al ei horn Iar în mină s-au trezit
Bogdan cu un măr domnesc.

Ciubăr Vodă

Rit de consacrare a lui Bogdan, fiul regelui Graalului, ca Monarh Universal și ca Imperator al Rosa-Crocei și, implicit, rit de readaptare a vechii tradiții în Rosacro- ceanism. Și dacă Stamati ar fi fost liber de orice «consemn», «de capul lui», cum sc zice popular, tară instrucțiuni riguroase primite de la alții, nu i-ar fi venit mai la îndemînă să scrie că Bogdan a fost încoronat cu o coroană de aur? Interesant este faptul că, în adevăr, transformarea Templa- rismului în Rosacroceanism a fost contemporană cu «suscitarea» Moldovei.

în concluzie, faptul semnificativ că *Povestea poveștilor* a lui Stamati nu s-a prăvălit în folclorul propriu-zis, înseamnă că a rămas, deși semidczvăluită, patrimoniul unei fraternități ascunse; în alți termeni, aceste fraternități au continuat să existe pînă tîrziu în stare aproape pură, căci altfel, prin mecanismul pe care am încercat să-l arătăm în cursul acestui studiu, în mod inevitabil, mitul ar fi devenit folcloric, prin devoluțic. O probă este că Vasile Alecsandri a scris atît de puțin popularul și totuși atît dc inițiaticul *Despot Vodă* la 40 de ani după «povestea» lui Stamati, același număr de ani cît a durat tribulațiile în pustie ale lui Israel. La 40 de ani distanță, figura fundamentală a lui Ciubăr Vodă apare în două opere de literatură exclusiv cultă.

O intervenție extrem de semnificativă în această problemă o găsim într-un articol pe care vechiul și intimul prieten al lui Alecsandri, Alexandru Papadopol-Calimah, l-a publicat în 1882, în „Convorbiri literare”, vol. XVI, cu ocazia reprezentării piesei istorice a lui Alecsandri, care a constituit obiectul unei comunicări la Academic. După ce constată că istoric nu se știe aproape nimic despre Ciubăr Vodă, Papadopol sc referă la poemul lui Stamati și-i face o lungă analiză, ca și cînd putea să aibă valoare folclorică sau

istorică. Un cercetător prob și harnic cum era Papadopol Calimah nu putea fi atît dc naiv încît să acorde valoare informativă operei Cavalerului, dacă ar fi privit problema din afară, ca marca masă a cititorilor. Dacă totuși se prevalează și se referă la ea, înseamnă că avea informații secrete despre autenticitatea tradițională și autoritatea ei, dc la societățile masonice sau altele, din care făcea probabil parte ca mulți fruntași din generația și clasa lui. Un fapt semnificativ coroborează această ipoteză; citind versurile pe care Stamati le pune în gura lui Ciubăr Vodă, adresîndu-se fiului său:

> *Fătul meu, vreau să te-nsor Ca să nu piară cu noi A lui Ciubăr soi vestit Din care eu rămăsei. Căci vestilii strămoși Guzanii i-au mîncat...*

Papadopol pune în italice ultimele două versuri tipărite normal dc Stamati, adăugind puncte de suspensiune ce nu există în text.

Și apoi comentează: «Ciubăr știa Solomonichia și-și prevedea fatalul sfîrșit, tot dc Guzani sau

Ghizhani...» Aici alte puncte de suspensie ca și cum ar vrea să insinueze: cine are minte, să priceapă.

Aparenta inexactitate a afirmației lui Papadopol a flagrantă, căci mai jos, în poem, vedem pe Ciubăr Vodă omorit nu dc guzani, ci de hanul tătărăsc...

Alăturarea acestor două cuvinte, guzanul și ghizhani este o pură invenție a lui Papadopol-Calimah, pe care n-o găsim răspicat la Alecsandri, nici la cavalerul Stamati. Dar dacă circula oral? Dacă se șoptea în societăți secrete la care 142

Papadopol-Calimah nu se putea referi în ședința publică a Academiei Române din cauza jurămîntului inițiatic? Se mulțumește să insinueze asonanțe, limpede pentru aceia cărora le servea de cuvînt de pasă.

E probabil că pentru Papadopol cititorii se împărțeau în două categorii: o infimă parte, care nu avea nevoie de explicații, deoarece le ținea din aceleași surse ca și cl, iar aluziile îi erau suficiente, și restul, făcut din profani, care nu conta. Aceștia n-aveau decît să reflecteze, dacă îi ducea capul, ceea ce nu s-a produs pînă acum. Papadopol are aerul să insinueze: „v-am spus indispensabilul. Mai departe mergeți voi cît vă duce mintea". „A bon entendeur salut!" Vă atrag numai atenția că guzanii care-1 mănîncă pe Ciubăr Vodă sînt ghizhani, ghiz-hanii tătărești.

Dacă Papadopol Calimah ar fi fost numai un cercetător independent, liber în inițiativele sale, s-ar fi exprimat normal cam așa: «după părerea mea, cuvîntul guzan este un termen simbolic substituit lui Ghizhan, hanul tătăresc; cît despre ghiz incipient, este posibil să fie a doua silabă din Cin-ghiz,

termenul întreg fiind Cinghiz-Han». Cuvîntul întreg este simbolic deoarece marele han al mongolilor nu a ajuns în Moldova, nici măcar în Europa, pe care a pustiit-o pînă la Nipru prin locotenenții săi, naianii Gebe și Subotai. Valul mongol nc-a atins abia sub nepotul lui, Batu-Han, întemeietorul Hoardei dc Aur. Dar este permis să iei pe cel mai mare erou al mongolilor ca simbol al întregului neam, ale cărui năvăliri și pustiiri au fost pentru noi echivalentul macrocosmic al Voiajului infernal micro- cosmic pe care orice entitate individuală în stază de reintegrațiune trebuie să-l epuizeze? Că mongolii sau tătarii au simbolizat nu numai pentru noi, ci pentru întregul Occident, Infernul, o dovedește deformarea numelui lor în

Tartar, identificînd neamul năvălitorilor cu locuitorii Hadesului, Tartarul antic;

«S'ils arrivent ces Tartarcs, ou nous les fcrons entrer dans le Tartare d'ou ils sont sortis, ou bien ils nous enverront nous- memes jouir, dans le ciel, du bonheur promis aux elus; le jcu de mots qu'on prete ici ă Saint-Louis sc rctrouvent dans prcsque tous Ies ecrits de cettc epoquc; et c'est pcut-etrc lă, pour le dire en passant, la veritable cause de l'altcration que les Occidentaux ont apportee au nom des Tartarcs.»"'

Deci, guzanii-ghizhani sînt o desemnare nu numai a mongolilor, nu numai a tătarilor, ci a tuturor neamurilor nomade ugroaltaice care ne-au năpăstuit, începînd cu hunii, bulgarii, maghiarii, turcii, pînă la cei care, după ce au stat două veacuri sub călcîiul Hoardei dc Aur, i-au preluat moștenirea, ambițiile,

mentalitatea. E un obicei universal răspîn- dit în societățile secrete să se simbolizeze generalul prin particular și individual, iar felul insidios, ambiguu, în care Papadopol-Calimah ne sugerează asonanța guzan-ghizhan, îl face solidar, complice, am putea zice, cu alți contemporani: Vasile Alecsandri, Neculai Istrati, Asachi și alții.

Ne-au năpădit neamurile, nc-au pustiit vijeliile; în învăluirea lor a rămas nestins și statornic un sîmbure de foc, neatins dc furtuni pentru că nu c din lumea lor; o taină de la începutul lumii încredințată Descălecătorilor și retransmisă de ei mai departe, în lungul veacurilor, unui mănunchi mereu viu și mereu împrospătat dc Veghetori. Spuneam că și în cazul de față mitul primează istoria. în economia și dimensiunile *Poveștii poveștilor.* Mușatinii sînt coborîtori, pe de o parte din Regii Graalului, pe dc altă parte din lana Sînziana, căreia

Dictionnaire Littre, la cuvînlul «Tartare».

«Din cosiță ruja-i ciniă, Nouă-nipărății ascultă, Dumnezeu se minunează.»

Istoricii literari spun că Stamati își zicea «cavaler», pentru că fusese decorat cu cea mai insignifiantă decorație rusească, ordinul «Sfîntul Stanislau», în cel mai mic grad al ei. Nu era cu ce te făli. Decorația îi fusese acordată de țarul Alexandru I, căruia Stamati îi fusese prezentat cu ocazia vizitei acestuia în Basarabia. In realitate, și aici ar putea fi un echivoc, membrii ordinului masonic al «Strictei Obscr- vanțe» căpătau un nume emblematic precedat

de termenul Eques (Cavaler); de exemplu *Eques a căpițe galeato, Eques ah ense, Eques a cygno triumphante, Eques a penna rttba* (prințul Charles Edward Stuart, pretendent la tronul Angliei), *Eques a flori bus* (Joseph dc Maistre) etc.

După Conventul de la Wilhclmsbad, «Stricta Observanță» a devenit «Regimul scoțian rectificat», care a păstrat totuși obiceiul dc a acorda titluri cavalerești. Alexandru I era membru al acestui Regim și purta numele de «Cavaler binefăcător al Cetății Sfinte». Nu era și Stamati cumva cavaler al «Regimului scoțian Rectilîcant»? Dc aici echivocul cu «Cavaler al Sf. Stanislau».

Aceeași întrebare se poate pune și în legătură cu marele mitropolit al Moldovei, Veniamin Costachc. Crescut în duhul evanghelic, al smereniei și disprețului pentru tot ce este fală trecătoare pământcască, înaltul prelat semna însă în documentele vremii și pe cărțile ce ieșeau din tiparnița Mitropoliei dc la Iași, drept «Cavaler al Ordinului Sfintă Ana». Nu cumva și la dînsul, ca și la Stamati, modestele decorații pe care Ic primise erau paravanul după care se ascundea altceva? Ceea cc se știe esta faptul că Mitropolitul

Veniamin Costachc era mason, iar ordinul Sfinta Ana are un rol important în romanul *Craii de la Curtea Veche.*

*

* *

Ciubăr Vodă mai este menționat în scrisoarea a

Xll-a, intitulată *Pîcală și Tîndală,* a lui Costachc Negruzzi" , apărută în „Albina Românească” a lui Asachi. Și poemul lui Stamati și *Pîcală și Tîndală* a lui Negruzzi au apărut cam în același timp. Parcă autorii lor și-ar fi vorbit. *Povestea poveștilor* e din 1843, iar *Pîcală și Tîndală* din 1842. Conținutul scrisorii e la unison cu numele și noțiunea de Ciubăr Vodă. Aceștia, Păcală și Tîndală, aparțin aceleiași familii spirituale. Scrisoarea începe cu un rînd dc puncte, ca și cum anumite lucruri nu s-au spus și nici nu trebuie spuse, fiind totuși cunoscute aluziv dcanumiți cititori.

Fcvruaric 1842

«- Dar d-ta, moșule, n-o să ne spui ceva? am zis către bătrînul pădurar ce ne primise în gazdă.

- Ce vreți să vă spun? răspunse el. Ce să vă spun vouă, oameni de ieri, eu omul veacului care port două sute de ierni în spate? Voi vă ziceți români ș-apoi vorbiți o limbă pe care eu nu o înțăleg. Purtați niște haine sucite pe niște trupuri stricate în care mă îndoiesc că este inimă. Sîntcți așa de jigăriți și gingași, îneît de v-ar vedea strămunii noștri ar plînge de jale.» [11] C. Negruzzi: *Opere,* vol. I, București, Minerva, 1974, p. 250- 254,.

Ciubăr Vodă

La prima vedere, găsim aparent tema comună a deosebirii dintre generații, dar cînd bătrînul spune că are 200 de ani intrăm de-a dreptul în incredibil, în farsă și fleac, cum o vrea și numele bâtrînului, Tîndală, paraedru cu Pîcală, nașul său. De altminteri, toată scrisoarea este o flecăreală; dar dacă este o

flecăreală voită, ca aceea a lui Rabelais, de exemplu, și a atîtor alte scrieri simbolice cu formă comico-divagantă?

De la început se învederează că nu este vorba de contraste dintre generații, ci dc opoziția între succesiunea generațiilor efemere și un principiu imuabil, perpetuu, numit bufonic Tîndală. Derezonarca continuă:

«Trebuie să știți, feții mei. că eu sînt feciorul vestitului Strîmbă-Lemne care lua stejarul cît de gros. îl îndoia cu mîinile și-l făcea obadă de roată. El era un om foarte învățat și cunoscut pe vremea lui. Copilărise cu Ciubăr Vodă cu care învățase carte la dascălul Pascal din Podul Hoaici ce știa toată Alexandria pe de rost, făcută de numitul dascăl Pascal, de unde nu știu cum a căzut în mîinile domnului Barac de a tipăril-o. Petrecuse toată junețea sa la curtea lui Lăcustă, a lui Papură, și a lui Pirlea Vodă. Ce mai vemi acelea! Cînd venea primăvara și ieșeau oamenii la arat, dacă nu le ajungeau boii la plug, se duceau la Unguri sau la Leși și luînd de-acolo oameni, fie nemeși sau proști, șlcahtici sau mojici - nu mai alegeau, îi înjugau și arau lanuri cît vezi cu ochii, unde semănau ghindă de creșteau dumbrăvi pentru ca să aibă strănepoții lemne de ars. Dc aceea, luat-ați samă cînd e ger și vîntul vîjîie, că dacă vă puneți la vatră dinaintea focului, auziți unele lemne țipînd și vedeți strecurîndu-se din ele o apă fierbinte? Acele, feții mei, sînt sufletele leșilor care țipă și lacrimile ungurilor care pică, căci sufletele lor - pentru păcate pesemne le-a osîndit Domnul Dumnezeu să intre în copacii pădurilor pc care le-au arat cu sudoarea lor. Ce să mai zic de oamenii vremilor acelora? Erau înalți ca brazii și voinici ca zmeii. Tatăl meu era nepot viteazului

Sfarmă Piatră care avea obicei cînd se punea la masă să înghită mai întîi șapte-opt bolovani ca să-i facă poftă de mîncare.»

Să luăm deci notă că Negruzzi a cunoscut în anul 1842 pe vestitul pădurar Tîndală, finul lui Pîcală, fiul lui Strîmbă-Lemne, care strîmbă Lemne fusese conșcolar cu Ciubăr Vodă, nepot al lui Sfarmă Piatră, în tinerețea lui la curtea lui Lăcustă, Papură, Pîrlea Vodă. Cumătrii fabuloase, prietenii mitice caic seamănă ca două picături de apă cu însoțitorii lui Harap-Alb, cu care cititorii vor face cunoștință abia peste vreo 35 de ani de la scrisoarea lui Negruzzi. Iată, de pildă, cum este descris Ochilă din basmul Harap-Alb:

«- Doamne ferește de omul nebun că tare-i de jălit sărmanul! Pe de o parte îți vine a rîde. pe de alta îți vine a plînge. (Cele două fețe ale lui Ianus n.n.)/.../ Poale că acesta-i vestitul Ochilă, frate cu Orbilă, văr primar cu Chiorîlă, nepot de soră lui Pîndilă, din sat de la Chitilă, peste drum de Nimerilă. Ori din tîrg de la *Să-l câți,* megieș cu *Cântați* >7 *de urmă că nu-i mai dați »*[32] (sublinierile noastre).

Cimiliturile, frămîntările de limbă, seamănă ca două picături de apă. Același stil divagant, dar cu tîlc. Negruzzi însă mai strecoară, neglijent, și numele lui Ciubăr Vodă.

Sîntem în plină fabulă. Toate bune, dar dc cc autorul, după cc spune că Strîmbă-Lemne copilărise cu Ciubăr Vodă, acum 483 de ani, adaugă că învățase cu dascălul Pascal din Podul Iloaei, care știa Alexandria pe dc rost, dc la care a aflat-o și a tipărit-o domnul Barac, care mai trăia încă pe vremea

32 Ion Creangă: *Harap-Alb,* în: *Povești. Amintiri,* București, Editura Minerva, 1982, p. 112.

scrisorii lui Negruzzi, deoarece a murit în 1848? După cele ce le-am spus pînă acum, nu c vădit că Strîmbă-

Lemne, Sfarmă-Piatră, Pîrlca, Lăcustă, Papură Vodă, Pîcală și Tîndală, Ciubăr Vodă, Harap-Alb și *tutti quanti* sînt nume hieratice purtate de oameni în carne și oase, însumînd înalte funcții spirituale, transmisibile din generație în generație, cel puțin pînă în anul de grație 1842, anul Scrisorii a XII- a? Pădurarul Tîndală este paznicul gemetelor generațiilor trecute, încorporate în murmurul și geamătul pădurii, cu alte cuvinte în murmurul și geamătul Verbului Primordial, tribulant în lumea noastră, vehiculat de suflu, șoptit la gura sobei.

Cînd moare, Strîmbă-Lemne își încredințează fiul nașului său, Pîcală, pentru învățătură, apoi... se stinge *ta patru sute opt zeci și trei de ani.* Nașul Pîcală nu se dă în lături și iată cam ce-i spune lui Tîndală, ucenicul său:

«Fine, de vrei să trăiești bine și să ai tihnă să le silești totdeauna a fi la mijloc de masă și la colț de țară pentru că e mai bine să fii fruntea cozii decît coadă frunții. Șezi strîmb și grăiește drept. Nu băga mîna unde nu-ți fierbe oala, nici câta cai morți să le iei potcoavele, căci pentru Behehe vei pierde și pc Mihoho.»

Cascada de zicale, proverbe, cimilituri, frămîntări de limbă... continuă pe patru mari pagini. Le citești și aștepți să înceapă adevărata poveste. Nici gînd! Te gîndești atunci la faimosul „langage clus" al truverilor, la limba păsărilor, hărăzită năzdrăvanilor din basme.

Sfîrșitul «Scrisorii» este acesta:

«Avea multe de spus moș Tîndală (deci cele patru pagini erau doar o introducere, *n.n.)* cînd a luat seama că nu-1 mai ascultă nimeni (nimeni nu mai era în stare să-i tîlcuie secretul, *n.n.)* căci noi cu toții adormisem și horăiam. Așa dar tăcu și el ca noi».

Punem o întrebare nevinovată literaliștilor: dacă toți dormeau, cum au auzit și cum au înregistrat secvența de proverbe a lui Tîndală?

Lăsînd la o parte ghidușii Ic, - limbuția așternută pe 6 pagini este numai o acoperire exterioară a unei discipline a tăcerii absorbită dc buretele somnului, ca în marele sanctuare din Epidaur și din văgăuna lui Trofonius - poate fi fără îndoială vorba de o lojă masonică intrată intrată «en som- meil», în somn, pe o perioadă nedeterminată dc ocultarc.

Tot așa adorm și Stamati și chclarul în camera lor, în *Povestea Poveștilor.* Asemănarea este izbitoare. Scrisoarea a Xll-a este din 1842: linie liberă pentru Stamati în 1843, data publicării acesteia.

Să ne reamintim că în *Povestea poveștilor* tatăl lui Bogdan este ultimul dintre Ciubărcști, dinastic păstrătoare a unui vas prețios, în speță a Graalului. Schimbarea de domnie semnifică adaptarea vechii tradiții, inclusiv a Graalului, la noi condiții ciclice, trecerea de la templarism la rozacrocea- nism, manifestarea unei țări ascunse, ca Moldova istorică. Or, Bogdan s-a urcat pe tron în 1360.

Ce spune Negruzzi? Că tatăl interlocutorului

său Tîndală, Strîmbă-Lemnc, copilărise și învățase carte cu Ciubăr Vodă. Toate acestea s-au întîmplat acum «patru sute optzeci și trei de ani». Această precizie matematică în plină curgere a unui delir oniric, miră. Scădem pe 483 din 1842, obținem 1359, adică, mitic vorbind, ultimul an al lui Ciubăr Vodă Stamatin, tatăl Bogdanului istoric, stirpe a Mușatinilor, care, astfel, *in illo tempore.* în mit, descind din prece- denții Graalului. După socotelile din vremea lui Negruzzi, Bogdan s-a urcat pe tron în 1360. Cum spuneam, Scrisoarea a Xll-a este din 1842. Foc verde pentru Stamati.

150

Ciubăr Vodă

Coliba din pădure a lui Ncgruzzi era, după părerea noastră, o lojă cărbunărească. Carbonarii constituiau o masonerie forestieră; cărbunele lor era făcut din lemn. Este vorba de un simbolism vegetal care sc urcă de-a dreptul la «Paradisul Terestru», de esență vegetală. Simbolismul vegetal premerge simbolismul mineral, primul reprezentat dc Strîmbă-Lemnc (tatăl lui Tîndală), al doilea dc Sfarmă- Piatră. în basele noastre, Strîmbă-Lemnc este masca «Marelui Dulgher al Universului» (Twaștri), Sfarmă-Piatră a «Marelui Arhitect».

Ca în toate chestiunile în adevăr vitale, existențiale, problemele țîșnesc în jerbă la fiecare pas. Este imposibil măcar să le pomenim pc toate, menționăm doar una. Se știe importanța considerabilă pe care o au în lingvistica sacră, în hermeneutica tradițională, asonanțclc, «coincidențele» verbale. E cea mai ignorată din toate

disciplinele ezoterice. Și atunci, ne punem întrebarea, o simplă întrebare, căci o dezvoltare a răspunsului s-ar întinde într-un volum; «Ciubăr Vodă» nu este în realitate «Geber Vodă»? Cu alte cuvinte, și tehnic vorbind, «Ciubăr» nu este un cuvînt substituit arabului *Geber?*

*
* *

Nu știu dacă acest lung *excursus* a solicitat interesul cititorului. Sigur este că sc va întreba: au oare de-a face toate acestea și cu Creangă? Dacă din opera lui Creangă ar lipsi o propoziție de cinci cuvinte, răspunsul ar fi: nimic! Dar această propoziție există și straniul personaj captează încă un izvor subteran din Apa Vie a neamului nostru, după

ce le-a capat pe toate celelalte. Căci, într-un volum de 300 de pagini, Creangă a spus totul.

Iată acum propoziția cu pricina. Se găsește la începutul povestirii lui *Moș Nichifor Cofcariul:*[1] ''

«Moș Nichifor nu-i o închipuire din povești, ci e un om ca toți oamenii; el a fost odată, cînd a fost, trăitor în mahalaua Țuțuieni din Tîrgul Neamțului, dinspre satul Vînălorii Neamțului. Cam pe vremea aceea trăia moș Nichifor în Țuțuieni, pe cînd bunicul bunicului meu fusese cimpoieș la cumătria lui moș Dediu din Vînători, *fiind cumătru mare Ciubăr Vodă* (sublinierea noastră), căruia moș Dediu i-a dăruit patruzeci și nouă de mioare oachește numai de cile un ochi; iar popă unchiul

unchiului mamei mele, Ciubuc Clopotarul, de la Mînăstirea Neamțului, care lăcuse un clopot mare la această mînăstire cu cheltuiala lui și-avea dragostea să-l tragă singur la sărbători mari pentru aceea îi și ziceau Clopotarul. Tocmai pe acea vreme trăia și moș Nichifor din Țuțuieni.»

S-a remarcat cu perfectă dreptate că *Moș Nichifor Coțcariul* este cea mai bine construită nuvelă din literatura română. Cum subiectul ci aparține vieții dc toate zilele, fără elemente senzaționale - cel puțin în aparență - de ce această stranie, literar inutilă introducere, cu precizii, circumlocu- țiuni și insistențe pe care subiectul nu Ic cerc, ci că este un «hop de-o parte» față de el? Dc cc această «deschidere» ușor divagantă, aducînd a cimilitură? Un harabagiu ducînd cu plată oamenii și boccelele lor de la un loc la altul, îl găseam oriunde și orișicînd în cuprinsul țării, acum două sute de ani, și chiar pînă-n zilele noastre. «Moș Nichifor nu-i o închipuire din povești, ci un om ca toți oamenii» - începe

[13] Și în alte lucrări ale lui 1. Creangă găsim situații și propoziții care ne duc spre Ciubăr Vodă.

Creangă. Afirmație inutilă. Nimeni nu se îndoiește de aceasta, pentru că nu are nici un motiv, intrinsec sau extrinsec. Atunci de ce acest marc scriitor se repede să deschidă uși larg deschise? Precauțiile lui Creangă ar fi fost potrivite dacă ar fi vrut să ne convingă că, în ciuda credibilității, acum vreo 200 dc ani, Zmeul Zmeilor sau Balaurul cu douăsprezece

capete s-au manifestat la Tîrgul-Neamț. S-a manifestat însă... numai Moș Nichifor Coțcariul. Ce avea în ea, această apariție, atît de senzațional, înеît povestitorul să dea luxul dc precizii și de asigurări pc care nici subiectul, nici cititorul nu le cereau?

«Moș Nichifor nu-i o închipuire din povești, ci un om ca toți oamenii». Corect era: «a fost». Nu de alta, dar fraza echivocă ne-ar putea face să bănuim că harabagiul nostru nu a fost contemporan cu bunicul bunicului, ci chiar cu povestitorul, că este o funcție permanentă și că prolixitatea subsecventă nu are alt rost decît să învăluie fulgerarea de sinceritate incipientă...

«El a fost odată cînd a fost»... și această ușoară, abia deghizată, parafrazare a ilustrului debut al basmului românesc; «a fost odată ca niciodată» risipește în mod deliberat toate precauțiile cronologice ale autorului nostru, luînd cu o mînă ce dăduse cu alta, adevărată măsluire de cărți ce ne lasă mai nedumeriți ca la început, învăluind și dezvăluind într-o clipită *ceva* pc care scriitorul crede că trebuie dezvăluit și învăluit.

Acest «ceva» merita toate precauțiile lui Creangă? Cititorul va aprecia după cele ce urmează.

începutul povestirii A/oș *Nichifor Coțcariul* este inutil și, din punct de vedere strict literar, umplutură. Nuvela ar fi trebuit să înceapă de-a dreptul cu al doilea paragraf: «Moș Nichifor (era un) harabagiu (din Tîrgu Neamț). Căruța

lui...», etc. Primul paragraf pe care l-am citat în întregime este o extrapolare față de subiect, lipsită de interes literar. E inutilă în nuvelă. Prezența ei nu

poate fi explicată printr-un deficit artistic al lui Creangă: humulestcanul nu arc pereche în literatura noastră în stăpînirea completă a meseriei scriitoricești, în sobrietate, chiar atunci cînd este sfătos. Prin urmare, Creangă a scris acest început pentru alte motive decît literare. Mențiunea, inutilă artistic, a lui Ciubăr Vodă, este decisivă, după toate lămuririle pe care le-am dat. Dacă Moș Nichifor *este,* atunci *sînt,* la prezent, Ciubăr Vodă, Moș Dediu și ceilalți titulari noi ai vechilor funcții. «Cumătria» poate fi un mister inițiatic periodic, reînnoindu-se ciclic, prin noii titulari ai vechilor funcții, pînă la vremea dezvăluirii lui Creangă, o agapă, o Cină dc Taină.

Vedem întruniți în contemporanciate, în paragraful incipient, pe Moș Nichifor din Țuțuicni care *este,* pe «bunicul bunicului meu», cimpoicș, pe Moș Dediu, pe «Ciubuc Clopotarul», unchiul unchiului mamei mele", care deci nu e identic cu „cimpoicșul". Iar cumătrul marc era Ciubăr Vodă... Existența lui Moș Dediu este adeverită și într-un loc din *Amintiri*[33]*:*

David Creangă explică fiicei sale că asemenea școli ca aceea din Broșteni «doar la Iași să fi fost ceva și la Mănăstirea Neamțului, pe vremea lui mitropolitul lacob[34] , care era oleacă dc cimotie eu noi dc pc Ciubuc Clopotarul de la Mănăstirea Neamțului, bunicul mînc-ta, Smarandă, al

33 Ion Creangă: *Povesti, Amintiri.* București. Minerva, 1982, p. 164.

34 Mitropolitul lacob Stamati, răspînditor de cultură în Moldova (1748-1803). Nepotul lui a fost cavalerul Stamati, autorul *Poveștii poveștilor.* Creangă se ținea neam cu primul, deci era și cu ai doilea. Nu sînt semnificative toate înnădirile acestea?

cărui nume stă scris și astăzi pe clopotul bisericii din Pipirig. Ciubuc Clopotarul, tot din Ardeal, știa puțină carte ca și mine și apoi a pribegit de acolo ca și noi, s-a tras cu bucatele încoace ca și Moș Dediu din Vînători și alți mocani, din pricina papistășiei mai mult, pe cît știu eu. Și atîtea era de cuprins, de s-au umplut munții: Hălăuca, Piatra lui Iepure, Bămariul, Cotnărelul și Boampele, pînă dincolo, peste Pătru Vodă, de turmele și tamazlîcurile lui”.[35] Vom da restul citatului mai jos. Dc pe acum se poate vedea că și paragraful din *Moș Nichifor* și cel din *Amintiri* sc coroborează.

Cuvintele «bunicului mîne-ta» (deci bunicul bunicei lui Creangă) ne permit să situăm personajele cu o aproximație satisfăcătoare, prin anii 1790-1800. Ce constatăm? Că pe la epoca aceea, două personaje perfect și incontestabil reale, «în carne și oase», ca să întrebuințăm expresia curentă, s-au hotărît să facă o «cumătrie», fapt iar de toate zilele, la care c posibil să fl asistat și Moșul Nichifor Coțcariul, contemporan al lor, după însăși spusa lui Ion Creangă. Și cumătru mare a fost Ciubăr Vodă!

Obișnuit să treacă repede și distrat peste pagini pe care le-a citit din copilărie, cititorul nu observă enormitatea faptului relatat. Este exact ca și cum ai spune: Ionescu și Popescu au hotărît să facă cumătrie; cumătrul mare a fost Verde-împărat!

Insistăm asupra faptului că Dediu, Ciubuc și Ciubăr Vodă sînt angajați într-o acțiune care presupune comuna măsură, omogenitatea și solidaritatea existențială a actorilor, pentru că toți

35 Ion Creangă: *op. cit.,* p. 164-165.

trei se situează pe același plan, condiționat dc aceleași moduri de fire.

Și atunci avem o alternativă, o singură alternativă, pe care rugăm pe cititorii noștri s-o cîntărească cu cea mai minuțioasă atenție:

Sau Ciubăr Vodă este o nălucire, dar atunci Ciubuc și Moș Dediu sînt și ei năluciri; sau Moș Dcdiu și Ciubuc sînt oameni reali, care au existat și atunci, prin comună măsură și implicație, și Ciubăr Vodă este tot așa dc real, tot așa de «carnal», ca și ei.

Cu alte cuvinte: realitatea lui Moș Dcdiu și a lui Ciubuc Clopotarul impun o realitate solidară și similară a lui Ciubăr Vodă. Oamenii în carne și oase nu cer să boteze sau să cunune... alegorii, iar un spectru nu primește în dar o turmă de oi. Și totuși... pe Ciubăr Vodă l-am mai întîlnit în secolele XIV, XV, XVI; acum îl găsim la sfîrșitul secolului al XVIII-lea...

Constatările acestea sînt atît dc uluitoare îneît ne oprim o clipă și asupra unei improbabile posibilități: ar fi vorba de o mistificare a lui Creangă? Să admitem un moment că, incorigibil, *pince-sans-rire,* Creangă vrea să se amuze pe spinarea cititorului. în cazul acesta farsa nu a reușit. Iată de ce: cînd un nebun aruncă o piatră în baltă, se dă la o parte și lasă pe înțelepți să cerce a o scoate, asistînd nevinovat la zarvă și păruială. O mistificare literară este reușită cînd mistifică de la început, cînd produce imediat gîlceavă. Or, nu este deloc cazul aici, fiindcă este foarte probabil, ca să nu spunem sigur, că sîntem primul care relevă, după 90 de ani de la apariție, inadvertențele și incon- gruențele începutului lui Mzy *Nichifor CoțcciriuL* Misterul poate fi învăluit în farsă; este unul din obișnuitele

moduri de ocultare ezoterică; dar niciodată nu poate fi farsă, intrinsec și esențial.

Că humulești eanul a vrut să criptczc ceva în cimilitura cu care începe nuvela *Moș Nichifor Coțcariul,* nu mai încape îndoială; rămîne să stabilim ce.

în primul rînd, observăm că este vorba de o cumătrie prilejuită de un botez sau de o nuntă. Creangă nu precizează. Or, și nunta și botezul, ca taine, sînt unanim folosite, pe tot globul, ca simboluri de rituri inițiatice; este suficient să ne reamintim termenul substitut de «hicrogamic» pentru nuntă și de «a doua naștere» pentru botez. Unul din textele fundamentale ale Rosa-croccanismului se numește *Die Chemische Hochzeit Christians Rosenkreuz* - Nunta chimică a lui Christian Rosenkreuz. Aceste *Chemische Hochzeiten* nu se repetau periodic, ca toate misterele inițiatice, pînă la «cumătria» de care vorbește Creangă?

Rămîne de văzut cine a fost beneficiarul, obiectul cumătriei, a cumătrici-inițicri. Nu Ciubăr Vodă, nici Ciubuc Clopotarul, nici Moș Dediu care o oficiază: primul pentru că e cumătru mare; Ciubuc Clopotarul pentru că a oficiat în calitate de preot, al treilea pentru că este naș.

Afară de aceasta, *cumătria* a putut însemna și reînnoire, primenirea unei organizații inițiatice, adaptarea la noi condiții ciclice.

Această scenă dc inițiere este întovărășită dc anumite episoade cu trăsături caracteristice de

ritual, care prin amploarea lor depășesc cu mult integrarea unui individ într-un lanț inițiatic, oricît de calificat ar fi el. Sînt aparențe că evenimentul are o importanță macrocosmică, angajînd o colectivitate tradițională - Moldova dc la sfîrșitul scolului al XVIII-lea.

Citățm o frază revelatoare: «fiind cumătru mare Ciubăr Vodă, căruia Moș Dediu i-a dăruit 49 de mioare oachește numai de un ochi».

Ce fel de cimilitură mai e și aceasta? Arc semnificația unui adevărat omagiu al lui Moș Dediu, de la vasal la suzeran. Reamintește omagiul lui Avram către Mclhisedec: «Și cînd se întorcea Avram, după înfrîngerea lui Kedarlaomer... Melhisedcc, regele Salemului, i-a adus pîine și vin; Melhisedec acesta era preotul Dumnezeului celui Prea-înalt. Și a binecuvîntat Mclhisedec pc Avram («Fără de nici o îndoială, cel mai mic ia binecuvîntarc de la cel mai mare.», comentează Sfîntul Apostol Pavel episodul, în *Epistola către Evrei,* c.7, versetul 7) și a zis: «Binecuvîntat să fie Avram de Dumnezeul cel Prcaînalt, Ziditorul cerului și al pămîntului. Și binecuvdntat să fie Dumnezeul cel Preaînalt, Care a dat pc vrăjmașii tăi în mîinile tale!». Și Avram i-a dat lui Melhisedcc zeciuială din toate." *(Facerea,* 14, 17-20). Este de notat că jertfa dc pîine și vin a lui Melhisedek are un caracter net euharistie.

Fraza citată din Creangă este incomprehensibilă, dacă hu o considerăm ca simbolică; întîi numărul dc 49 de oi, 7x7, număr sacru printre cele sacre, numărul sabatic al integrării, al perfectării ciclice, înmulțit prin el

însuși, apoi indicația care afară de domeniul ezoteric este lipsită de orice noimă, anume că mioarele erau oacheșe de un ochi, adică albe, cu o pată neagră în jurul ochiului, purtînd, altfel spus, pecetea Yin-Yangului; deci în așa-zisele «mioare» s-a actualizat un ochi nocturn și un ochi diurn, polarizare posibilă numai dacă s-a deșteptat ochiul frontal sintetic. în realitate avem de-a face cu oameni, cu Harap-Alb, iar turma de 49 de oi este o imagine abia deghizată a unei fraternități oculte de 49 inițiați considerabili, ajunși la starea de perfecțiune umană, simbolizată de cuplul Ncgru-Alb; «turmă» pe care păstorul ei, Moș Dediu, o predă superiorului său Ciubăr Vodă. Și atunci avem 7x7+ 1, adică 49 dc mioare și 158

ciobanul lor, «o turmă și un păstor», reprezcntați prin numărul jubileului, 50. Se numea Jubileu sau An Sabatic, la evrei, un an care revenea după 7x7 ani, adică al 50-lea an, după cum Sabatul revine după 7 zile. Cu acest prilej datoriile erau șterse, robii și captivii erau puși în libertate, totul revenea la început.

Cavalerii Mesei rotunde erau în număr de 12, dar în unele versiuni de 50.

Toate aceste expresii: «Sabat», «An sabatic», «Jubileu», «o turmă și un păstor», sînt simboluri medianice, apocaliptice, semnificînd un sfîrșit dc ciclu și începerea altuia. Ciubăr Vodă este ciobanul nocturn, care va redeveni diurn la sfîrșitul timpurilor - cum vom vedea într-un text folcloric descoperit la Boroaia.

Atunci, la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, în momentul izbucnirii Marii Revoluții Franceze, - care avea să ne înviforeze și pe noi, după pierderea

Bucovinei, primă etapă pentru Moldova a unui lanț de neînchipuite tribulații, de invazii ale dușmanilor, ale veneticilor, înaintea modernismului, a pierderii Basarabiei - este posibil ca șefii supremi ai inițierii în Moldova, să fi procedat la o readaptare a organizațiilor inițiatice, potrivită cu condițiile acelui moment ale ciclului. Căci ternarul Moș Dcdiu, Ciubuc Clopotarul, Ciubăr Vodă... nu este mai puțin decît triunghiul suprem al ierarhiei inițiatice. Iată cîteva indicii semnificative: Moș Dediu era din Vînătorii Neamțului, sat situat între Tîrgul-Neamț și Mănăstirea Neamț. Menționăm faptul riguros istoric că, în vechime, locuitorii satului aveau sarcina să dea o garnizoană permanentă Cetății Neamțului, de unde și numele lor militar dc vînători; în schimb erau scutiți de orice alte obligații și dări. Creangă pomenește în *Amintiri* de satul Vînătorii Neamțului, cu «sămînță de

oameni de aceia care s-au hărțuit odinioară cu Sobicțki, craiul Poloniei». Moș Dediu reprezintă deci puterea regală, inițierea războinică pe treapta imediat mai sus; Ciubuc Clopotarul, care, după cuvintele lui Creangă a fost popă la cumătrie, reprezenta autoritatea sacerdotală cu inițierea aferentă; la rîndul lor, cei doi stau de-a dreapta și de-a stingă lui Ciubăr Vodă, suzeranul lor, reprezentînd Principiul unic și comun al celor două inițieri, Mare Cumătru[36] . Cu alte cuvinte, avem o imagine exactă a

36 Cu titlu de curiozitate, menționăm că prima parte a cuvintelor Ciubăr, Ciubuc și Cioban (Dediu) este identică.

ternarului suprem al Agartthei: Mahanga, Mahatma și Brahatma; primul regen- tînd lumea fizică, al doilea lumea intermediară psihică, al treilea lumea cauzală, spirituală, principiul celor două.

Ținînd seama dc caracterul dc «conținător» al ciubărului, am arătat motivele care nc fac să vedem în titulatura de Ciubăr Vodă o echivalență a regelui Graalului. Guenon observa că, în anumite versiuni, cavalerii Mesei Rotunde sînt în număr dc 50, dc 7 x 7 + I, adică numărul «mioarelor oacheșe de un ochi», din jurul lui Ciubăr Vodă, plus acesta. Așa-zisa cumătrie c o Cină dc Taină, în care Regele Voievod distribuie băutura sacră din «ciubăr».

Este posibil ca una din aceste «Cine» să fi avut loc în momentul izbucnirii Revoluției Franceze, în anul 1789.

Am spus, în repetate rînduri, că una din cheile majore ale simbolismului este schematizarea simbolurilor. S-o aplicăm și aici: ciubărul este reductibil la schema geometrică a unei emisfere, prin intermediul cilindrului, clopotul, de asemenea, numai că ciubărul reprezintă emisfera inferioară iar clopotul emisfera superioară. «Coincidența» întîlnirii lui Ciubăr Vodă cu Ciubuc Clopotarul produce o

sferă perfectă. Printre altele, joncțiunea celor două emisfere simbolizează concentrarea, ocultarea intr-un singur punct a elementelor tradiționale din Moldova, pînă atunci difuze, strîngerea lor într-o arcă, într-o navă spirituală («Ciubărul» este și el o navă), menită să plutească pe apele dezlănțuite ale ciclului sfîrșind, și să supraviețuiască potopului pînă la apariția curcubeului; altfel spus, sfera, arca, este *sandhyia,* punctul indiscernabil care separă și leagă

două cicluri de existență; este învăluirea misterelor într-un hobot de nepătruns pînă în clipa hotărîtă pentru o nouă expansiune; simpla probitate ne silește să constatăm că *acum* cele două emisfere au fost din nou separate.

în fond, privit și singur, Ciubuc Clopotarul reprezintă o sferă perfectă, pentru că ciubucul este simbolul unei sfere inferioare, ca și ciubărul. Cînd a primit supranumele dc clopotar, dc la clopot, emisferă superioară, a însumat în el sfera perfectă.

Atragem atenția că simbolismul clopotului este în legătură directă cu manifestarea și propagarea Sunetului primordial, *Parașabda* și a Verbului; reamintim clopotul tras de o mînă nevăzută în *Melancholia* lui Diirer, care și el declanșează, în gravură, drama sfîrșitului de ciclu.

Ne putem da seama acum dc importanța afirmației lui Creangă, cînd spune că Ciubuc Clopotarul făcuse pe cheltuiala lui un clopot la Mănăstirea Neamț și-i plăcea să-l tragă singur. Cu privire la «ciubuc», mai amintim că la indienii din America de Nord este o pipă sacră în riturile *cahimet-|i|xi|*.

Mai este un fragment din *Amintirile* lui Creangă, a cărui enigmă se lămurește în lumina celor spuse mai sus. Am arătat pe David Creangă povestind, despre obîrșia neamului lor, fiicei și ginerelui său; cum în a doua jumătate

a secolului al XVIII-lea au venit din Ardeal în Moldova, Moș Dediu, Ciubuc Clopotarul cu neamurile, cu turmele și tamazlîcurile lor. Iată acum sfîrșitul citatului:

«Și se pomenește că Ciubuc era om de omenie; fiecare oaspe ce trăgea la odaia lui era primit cu dragă inimă și ospătat cu îndestulare. Și se dusese vestea în toate părțile despre bunătatea și bogăția sa. Pînă și Vodă cic-ar fi tras odată în gazdă la Ciubuc și întrebîndu-1 cu cine mai ține atît amar de bucate, el ar fi răspuns: «Cu cei slabi de minte și lari de virtute, Măria-Ta». Atunci Vodă nu s-a putut stăpîni dc mirare, spuind: «Ia, asla-i om, zic și eu; de-ar fi mulți ca dînsul în domnia mea, puțină lipsă ar duce țara la nevoi». Și l-a bătut Vodă pe umăr zicîndu-i: «Moșule, să știi că de azi înainte ești omul meu și la domnie ți-i deschisă ușa orișicînd». Și de atunci i-a mers lui Ciubuc numele dc *Omul lui Vodă (subl. ns.)* înește și pînă astăzi un deal în partea dintre Plotunul, unde era mai mult așezarea lui Ciubuc, se cheamă Dealul Omului...»

Apoi puțin mai jos:

«... Ciubuc mocanul care neavînd femeie nici copii, ce i-a venit mai tîrziu, de evlavie multă ce avea sau din alte împrejurării închinat toată averea sa Mănăstirii Neamțului și el s-a călugărit mai cu toți haidăii lui, iăcînd multe pomeniri cît a fost în viață, iar astăzi petrece în liniște lîngă zidurile mănăstirii, Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească întru împărăția cerească!»'*

Un text trebuie solicitat în amănuntele și structura lui imediată; numai așa își descoperă trăsăturile generale și chiar universale.

Ciubuc Clopotarul a apărut în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Și-a pus cineva întrebarea: cine-i Domnul Moldovei cu care a avut întrevederea și schim-

[IH] Ion Creangă: *Povești, Amintiri,* București, Editura Minerva, 1982, p. 164-165.

bul de vorbe citate mai sus? Verzimca replicilor, graiul atît de neaoș românesc, spontaneitatea ripostelor, presupun în mod necesar doi români din cele mai bune esențe ale codrului românesc. O convorbire prin interpret este inacceptabilă. Care-i domnul fanariot dintre 1760-1800, știutor măcar al unei boabe dc vorbă românească? Răspunsul este net: nici unul!

Atunci concluzia este precisă: nu poate fi vorba de nici unul din efemerii și derizorii domni care se vînturau pe atunci în scaunul țării. Este vorba de adevăratul, unicul, legitimul, fără de moarte Domn tainic al Moldovei, care din cauza nenorocirilor neamului a trebuit, pentru a putea ocroti luminița ce mai pîlpîia pe altar, să-și pună obrăzarul dc abjecțiune al lui Ciubăr Vodă, precum Domnul Hristos cîrpa roșie pe spate, coroana de spini, sceptrul de trestie, în curtea pretoriului din Ierusalim.

Și cînd îi spune lui Ciubuc: «Moșule, ești omul meu», și-1 bate pe umăr, așa cum seniorul feudal bătea cu spada pe umăr pe cavalerul nou înarmat, acest gest este un rit dc inițiere, sau de nu, nu există rituri de inițiere. Și i-a rămas numele de «omul lui Vodă», al lui Ciubăr Vodă, adică manifestarea și reprezentantul lui în afară. Dealul unde-și avea rostul a căpătat numele de *Dealul Omului,* ca și vîrful Caraimanului. Guenon semnala importanța excepțională a munților purtînd nume de om. Printre altele, această botezare presupune o foarte înaltă stare spirituală, o stare «polară» a celui care-și dă numele muntelui - simbol polar. David Creangă spune că acest deal al Omului se află lîngă Plotunul. Or, plotun este vechiul nume al bourului.

Printre munții pomeniți, peste care se întinsese Ciubuc, este și Pătru Vodă, munte care desparte valea Ozanei de valea Bistriței. în general, nu sc crede că numele

i-ar veni de la Petru Rareș. Ar putea fi mai degrabă al lui Patru Vodă, cumnatul lui Ioan Corvin dc Inidoara, căruia acesta i-a trimis un pîlc de oaste sub comanda lui Csupor, presupus Ciubăr Vodă, din 1448.

«Ia, aista-i om», exclamația lui Vodă bătînd umărul lui Ciubuc, e traducerea riguroasă a lui *Ecce Homo* și poate fi explicată inițiatic prin «accsta-i omul veritabil», singurul om veritabil, termen tehnic cu care diferitele tradiții, printre care și cea extremorientală, desemnează ființele care au atins perfecțiunea stării umane. Aceștia sînt adevăratele spectre, oamenii nevăzuți. Ceilalți, restul, sînt oameni în devenire.

Reamintim că din începutul nuvelei *Moș Nichifor Coțcariul* s-ar putea presupune o integrare a acestuia în lanțul inițiatic ale cărui două capete Ic ține Ciubăr Vodă, care e Întîiul și Ultimul, Alfa și Omega. Ritul dc inițiere presupune și actualizează o afinitate între cele trei lumi, între recipiendar și inițiator. Asemănările dintre Moș Nichifor Coțcariul și Maestrul lui sînt evidente: dacă Ciubăr Vodă este un măscărici, coțcarul este o mască mai «fațuită» dc măscărici, iar Nichifor Coțcariul este un tribulant, un caraghios, un rătăcitor cu harabaua lui. Și el este un nocturn; avea iepe albe la căruța lui, spune Creangă, «pentru că albeața iepelor îi slujea dc frînar noaptea la drum» - afirmație cu dublu înțeles. Moș Nichifor era și geambaș de cai, adică avea una din cele două

meserii - a doua fiind aceea dc măscărici jongleur - sub care sc ascundea în Occident, ca și în Orient, o categoric de mari inițiați cu funcție tribulantă de mesageri și de intermediari. Iar mai jos, Moș Nichifor spune pe șleau că e solomonar, pentru ca nimeni să nu observe. Ajungînd în Dealul Balaurului cu jupîneștica Maica, unde înnoptează cu ea, îi povestește legenda locului și la sfirșit zice: 164

«— Noroc că cu unul știu solomonii și nu mă prea lem de balaur.

— Da ce-s acelea, solomonii. Moș Nichifor?

— Ei, jupîneștică dragă, asta nu se poale spune. Eu babei mele - că merge pe 24 de ani de cînd m-a luat cu dînsa și ce n-a tăcut ca? Și cît m-a chihăil dc cap să-i spun și lot nu i-am spus».

Să punem acestea în legătură cu faptul că Ciubăr Vodă este arătat dc Stamati ca rege al solomonarilor și atunci filiațiunea spirituală de la Vodă la harabagiu devine aparentă.

Cît despre obiecția moralistă privitoare la aventura erotică a lui Moș Nichifor cu jupîneștică Maica, este total lipsită dc valoare. Simbolismul sexual c universal folosit în toate tradițiile, chiar în cele ascetice, cum este creștinismul, fiindcă închipuie integrarea și agregarea dc forțe dualc antagoniste, atît pe plan microcosmic, cît și pe cel macrocosmic. Moș Nichifor este solomonar; am arătat că înaltul inițiat desemnat cu acest titlu stă în nori, pc capul unui balaur; ori, pe dealul Balaurului se unește Moș Nichifor, «Purtătorul de biruință» (sensul cuvîntului Nikeforos), cu «împărăteasa» (sensul cuvîntului Maica). Este vorba deci de o hierogamie inițiatică. Dar de ce aventura aceasta cu

o evreică? Printre altele, ar putea însemna că integrarea anumitor valori «folclorice» din tradiția și «psihea» iudaică a fost posibilă și providențială în ambianța moldovenească, probabil unindu- se cu o tradiție greacă. Nu ne putem întinde asupra acestei importante chestiuni pentru că ar trebui să vorbim de tradiția ebraică, în special de hasidism și dc răspîndirea lui în Moldova. Fondatorul hasidismului, ilustrul kabalist Baal Șem Tow, și-a făcut ucenicia în Moldova de nord și a avut strînse legături cu personaje enigmatice de la noi; mă

gîndesc în special la haiducul Doboș; numai cînd s-a manifestat în afară, Baal Șcm s-a mutat în Polonia. Baal Șem a murit în 1760, adică în proximitate temporală cu întîm- plările povestite mai sus. Reamintim, dc asemenea, numele de «Jidovi» dat de poporul nostru Uriașilor antediluvieni.

Revenind la subiectul nostru, s-ar putea, ținînd seama de transmisibilitatea prin generații a funcțiilor inițiatice (funcția fiind permanentă, iar individualitățile purtătoare, trecătoare), să fi existat o succesiune dc Nichifori Coțcari, începînd cu acela al lui Ciubăr Vodă, altul în fiecare generație, dar toți una în același spirit și în aceeași continuitate, toți «purtători de biruință», transmițîndu-și din generație în generație depozitul tradițional, pînă la Nichiforul de carc vorbește Creangă la prezent? «Moș Nichifor nu-i o închipuire din povești, ci e un om ca toți oamenii». Am avut o primă exteriorizare a ceea ce reprezintă Ciubăr Vodă în Ciubuc Clopotarul și Moș Dediu; a doua în Moș Nichifor Coțcariul; este posibil

să fi fost o a treia exteriorizare în Ion Creangă, cu misiunea dc a exprima în basme și mituri o înțelepciune «non-umană» *(apaurușeia).* Regăsim astfel și tripla incintă druidică.

Vorbeam de afinitatea dintre Ciubăr Vodă și Moș Nichifor Coțcariul. Aceeași afinitate există între acești doi și Ion Creangă însuși. Toată viața a lacut-o pc măscăriciul și pe coțcariul printre boieri: expansiv, jovial, aparent fără secrete; dar nici unul din jurul lui, cu excepția poate a lui Eminescu, nu a trecut dincolo dc masca lui insondabilă, dc Silen lucid și de beția lui înțeleaptă.

Este posibil ca humulești eanul să fi primit o inițiere de măscărici, cea mai înaltă și cea mai âdîncă din cîte există, în primul rînd pentru că masca hilară este o oglindire a măștii lui Brahma, care a creat lumea jucînd în arșice - cum spun 166

hindușii; iar gnosticii învățau că Universul a fost creat printr-un hohot de rîs al Demiurgului. Dar masca hilară este complementară cu cea tragică, dc lanus Bifrons:

«De plînge Demiurgos doar el aude plînsu-și».
(Eminescu)

Moș Nichifor nu este numai coțcar, dar și harabagiu, colindînd lumea. Trebuie să menționăm că după marele Sufi musulman Mahyddin ibn Arabi, poreclit hieratic «Cel mai mare Maestru spiritual, Sulful Roșu, Lumina Albastră» *(ash - Sheihu al-akbar va al-kibritu-l-ahmar va ah-nuru-l-azhar),* în tratatul său, «Categoriile inițierii» *(at-tartibat ttacawuf),* desemna categoria a patra cu numele *as-sayhuna,* «călători», acei care colindă lumea în căutarea

oamenilor lui Allah (ca Diogene cu fînarul lui, care parc să fi aparținut acestei categorii), ducînd solii dc la unul la altul.

*
* *

Aruncînd o privire înapoi, reținem ca deosebit de semnificative: «amorsa» istorică a lui Ciubăr Vodă în Grigore Ureche; apoi în legendele culte ale autorilor citați; faptul că Ciubăr conduce «hop-deopartc» ridicarea și prăbușirea lui Despot Vodă; că pc Ciubăr Vodă l-au mîncat guzanii, ghishanii, alias hanii tătărești; că, lovit, Ciubăr Vodă «parcă n-ar fi fost», expresie ambiguă ca *«vivit non vivit»* arthurian, ce implică moartea ca formă de ocultare; că Bogdan, fiul lui Ciubăr, este încununat cu o cunună de trandafiri, nu cu o coroană de aur; că fantasticul Ciubăr Vodă este tatăl foarte realului Bogdan Vodă, întemeietorul

Moldovei; că într-un poem fastuos, romantic, numele de Ciubăr face pată și c trivial, afară dacă nu este simbolic; că ciubărul, ca și cupa Graalului, poate fi «conținătorul» unei băuturi sacre; că Ciubărești sînt o dinastic avînd contingențe probabile cu Graalul, ai cărei continuatori legitimi sînt Mușatinii; că Bogdan s-a însurat cu lana Sînziana; că «dascălul Pascal» făcuse *Alexandria,* caic a căzut în mîinile editorului Barac, mort în 1848, ceea ce nu-1 împiedică să fi fost profesorul lui Ciubăr Vodă, tatăl lui Strîmbă-Lemne, bunicul lui Tîndală; că Moș Nichifor Coțcariul,

tovarăș de cumătrie cu Ciubăr Vodă, este pus ambiguu la prezent la începutul nuvelei și proiectat apoi în trecut; că o enigmatică cumătrie a întrunit personaje atît de enigmatice, deși reale;

Se aflau la cumătrie:

1) Bunicul bunicului lui Creangă, «cimpoieș» la ceremonie;
2) Ciubuc Clopotarul, perfect identificat, «unchiul unchiului mamei mele»;
3) Moș Dediu, din Vînătorii Neamțului;
4) Ciubăr Vodă

și insinuat ca posibil, Moș Nichifor Coțcariul, contemporanul lor, recipiendar, ca verigă în lanțul inițiatic din așa-zisa «cumătrie»

Moș Dediu din Vînătorii Neamțului este tot atît de real ca și Ciubuc Clopotarul, tovarășul său de pribegie. Creangă ne spune despre ei în *Amintiri* vorbele bunicului său David Creangă:

«Ciubuc Clopotarul tot din Ardeal, știa puțină carte ca și mine; și apoi a pribegit de acolo ca și noi, s-a retras cu bucalele încoace ca și Moș Dediu și alți mocani din pricina papistășiei mai mult, pe cît știu eu».

Iată însă acum pc acest foarte real «în carne și oase» Moș Dediu, devenind personaj dc fabulă în cu totul alte izvoare decît în amintirile lui Creangă, după cum alte personaje mitice ce le-am întîlnit, au devenit oameni ca toți oamenii, atît de adevărat este că mitul nu exclude, ci se întrepătrunde cu viața zilnică, pentru că, în realitate, o generează. Iată ce am găsit despre Moș Dediu, în Simeon Florea

Marian, *Tradiții poporane române din Bucovina™* , Ia pag.305 și următoarele, în capitolul «Pîrîul Dediului»:

«La o depărtare cam de două mile spre miezul nopții de orașul Suceava, se află satul Pătrăuți.

între pîraiele ce curg pe hotarul acestui sat este unul, care se numește *Pîrîul Dediului.*

Dediul se zice că a fost un om foarte bogat, că avea turme nenu-mărate de oi, incit nici el însuși nu le mai știa numărul. [...]

Dediu nu avea nici un copil, fii ținea numai pre unul de suflet, care era tare la trup dar cam slab la minte. Pre acest copil de suflet îl pune stăpîn și privighetor peste toți ciobanii.[...]

Pentru turmele lui Dediu era Bucovina prea îngustă, de aceea își cumpără moșii pentru oile sale prin toată Moldova și Basarabia, pînă la Marea Neagră».

Are loc o nuntă domnească. Dediu dăruiește mirilor trei sute de mioare albe, oacheșe dc un ochi și pintenoage de un picior. La Creangă, darul dc 49 de mioare îl face tot Dediu. Și mioarele tot oacheșe. Nu credem că poate fi vorba de o contaminare, din moment ce satul Pătrăuți și Pîrîul Dediului există real.

«însuși Domnitorul s-a mirat foarte mult de aceasta și de aceea l-a și întrebat:

[19] Sirnion Florea Marian: *Tradiții poporane române din Bucovina,* București, Imprimeria statului, 1895, p. 305.

— Cu cine ții dumneata atîta avere [...] atîta amar de oi?

— Cu cine? ... ia cu cei slabi de minte, dar tari de

virtute».[37]

La Creangă acest răspuns i-1 dă lui Vodă Ciubuc Clopotarul.

Domnul cerc lui Dediu să-i trimită pe unul din oamenii săi, să se ia la întrecere cu unul din voinicii săi, Dediu cere un burduf dc *fărină* în caz dc victorie. Toată *firina* țării nu umple sacul, pentru că burduful, ca și turbinca lui Ivan, era pur calitativ.

Feciorul Dediului se bate cu un balaur. îi vîră securea în cap. Se suie pe capul balaurului, care se urcă la cer trei zile și trei nopți, apoi se coboară. *(Ascendit a terra in coelum iterumque descendit in terrain et recipit vim inferiorum et superiorum).* Aceasta este suficient ca să se facă din *Fiul adoptiv* (deci discipol) al Dediului, un inițiat de rang înalt, mai precis un solomonar ca Bogdan din *Povestea poveștilor* a lui C. Stamati.

Mitul e același pînă în detalii; răspunsul dat de Dediu «Domnului de la Iași» îl identifică pe acesta din urmă cu Ciubăr Vodă . Funcția este unică, dar «suportată» probabil de mai multe personalități.

La pagina 326 a aceleiași cărți se vorbește de Valea Dediului. De data aceasta, Dediul, cu ocazia cumătriei botezului copilului lui Vodă (Ciubăr Vodă, spunem noi), dăruiește 500 de oi albe ca laptele și oachește de ochiul stîng și de urechea dreaptă. Cinci sute e un multiplu al lui 7 x 7 + 1

37 Simion Florea Marian: *Op. cit.,* p. 307. (în nota explicativă de subsol, la pag. 308 a acestei lucrări, se spune că *boinicii* erau un fel de gladiatori care își ungeau trupul cu ulei cînd luptau. Ei erau ținuți pe lîngă cuștilc domnești.)

din relatările lui Creangă, deci (50 x 10). întrebat de Vodă cu ce ține turmele, dă același răspuns, dar cu precizări:

«— Cu cei tari de virtute și slabi dc minte. Așa de tari, Măria-Ta, că ciomagul lor cel ciobănesc trebuie să fie cel puțin de o majă de greu ca să se poată potrivi în mina care îl poartă. Cîte o dată, cînd n-au ce lucra, ca să le treacă vremea, aruncă ciomagul în sus și pînă ce pică jos, trebuie să aștepte cel puțin un ceas întreg. Afară de aceasta, îndătinează ei dc a se lupta numai cu urieșii și cu balaurii».[38]

Deși Dediul lui Creangă și cel al lui Simeon Florea Marian sînt, incontestabil, același personaj (amîndoi ciobani, amîndoi dăruind la cumătrie mioare oacheșe), totuși tipologia lor diferă radical. Moș Dediu al lui Creangă nu arc nimic senzațional. Este om ca toți oamenii, mocan migrat din Ardeal în Moldova, cu tot tamazlîcul lui, o dată cu prietenul său, Ciubuc Clopotarul, «din cauza papistășiei mai mult»; s-a așezat în Carpații moldovenești. Astfel dc migra- țiuni în secolul al XVIII-lea sînt o realitate istorică perfect cunoscută. Moș Dediu al lui Marian însă e o precipitare din alte lumi, un fel de cioban mitologic, dc Dochie masculină, slujit în păstoria lui de adevărați ciclopi. Se dă mai mult de partea lui Strîmbă-Lemne și Sfarmă-Piatră decît înspre oameni. Amîndoi însă au ceva comun: familiaritatea cu Ciubăr Vodă și faimoasa «cumătrie». Cele două ipostaze ale lui Dediu se pot împăca sau se exclud? Nu se exclud. Cei doi Dediu se situează pe planuri diferite, ce converg însă în același lanus Bifrons. Dediul lui Creangă reprezintă Individualitatea, Dediul lui Marian, Personalitatea transcendentă, *Jivatma* și

38 Simion Florea Marian: *Op. cil.,* p. 328.

Alnia, omul și funcția pc care o suportă, fiecare manifestîndu-se în dimensiunea lui proprie. Mai

notăm o trăsătură comună: Dediul lui Creangă are o trăsătură războinică, așezat fiind în Vînătorii Neamțului, sat de răzeși militari care dădeau garnizoana Cetății Neamțului. Dediul lui Marian este și el un Kșatria: haidăii lui sc războiesc cu urieșii și cu balaurii. Și încă un caracter comun: subordonarea lor față de Ciubăr Vodă.

Colaționînd amîndouă versiunile, ne îngăduim să exprimăm o impresie. în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, cînd Transilvania a intrat în circuitul occidental, s-au refugiat în Moldova primordială și primitivă două puternice organizații inițiaticc, sacerdotală și regală, prima avînd ca șef pc Ciubuc Clopotarul, a doua pe Dediu din Vînători, subordonați amîndoi lui Ciubăr Vodă, nălucă divagantă, rătăcitoare, tribulantă, în exil în propria lui țară, al cărei stăpîn legitim este și care sc va remanifesta ca un mîntuitor Veltro, ca «un Bătrîn al zilelor», pentru «oficierea» supremei «cumetrii», la sfîrșitul ciclului. Cumătria este un ritual (botez sau nuntă) care, prin extensie, creează o «nemurire» pentru participanții la rit. Enigmaticul paragraf de la începutul nuvelei *Moș Nichifor Coțcariul* sc referă, după părerea noastră, la convocarea «activului» unei puternice organizații inițiaticc compuse din «vîrfuri» (cei 7 x 7 sînt Harapi-Albi), într-un moment ciclic foarte important (probabil izbucnirea Revoluției Franceze), pentru readaptarea la noi condiții istorice a modului dc comunicare a organizației inițiaticc cu lumea exterioară, pentru crearea de noi canale. Această adunare este numai o prefigurare a vastei

adunări pe care Ciubăr Vodă o va strîngc în jurul său, suflînd din bucium, pentru ca să pornească, pe dc o parte, la hăituirea «lupei» dantești, iar, pe dc altă parte, la facerea bilanțului acestei lumi pieritoarc.

*

♦ *

Un ritual inițiatic se desfășoară prin vorbe și gesturi prin *mantra* și *mudra,* care actualizează o «influență spirituală», în moduri temporale și spațiale. Chiar în riturile exoterice, exteriorizare a riturilor ezoterice, această îmbinare temporo-spațială este vizibilă. Oricine a participat la o liturghie creștină își poate da seama dc acest fapt. E natural să fie așa: o «influență spirituală», o «bencdicțiunc» ca să fie eficace în lumea noastră trebuie să-i însumeze toate servitude, toate condițiunile. Dc aici doctrina jertfei perpetue. De aceea, la epocile anului cînd miturile urmau să se infuzeze în corpul social (echinocții, solstiții ctc.), ele se desfășurau, se exteriorizau într-o dramă sacră, la care participau numai cei «abilitați» la aceasta, adică numai cei care făceau parte din organizația inițiatică, depozitară a miturilor în chestiune. Din cauza continuității țesutului. cosmic și social, ecouri ale acestor drame sacre răbufneau în afară, mai ales în mediul rural, sub formă de piesete compuse dc «istețul satului»; în asemenea piesete, elementele ezoterice se amestecau cu elemente profane. în vremurile vechi, cînd toată ambianța era sacrală, aceste piesete erau și ele, în mod necesar, sacre, pentru că autorul nu putea să-și găsească subiectele decît în mediul

înconjurător, tradițional sută la sută. Se poate ușor închipui ce repertoriu uriaș inițiatic s-a adunat în cursul secolelor și, în final, s-a risipit. Cînd țara a intrat în circuitul civilizației moderne, autorul anonim a amestecat dc-a valma sacrul cu profanul. Dc aceea, în piesele care ne-au mai rămas astăzi, găsim subiecte noi din viața modernă a țării, amestecate cu vestigiile tradiționale. Astfel, în micile drame ce se joacă de Crăciun și Anul Nou găsim titluri autentic

tradiționale ca «Gruia lui Novac», «Irozii», «Dragoș», «Ștefan cel Mare»..., dar și «Banda lui Nițulescu», «Iancu Jianu», «Banda lui Coroi», «Pantclimon», «Luarea Grivițci», «Bătălia de la Mărășești»... și vor urma probabil scene din colectivizarea agriculturii și eliberarea țării dc sub jugul fascist* etc.

V.G.Popa, profesor din Fălticeni, ne-a comunicat o asemenea piesetă ce se joacă de către copii, dc Anul Nou, intitulată «Mama lui Ștefan cel Mare». Pieseta este culeasă din satul Tîrzia, Comuna Brusturi, jud. Neamț, la sfîrșitul deceniului al 6-lea.[39] [40]

Este de fapt o amplificare a cunoscutei poezii a Iui Bolintincanu, cu același titlu, pe care unul din isteții și poeții obișnuiți ai satelor noastre a auzit-o, probabil, recitată la șezătorile locale sau a învățat-o în anii dc școală primară. Pieseta nu depășește

39* Și ironia e o modalitate ocullâtoarc. nu-i așa? *[Nota editorilor]*

40 De la Vasile Bolcu, 55 ani. O variantă asemănătoare, mai simplă, circulă la Rădășeni.

nivelul infantil, dar, am putea spune, fără voia lui, autorul popular integrează în mica dramă fragmente tradiționale din sfarămăturile statuilor bătrînc. Citäm cîteva din ele. Lui Ștefan i se vestește că turcii curg puhoi. Se desprinde de Domniță, logodnica sa,

ca să se ducă la luptă:
Ștefan din corn sună
Codrii mari răsună
De prin văi șv *dealuri*
Ostașii s-adună!

De data aceasta Ștefan c învins:

Ștefan la palat se-ntoarce Să-l mîngîie a sa mamă...

Ciubăr Vodă

Urmează, pusă în dialog, scena închipuită dc Bolintineanu, dintre Ștefan și mama sa, care-1 trimite din nou la luptă. Un ostaș adaugă:

Ștefan, Ștefan, Domnul meu, încetează plînsul tău! Porțile sînt grele, groase. Și zăvoarele sînt trase! Ține-(i firea, nu te da, Fii din nou. Măria Ta. Cum ai fost și cum te știe Draga noastră Românie!

Versificație de tîrgovcț. Dar urmează:

Că din fagii cei trufași Vor ieși voinici ostași,
Că cei carpeni, cei arțari. S-or schimba în sulițari Și din orice alunaș Va ieși viteaz arcaș
Și brădanii cei înalți S-or schimba în dorobanți!
Suflă-n cornul tău de Domn. Că nu-i, Doamne, timp de somn! Nici de somn și nici de jale Ci de mers către pașale! Nu-i timp, Doămne, să te culci, Ci de tropotit spre turci!

Crainicul din piesă comentează:

Ștefan suflă-n cornu-i, codrii lung răsună Ș-altă

oaste nouă împrejur s-adună!

Reminiscențele sînt eminesciene, dar e posibil, probabil chiar că Eminescu însuși s-a inspirat din folclor în

Doina și în *Mușatin și codrul...* E greu de precizat dacă poetul rural și-a luat tema din Emincscu (suflatul din corn) sau de-a dreptul din miturile poporane. înclinăm spre a doua ipoteză, pentru că imediat după ultimele două versuri pe care le-am citat urmează o temă lipsă în Emincscu, pe care nu șovăi s-o declar formidabilă, mcrgînd peste secole, peste timp și spațiu, în împărăția miturilor eterne. în context ea apare ca un vultur într-o găinărie. Deci:

> *Ștefan suflă-n cornu-i, codrii lung răsună Și-altă oaste nouă împrejur s-adună! Și cînd cornul sună de a treia oară Trăsnet greu trăsnește de mi te-nfioară Și despică-n două un stejar bătrîn Ce stătea pe culme drept ca un stăpîn Și din despicare, mări că s-arată Ciubăr Voievodul cu-a lui spadă lată. Cu suman pe dînsul petic lîngă petic Invîrtindu-și ghioaga și rîiînd hesmetic!*

Iar ostașul:

> *Ștefan, Ștefan, Domnul meu. Strînge-n pinteni calul tău Că to(i codrii din Rarău, Pînă jos către Ceahlău, S-au schimbat în luptători. Luptători biruitori, In frunte cu-acest voinic îmbrăcat ca un calic. Ciubăr Voievod e numit. Din stejar trăsnit ieșit! El și cu vitejii lui Și cu vlaga codrului. Ajutoare că (i-o da Pînă ce Măria-Ta Peste turci că le-ai lăsa Cu tină i-ai mesteca!*

Repetăm ce-am spus despic Stamati: croicitatea piesei de teatru, eminența superlativă a rolului lui Ciubăr Vodă, nu împiedică pe poetul rural să ni-1 arate eu sumanul petic lîngă petic, rîzînd besmetic, îmbrăcat ca un calic. Tradiția populară e așa de despotică încît poetul nu o poate încălca și trebuie să se resemneze la aparente incongruențe. Și ce personaj apare sub sumanul peticit! Fiul Trăsnetului, Boa- nerghez, ca și Sfîntul Ioan Evanghelistul. Despre amîndoi se spune că n-au murit, că trăiesc o perpetuitate ciclică. Ne întrebăm dacă nu c vorba de aceeași entitate, sub dublu aspect, sacerdotal și regal. Ca fiu al Trăsnetului, Ciubăr Vodă este și fiu al lui Zeus și astfel ajungem la originea hyperboreană a mitului. Ciubăr Vodă iese din stejarul trăsnit, ca Bachus din Seinele, și ea arsă de focul lui Zeus. Avem de-a face cu xilogencză, iar stejarul este și el arborele lui Zeus, cum o vedem în sanctuarul de la Dodona. Cînd spui că Ciubăr Vodă este fiul Trăsnetului și al stejarului, ai spus tot.

Reiese că în Moldova mitică, Voievodul ci cel mai mare invocă, în desnădejde, drept suprem ajutor, pe Voievodul cu nume ridicol, deci fără nume, cu suman peticit, cu rîsul besmetic, dc fapt, domnul perpetuu dar ocultat al Țării!

*
* *

Pînă acum am văzut pc Ciubăr Vodă sub aspectul său de smerenie și de nemernicie. Psihea populară nc-a păstrat însă și datina unui Ciubăr Vodă învingător și glorios, ceea ce ne-a făcut să amintim tangențial și de misiunea lui cshatologică.

V. G. Popa ne-a comunicat două creații populare în care facem cunoștință cu un Ciubăr Vodă triumfător. Despre una din aceste creații am vorbit mai sus. A doua, despre care vorbim acum, este și mai semnificativă. Ciubăr Vodă ne este arătat în stază de «precipitare din lumea subtilă care-1 adăpostește, în lumea corporală». *Elementele parodice au dispărut.* Precum calul năzdrăvan, după ce a luat o îmbucătură de jăratic (hrana zeilor!), se scutură de jegul, bubele și noroiul rezidual al veacurilor, tot așa Ciubăr Vodă se scutură de nemernicia sa, își zvîrle obrazul de măscărici, el, martorul, chezașul unui întreg popor față de Eternitate.

Redăm acest text popular cu comentariile de rigoare, acolo unde se vor impune.

Cîntecul lui Ciubăr Vodă [41]

Mări, frunză verde, Ce mi-ș că se vede? Mări frunze crude Ce mi-ș că s-aude? Cine calcă zarea Și-nspăimîntă marea, Dunărea întoarnă Și toate răstoarnă?

în țara lui Ciubăr Vodă, mititică dar indestructibil legată cauzal cu a noastră, totul se petrece pe dos, luînd lumea noastră ca plan de referință și prin analogie inversă. Este firesc ca atunci cînd va irumpe într-a noastră, ținînd seama de incompatibilitatea celor două tărîmuri, să-i răstoarne

41 Cules de la Nițan Dumitru, țăran de 64 dc ani, din Boroaia, în februarie 1951.

rînduiala radical și să facă Dunărea să meargă în

sus. în treacăt spunem că formula arc expresia însăși a inițierii: «parcurgerea în sens invers a Iordanului». Va fi înspăimîntător pentru că va avea caracter apocaliptic. Ciubăr Vodă calcă zarea; în adevăr, contactul lumii noastre cu lumile superioare nu se face decît prin orizont și prin zenit.

Frunză foi de măr,
Măritul Ciubăr, Voievod și Domn S-a trezit din somn

ca monarhul ascuns de care am mai vorbit, Frederic, Arthur, Carol cel Mare..., ca să dăm numai cîteva exemple.

Și-a privit cu drag
La brad și la fag
Și la alfi copaci Tot așa de dragi...

Reamintim o parafrază eshatologică a lui Eminescu din poezia *Mușatin și Codrul;* «Căci să știi, iubite frate,/ că nu-s codru ci cetate/ Că vrăjit sînt eu de mult/ Pînă cînd o să ascult/ Cornul mîndru triumfal/ Al Craiului Decebal/ Atunci trunchii, mi s-or desface/ Și-n palate s-or preface/ Vei vedea ieșind din ele/ Mii copile tinerele,/ Și din brazii cît de mici/ Vei vedea ieșind voinici/ Căci la sunetul de corn/ Toate viețile se-ntom...». Și într-o variantă: «Tu să știi, iubite frate,/ Că nu-s codru ci cetate/ dar demult sînt fermecată/ și de somn întunecată/...», adică exact somnul din care se deșteaptă Ciubăr Vodă în poezia noastră.

Și de dimineață S-a spălat pe față,

cu rouă ce cade din Arborele vieții, înviind morții la sfîrșitul timpurilor, spunem noi.

Virtutea regeneratoare a Rouăi este cunoscută în toate tradițiile.

Citățm, ca exemplu, versurile lui Dante: «Cînd am fost acolo unde rouă se luptă cu soarele, într-un loc umbros unde puțin se evaporează, ușor Maestrul meu și-a-ntins palmele pe ierbușoară și judecind care-i era planul, i-am prezentat obrazul plîngînd și a reapărut descoperită culoarea pe care o ascunsese Infernul» *(Purg.* Cîntul 1, vr. 121-130). Ciubăr Vodă, ca și Dante, iese din călătoria infernală și dc aceea «de dimineață/ s-a spălat pe față».

Și s-a pieptănat
Și mi s-a-nchinat
Și mi s-a-narmat Și-a sărit pe cal. Mîndru Ducipal,

ca toți aceia din familia spirituală a lui Alexandru Macedon; Bucefal, ca și calul lui Ștefan cel Mare, după numeroase tradiții, trăiește încă în codrii nepătrunși.

Și-a sunat din corn Ca un mare Domn.

«Tu-i suna din corn o dată/ Și-ai s-aduni Moldova toată», spunea Eminescu în cunoscuta sa Doină.

Și-a sculat din morfi Pe plăieșii to(i...

Sincronism perfect între Țară și Voievodul ci legitim; se deșteaptă unul, învie și ceilalți. «Căci la sunetul dc corn/ toate viețile sc-ntorn», după cum am văzut în

Cî(i au fost tăieți De dușmani procleți, De turci și tătari Și de cei avari Și de alți dușmani...

Tătarii sînt guzanii, ghiz-hanii lui Stamati, care «au mîncat pe Ciubăr Vodă». Avarii amintiți în *Cintecul lui Ciubăr Vodă* desemnează nu numai pe zgîrciți, ci și pe poporul de neam mongol cunoscut în istorie, ce a purtat acest nume.

Ciubăr Voievodul
Și cu el norodul
Și viii și morfii înfrățiți cu toții. In codru s-adună La-nceput de lună Și de săptămlnă...

Probabil că se referă la «Luna nouă», adică la luna crescîndă, semilunațiunea favorabilă. Poate să fie și o aluzie la rolul Islamului în acele vremuri de sfîrșit de ciclu.

Și-acolo vorbesc Și se tălmăcesc...,

adică regăsesc un limbaj comun, formulă remarcabilă cînd ne reamintim de promisiunea remanifestării Tradiției Primordiale.

Pe unde s-apuce Ca să nu se-ncurce, Pe unde să plece Ca să nu s-aplece...
(cărarea și poarta strimtă, *n.n.} Pe unde să treacă. Ca pe turci să-ntreacă*

Pe un'să s-abată

Ca pe turci să-i bată.
Pe turci și tătari
Și pe cei avari
Și pe al(i dușmani
Răi și pehlivani...

• Ca în toate simbolurile autentice, noțiunile particulare de dușmani se întind și se referă la Dușman cu majusculă, Satan; *îl gran' netnico.* Șarpele cel vechi...*(Apoc.* 20.2).

Ciubăr Domn cel mare Neam cu sfîntul soare...

Aceste versuri orbitoare sufăr lîngă ele drept comentarii numai o frază din *Le Roi du Monde* de Rene Guenon. Vorbind de «Centrul Suprem» al lumii, spunem: «astfel este cazul Agartthci, dacă acest centru a cules, cum o indică Saint-Yves, moștenirea vechii dinastii solare (Surya- Vanșa) care rezida odinioară la *Ayodhya* și care făcea să-și ridice originea la *Vaivaswata, Mânu* ciclului actual.

Și în nota la cuvîntul *Ayodhya:*

«Acest stadiu al «dinastiei solare», dacă este privit simbolic, poate fi apropiat de «Citadela solară» a Rosacrocienilor și, fără îndoială, de «Cetatea Soarelui» a lui Campanella».[42] Mai departe:

Ciubăr Domn ce! Mare,
Neam cu sfintul Soare, Lung se sfiituiește Și se tălmăcește Cu norodul său Și cu Dumnezeu...

Ciubăr Vodă

«Brahâtmâ, șeful ierarhiei inițiatice, între Mahâtma și Mahânga, (ca Ciubăr Vodă între Ciubuc și Dediu *n.n.)* poate vorbi cu Dumnezeu față în față.»[2']

42 Rene Guenon: *Le roi du monde,* Paris, Gallimard, 1958, p. 14.

Și pornesc la drum Prin ploaie și fum Din cornuri sunind. Prăpăstii umpiînd, Jivini spăimîntind, Cărări îndreptind, Lanțuri deslegînd. Țelina arînd. Binecuvîntind!

«Prin ploaie și fum» ar putea arăta că primele manifestări ale lui Ciubăr Vodă și tovarășilor săi se vor produce în lumea subtilă, intermediară între Cer și Pământ. Va urma apoi o activitate compensatorie: prăpăstii umpiînd, jivini spăimîntînd (nu e vorba de fiare sălbatice, ci de demonia mașinistă), cărări îndreptînd *(rectificatio),* lanțuri deslegînd (prin puterea cheilor, solve), țelina arînd (trecerea de la haos la cosmos), în sfîrșit...«Binecuvîntînd» ceea ce arată că Ciubăr Vodă este și Sacerdot, deținătorul ambelor puteri,

Mări frunză verde. Ce mi-ș că se vede? " Mări frunze crude Ce mi-ș că s-aude? Ciubăr Voievod Și cu-a! său norod, Umblă-n lumea mare. Peste trei hotare

(nu numai orizontal, dar și vertical, în cele trei lumi ierarhizate)

[25] Rene Guenon, *op. cit.,* p. 21.

Pe dușmani să bată Și dreptăți să-mpartă

(Dreptatea este virtutea esențială a lui Mânu ca Legislator Primordial. Melkițedcc înseamnă literal «Regele justiției».)

S-aducă pe lume Pe cel fără nume.

Numele lui Dumnezeu-99 în număr simbolic - creează

și susține lumea; al o sutălea este Marele Nume, nepro- nunțabil, inefabil, indicibil. A-l aduce pe lume, cum spune versul, a-l actualiza, însemnează să pui capăt lumii.

Și pe unde trece
Ii tot cald și rece
Și pe unde merg
Apele s-aleg;
Cele de izvor Sar într-un picior, Cele stătătoare
Parcă n-au picioare!

Toate calitățile, contrariile, zac în devălmășie în lume; revenirea Avatarului are ca rezultat să le separe. Cele superioare se ridică în sus, cele inferioare se coboară jos, ca un mîl rezidual, iar ceea ce este între ele, adică lumea mediană, lumea noastră, dispare.

Și pe unde merg. Florile s-aleg; Cele lăudate Se fac mai curate Și mai luminate, Cele ocărite Se fac mai urile Și mai mohorîte...

Exemple de Separare a pozitivului de negativ, dc care vorbeam mai sus. Urmează altele:

Și pe unde merg, Vitele s-aleg; Toate cite-s bune. Umblă prin pășune, Prin pășune grasă De verde mătasă! Iar vitele rele, Vai și-amar de ele; Din mocirlă sorb Și pasc numai colb!

în alegorii vegetale și animale este vizat în special omul. în *Evanghelia lui Matei.* XXV, 31-46, sc vorbește de separarea oilor de capre.

Promisiunile sînt repetate solemn:

Ciubăr Voievod Și cu-al său norod Umblă-n

lumea mare Peste trei hotare Pe dușmani s-apuce Și-n foc să-i arunce (ca și capra pc lup, *n.n.) Pe turci și tătari Și pe cei avari Și pe alți dușmani, Pe top' să mi-i bată Și dreptăp să-mpartă!*

... pînă cînd cavalcada fantastică a lui Ciubăr Vodă și alor săi, încă volatilă, încă străvezie ca o horă de șoimane prin nori, ploaie, ceață, curcubeie, sc va precipita în sensul chimic al cuvîntului, în locul și clipa hotărîtă de Destin.

Tot V.G.Popa ne-a comunicat o altă poezie populară, culeasă în 1938 de la Alecsandri Petrescu, octogenar din satul Tîrzia, comuna Boroaia, intitulată *Ștefan Vodâ și Fagul.* Deși nu se menționează numele lui Ciubăr Vodă în ea, este vorba incontestabil de același personaj, deoarece, ca și în poezia citată mai sus, solicitat de Ștefan, Voievodul nebun se naște dintr-un copac, printr-un fenomen de xilo- geneză, în împrejurări asemănătoare.

Poezia începe printr-o formulă fabuloasă, care situează evenimentul *in illo tempore.*

Ștefan Vodâ cel bătrin, Cel bâtrin dar nu bâtrin...

Formulă echivocă, asemănătoare cu *Vivit non vivit;* «Bătrîn» pentru că este deasupra timpurilor, identificat cu Principiul lor; «dar nu Bătrîn», pentru că «locul» său simbolic este «Tinerețe fără Bătrînețc și Viață fără de Moarte»,

C-o buca'de turlâ-n sin. Bate drumul prin pădure Fără arc. fără secure. Fără flintă, jără ghioagă.

Doar c-un fluier în desagă adică numai cu sămînța Verbului

Și s-așază la un fag [43]
Care-i este lui mai drag

Se sprijină de Axul Lumii

Și-a cinta din fluier prinde..., cîntec cu forță de solicitare.

El din fluier tot cinta

Ciubăr Vodă

Și din gură că-mi zicea: Fagule, Măria Ta, Rogu-te, nu mă lăsa, C-a intrat turcimea-n (ară Și mi-i inima amară. Turcii (ara mi-au luat. Calul mi l-au deșăuat, Săcurea mi-au sfărimat. Arcu-n două mi-au curmat Și cu dragi oștenii mei Au făcut cum au vrut ei: Unde-au fost oșteni viteji Cresc acuma niște vreji... Unde-au fost plăeși voinici Bate vintul prin urzici Unde-au fost boieri cu cai. Bate vintulprintre scai...

Mai mult o resorbire în esența vegetală a lumii, decît o moarte; din aceeași lume vegetală, care este aceea a germenilor, sînt «cei purtați» din nou în lume, în prezenta poezie și în multe altele

Rogu-te nu mă lăsa Și te-ndură a mă ajuta, Că și eu la vremea mea De topor te-oi apăra. De secure te-oi crufa, Cu lapte mi te-oi uda!

Ceea ce implică o solidaritate, un schimb dc bune oficii între Fag și Ștefan. Iar laptele simbolizează în special hrana spirituală.

Fag frumos și foșnitor, Neciuntit de vreun topor, Fag din mijloc de pădure Neciuntit de vreo secure, Fag puternic și semef

43 Vezi: Jean Chevalier: *Dictionnaire des Symboles,* vol. III, Paris, Ed. Seghers et Ed. Jupiter, 1974, p. 103.

Necurmat de vreun mistreț, De vîntoase neînșelat Și de urși nezgrebțănat.
Rogu-te și iar te rog, Nu mă da la turci zălog.
Că și eu la vremea mea Pîine albă că ți-oi da.
Cu sare te-oi tîmpina Și cu miere de albine Ca să-ți fie veșnic bine!

Cu alte cuvinte, cu elementele esențiale ale unui sacrificiu nesîngeros.

Și cum Ștefan cel Bătrin, Cel bătrin, dar nu bătrin, C-o buca'de turtă-n sin Din fluier că mi-ș cînta Și din gură că zicea, Fagul că se clătina.
In trei părți se desfăcea Și din el mi s-arăta. Un voinic nu prea voinic, Nici pre-nant și nici prea mic. Nici la chip prea arătos, Nici la os prea noduros Nici cu haina strălucită, Nici cu flinta ghintuită,

Adică, cu lipsa de pompă, exteriorizare clasică a lui Ciubăr Vodă.

Doar c-un corn argintuit. Cu luceferi zugrăvit, Atîrnat de brîul lui, Drept în dreptul șoldului...

Cornul este instrumentul mitic prin excelență al reînvierii, al regenerării cosmice.

Și voinicul ista drag
Mirosind a lemn de fag,

indicînd străvechea obîrșie a ciclului, cînd toată ambianța și geneza erau vegetale, cîrmuitc de

«Marele Dulgher al Universului».

A dus cornul lui !a gură
Și-a dat o hăulitură
De gîndeai că nu-i vreun corn Ci-i un hăulit de om...

Ștefan face același lucru pe care Emincscu, în *Doina* sa, îl va conjura s-o facă la sfîrșitul veacului, dar legînd cele două poezii. Ștefan, la rîndul său, este comisionat de Ciubăr să execute acea conjurarc. în poezia populară, cornul de argint e împodobit cu luceferi, ceea cc-i arată caracterul său uranic, de *Parașabda.* Eminescu scrie următoarele două versuri prea precise ca să fie numai inspirație personală:

Cînd in păduri, în lacuri, lanuri, luncă, Vorbeai cu zeii de sunai din corn.
(Fata-n grădina de Aur)

Poezia populară zice în continuare:

Mări-atuncea ce să vezi?
Să tot vezi și să nu crezi.
Tot copacul s-a schimbat în voinic împlătoșat.
Cu sulița ascuțită Și cu flinta ghintuită,

Cu jăratec în opinci Și cu caii strinși în chingi...
x
Tot atunci acel voinic Nici prea'nant fi nici prea mic. l-a dat calul lui Ștefan Un cal alb fi năzdrăvan Și din gură-a spus afa: Sue-n fea, Măria Ta, Suie-n fea fi strîngefrîul Și sloboade-te ca rîul Cînd îi ploaie fi trăsnefte Și la vale năboefte Și dărîmă-n calea lui Tot ce-i strîmb fi lot ce-i fiii...

Ciubăr Vodă învestește pe Ștefan cu o misiune

messianică, de *Restaurator Mundi,* și cu mijloacele tcurgicc pentru ducerea ei la împlinire: Calul Alb (același cal alb pe care va apare Hristos la sfîrșitul lumii) și armele. Or, este incontestabil că superiorul și numai superiorul poate investi pe inferior și că raportul dintre Ciubăr și Ștefan este asemănător celui de la suzeran la vasal.

> *Cum a spus aista el, Năzdrăvanul haiducd. Nici prea nalt f i nici prea mic.*

Revenirea insistentă a formulei arată că eroul (Ciubăr) este «indiscernabil» în lumea noastră; expresia este ca și «cel bătrîn și nu bătrin», referitoare la Ștefan. îl găsești numai la limita dintre opoziții complementare, adversități în lumea Luceafărului:

> *Nici prea nalt și nici prea mic. Insă de voinic, voinic,*

> *S-a făcut un fel de foc Și-a intrat in fag la loc, Iar bătrînul fag s-a-nchis De credeai c-afost un vis.*

ca și apariția și dispariția Sfintei Dumineci, în basmul *Har ap-Alb.*

Stîlp de foc este numai Dumnezeu pe pămînt. îndrumă pe Moise și pe Evrei prin mări și țări, ceea ce arată esența avatarică a lui Ciubăr Vodă. Ca și în poezia citată mai sus, el este Boanerges, Fiul Trăsnetului. Se resoarbe în fagul de unde a ieșit, printr-o dublă mișcare complementara, *Solve* și *Coagula.* Moise a văzut pe Dumnezeu în Rugul

Arzător (și el esență vegetală ca și fagul). Mărginindu-ne la tradițiile românești, reamintim că Alexandru Lăpușneanu a zidit Mănăstirea Slatina pe locul unui paltin înflăcărat noaptea de un foc ceresc. Natural, fagul reprezintă pe *Axis Mundi.:*

> *Mări, Ștefan cel bâtrin. Cel bâtrin și nu bâtrin,*
> *C-o nădejde mare-n sin, S-o luat Măria sa Și mi*
> *s-a svirlit în șa Și-au pornit cu toți la vale De*
> *gîndeai că se prăvale Peste dușman, țara toată,*
> *Cu furtună și cu zloată, Cu văzduhuri și cu*
> *stînci. Cu păduri, și văi adinei, Cu coclauri și*
> *pomoare, Și cu ape curgătoare... Se ducea,*
> *mări, se ducea, Peste turci mi se lăsa, Cu*
> *(ărina-i mesteca, Țara dreaptă iar stătea,*
> *Stătea dreaptă și rîdea. Cu Domnu se săruta!*

Ștefan nimicește pc dușmani nu numai cu ajutorul ostașilor săi, dar mai ales cu acela al întregii firi, cu care se identifică substanțial printr-o hierogamic, cum o indică ultimul vers: furtuna, zloata, văzduhurile, stîncile, pădurile, văile, coclaurile, ponoarelc, apele curgătoare.

*
* *

Cît despre caracterul «carnavalesc» al modului de intervenție a lui Ciubăr Vodă, în momentele cele mai grave ale Țării, și al Domnilor carc-1 reprezintă în exterior, supralicitînd absurdul, acest grotesc arc misiunea să introducă un element dc «dcscrccrarc» într-o umanitate «normală», dar limitată tocmai prin această normalitate, și opacă prin medietatca ei față dc clementele uranice. Dumnezeu dinamitează

uneori lumea noastră pentru ca s-o facă poroasă, prin catastrofa, printr-o catastrofă care uneori este o explozie de rîs sau de nebunie și panică. «Duhul suflă unde vrea și dc unde vrea», dar Duhul este uneori o boare, alteori e un ciclon. Permeabilitatea următoare unei explozii îngăduie influențelor cerești să pătrundă în cotloanele cele mai sumbre ale omenirii. Cînd carapacea simțului comun este pulverizată, uneori se pot coborî zîne, acolo unde, înainte de catastrofă, se ridicaseră semețe citadele industriale, iar codrul poate să se ridice instantaneu în locul pădurii de zgîrîie-cer.

Deci, Ciubăr Vodă este un prepus la «Janua Cocli», cu misiunea dc a zăpăci pc profanii nccalificați, înspăi- mîntîndu-i; dar o dată locul făcut liber, demiurgul bufon întărește scara lui Iacov între Cer și pămînt, în sens ascendent și descendent. A fi capabil să vezi că, în realitate, 192

capul Meduzei, cu coama lui de șerpi, este dc fapt soarele cu nimbul său de raze, constituie o probațiune pc care puțini pot s-o treacă existențial. Ananda K. Coomaraswamy remarcase solidaritatea dintre «Poarta Cerului» și anumite capete de monștri, cum sînt *Kala Mukha* și *Kîrti Mukha* în India și *T'ao-t'ie* în China. Caracterul compozit al acestor măști împrăștie atenția și derutează pe profani, ca și Labirintul. Același scop îl are deghizarea descreierată a lui Ciubăr Vodă. «Hemtze descrie astfel caracterul compozit al acestei măști fantastice (a lui T'ao-t'ie, *n.n.)*| bot de carnasier armat cu colți mari, coarne dc bivol sau dc berbec, față de egrete, ochi de bufniță, cioturi de aripi și gheare de pasăre

de pradă, ornament frontal în formă de greier»[44] . în haosul acesta de elemente disparate, unde și cum să găsești punctul central și coordonator, singurul prin caic se poate trece în lumea zeilor, a cărei intrare o păzește monstrul? Unitatea principială este reprezentată în lumea noastră direct prin multitudine, iar multitudinea, pentru cei care nu au simțul Unității, este o casă de nebuni. Coomaraswamy, cum observă Guenon, are dreptate cînd spune că fața monstrului, oricare i-ar fi diferitele aparențe, este în adevăr «Fața lui Dumnezeu», care, în același timp, omoară și vivifică.

Am văzut că, de cele mai multe ori, Ciubăr Vodă apare sub aspecte comice; nu e în contradicție cu cele spuse mai sus, comicul primordial, radical, fiind tot atît dc teribil ca și spaima. E și el un exploziv. Prin rîs, alternat cu plîns, Dumnezeu - în calitate de demiurg, poate produce lumile din substanța primă preexistentă și le poate distruge, ato- mizîndu-lc.

Ministrant de rîs și de plîns, Ciubăr Vodă le posedă în indistincțiune în ciubărul său, ca băutură sacră, licoare beatifică de viață lungă, dar și otravă. Aceste două caracteristici opuse se atribuiau și băuturii din cupa Graalului.

Deci, Multiplicitatea este oglindirea inversă a Unității în lumea noastră. Cum imaginea nu poate fi separată de prototipul ei, sub pedeapsa «tăierii rădăcinii plantelor», aventura esențială a omului pe pămînt este vizionarea prin meditație și contemplare,

44 Rene Guenon: *Kâla-nmkha.* în *Symholes fundamentaux de !a Science sacree,* Paris, Gallimard, p. 357 și urni.

omologarea Multiplicității îmbăiate în Unicitate, multiplicitate care este vălul Mayci, întins ambiguu între Fața divină și Materia Primă. Vălul Mayci este o plasă care poate ridica pe contemplativ spre obîrșiilc lui sau îl poate lega fedeleș în chingile individualității sale, căzînd ca o piatră în Abis. Căci este un aspect malefic al Unicității, cînd, din vina omului care «taie rădăcina plantelor», Unicitatea pune pe fața divină obrăzarul Multiplicității, care devine astfel Mulțime, Cantitatea discontinuă. Ciubăr Vodă se îmbracă de bună voie în ridicol, își aruncă năvodul în mîl, cu speranța improbabilă să mai prindă și să tragă la mal unele din rămășițele, din cojile, din Klifoturile căzute în extremitățile înghețate ale universului. Plasa lui este circulară, pentru că numai așa poate imprima Apelor Primordiale o dublă mișcare, dc atracție și de respingere, separînd ceea ce se mai poate salva din lumile pierdute. Această dublă mișcare se poate simboliza prin orice cuplu de complementare, între altele prin masca dublă a Rîsului și a Plînsului. O găsim în spectacole care pot concentra și chintesența o stare cosmică, în mod obișnuit difuză și sleită. De aici, caracterul demiurgic al spectacolului tradițional.

Circul precede teatrul, pentru că cercul precede semicercul, care este o derivație a lui. Un vîrtej dc praf pe drum este un circ, pentru că este circular. Tot vortex este 194

indefinitatea galaxiilor văzute și nevăzute. Mărimea nu are importanță.

Circul este un rezumat, un precipitat, nu arbitrar, ci organic, al Vortexului Sferic Universal[21]* , prin continuitate în Războiul cosmic, pe care Marele

Țesător al Lumilor îmbină urzeala cu bătcala cosmosului.

♦
♦ ♦

Vortexul Sferic Universal este constituit dintr-o masă vibratorie, centrifugă și centripetă, *concomitent.* Aceste vibrațiuni făuresc țesutul cosmic și, pentru că în lume nu poate exista un hiatus, ele sînt în mod necesar la un pas infinitezimal unele față de altele; *prin urmare orice figură poate fi țesută pe ele* și acesta este rostul și explicația geometriei sacre. Schemele țesute sînt cauze secunde.

Schema circului este raza unui con, cuprinzînd toate stările de fire dintr-o regiune a universului înfășurate în jurul axului vertical, ce trece prin centrul lor. Dar, cum' spuneam, aceste planuri sînt continue, din cauza pasului infinitezimal ce le separă, despărțite printr-un element de spirală, care, sub influența «atracției Cerului» arc o mișcare elicoidală ascendentă în constituentele lui. Caracterul ierarhic al acestor stări de fire suprapuse este indicat de cercurile locurilor unde stau spectatorii și atunci arena poate fi considerată ca o secțiune a unui con sau ca bază comună a două conuri inverse, a căror secțiune verticală constituie un

[2K] Cum nu putem da amploare considerațiilor care urmează, rugăm pe cititor să se refere la: *Le symholisme de ia Croix,* de Rene- Guenon, Paris, Edition Vega, 1931.

romb. Conul superior, arena, fiind luată ca plan de referință, este indicat de acoperișul din ce în cc mai subțiat al circului. Vîrful, punctul lui ultim, este în același timp Poarta Cerului, Ochiul Domnului și cheia de boltă a Universului, sau a unei părți a lui. în el se concentrează toate puterile Cerului și ale Pămîntului. Conul inferior este numai conceptual, ca Abis, în punctul critic al acestui sistem dc coordonate, Ciubăr Vodă se află în elementul lui, ca peștele în apă. își ia toate măștile pe care le dorește, în special cele mai absurde și mai ridicole.

*
* *

Spectatorii stau pe marginea unui Maelstrom, pe fața căruia se coboară mesajele dc sus, ca pasărea mitică Alkyon potolind valurile mării, acolo unde se așază ca să-și clocească ouăle, timpul oprindu-și mersul, zice-sc. Dar tot acolo se ridică la suprafață gemetele infernului. Niciodată nu se manifestă pe arenă lumea mijlocie în care trăim, singura reală pentru toropiții din jurul hîrdăului magic. Nu înțeleg nimic din spectacol pentru că nu c acela al lumii de toate zilele. în teatru mai găsim vestigii umane și cu fară- miturile lor se mulțumesc spectatorii obișnuiți. La circ ruptura este completă: cine a mai văzut în lumea largă Iei sărind prin cercuri de foc sau formînd piramide pe scăunele și pe mese? Aceste scheme transced lumea noastră, ele alcătuiesc numai prototipurile lor cerești, în jurul tronului suprem, așa cum l-a văzut Ezcchicl în viziunea lui, sau în procesiune hieratică pe căile zodiacale. Dar o incantație inversată ridică la suprafață monștrii Hadesului, aceiași pe care îi suscită atît de imprudent psiho-patologia modernă.

Simbolurile sînt ambivalențe: pe lîngă caii cerești $i soarelui, cu fața lor de leu, mai există telegarii carului lui Pluton, sau aceia din vînătoarea nocturnă a legendelor medievale. Spectacol vesel, circul? Dar mii de martiri au fost sfîșiați de fiare pe arenele lui, gladiatorii s-au înjunghiat pe ele, în competiții care separau haosul în poli, pozitiv și negativ. Chiar în modernele circuri-stadioane, două echipe își dispută sălbatec o minge, cînd o sută de mii de spectatori se transformă într-un singur demon, mugind. Cu un spectacol vesel avem oare de-a face?

Tot spectacol profanator este exhibiția unor animale sacre, descriind, sub bici și fiare înroșite în foc, figuri geometrice care sînt în exil în lumea noastră, executate de ființe solare, tot așa de exilate și ele. Acela care posedă *l'intelletti sâni,* are direct în fața ochilor o mostră din «marea parodie», din subversiunea definitorie a sfirșitului de ciclu. Evident, cineva calificat este abilitat să vadă în Marea Parodje necesarele tribulații și pătimiri ale unor seîntei divine, exilate în lumea dc jos, suferința Șcchinei, «Prezența Reală» a Divinității, robită dc «coji» și aceasta permite pozitivarea, transmutarea sfirșitului unei lumi, integrarea vîrstei de fier în viitoarea vîrstă de aur. Dar cine dintre milioanele de spectatori, caic se vîntură la spectacolele de circ poate descifra enigma indescifrabilă și să dea o mînă de ajutor lui Dumnezeu?

*

* *

Multiplicitatea, înainte dc a se reintegra în Unitate, principiul ei mediat, se rezolvă în staza imediată, tranzitorie, care este dualitatea. Se.face, ca într-un cîmp magnetic, o

repartiție în haosul spectatorilor și al actorilor, la dreapta și la stînga Vortexului, sau într-o secțiune a lui. Aceasta, tară știrea lor; este suficientă luciditatea îngerului care veghează din vîrful conului, adică deasupra ciubărului. Cheia dc boltă pusă la locul său, prin simpla ci prezență, transformă Haosul în cosmos. Prin urmare, putem reprezenta arena derivînd direct din Yin-Yang, străvechiul simbol cxtrem-oricntal al forței binare care produce și risipește lumile, rcpartizîndu-lc în plus și minus, în pozitiv și negativ, în Viață și Moarte, sau, în strimta concepție religioasă. în Bine și Rău. Vicisitudinile Yin-Yang-ului sînt evertuate dc zvîrcolirile șarpelui, invizibil dar cu atît mai virulent, care desparte în două cercul arenei. De aceea, trebuie să ne reprezentăm pe acei ce însumează în ci puterea cheilor, ca pc Aion Veșnicul, înfășurat de un șarpe, carc-i șoptește în ureche tainele.

Partea albă, pozitivă, este despărțită de partea neagră, negativă, printr-un sinusoid care nu este altceva dccît Șarpele cosmic, întășurînd arborele lumii, aici în proiecție plană. Spirele lui sc string și se dilată, distribuitoare de Viață și de Moarte. Dar nimic în lumea noastră nu poate fi desăvîrșit pozitiv și dcsăvîrșit negativ, pentru că s-ar sustrage ambianței. De aceea, în jumătatea Yang a cercului se află un punct Yin, iar în jumătatea Yin a lui sc află un punct Yang. Tot așa se spune în Kabală că Dumnezeu

a pus o bucată de os din Adam în pieptul Evei și un pumn dc came din Eva în pieptul lui Adam. Prin urmare, PolemOs și Apatheia, inerente spectacolului lumii, actualizează ca un revelator fotografic, în arena circului și în aceea a Universului, liniile dc forță imuabile ale Yin-Yang-ului, altminteri învălmășite și indetectabile.

*

♦ *

Actualizarea puterilor specifice ale Yin-Yang-ului nu se poate împlini prin și din ele însele; trebuie solicitate de o forță exterioară lor și pc aceasta tradiția extrem-orientală o numește Atracția Cerului, împlinindu-se de-a lungul unui ax vertical pe arenă. Punctul dc impact pc arenă, *recte* pe secțiunea orizontală a Vortexului Universal, nu este vizibil pentru că, în realitate, nu aparține acestui plan, deși îl re- gentează și îl condiționează în mod necesar. Numai prin acest punct se exercită atracția Cerului, indicată de nimbul sfinților sau de ciubărul-pălărie al bufonului nostru, care transformă un recipient în simbol activ.

Simptomele și semnele incantației atractive sînt perceptibile și se fac sensibile prin tot ce sc petrece pe arenă, care nu seamănă cu spectacolele lumii noastre; dansul ritual al cailor, saltul balerinelor călări ce trec prin cercuri de foc ca într-un basm, țîșnirca verticală ascendentă a acrobaților care par să atingă planul imponderabilității. Procesiunea de

simboluri este aceeași ca în teatrul antic, numai că acolo era vizibilă exclusiv pe podium, proiectată de diametrul cercului, pentru că jumătatea nocturnă a teatrului se afla în afara simțurilor spectatorilor, pe cînd caracterul circular al circului este incontestabil perceptibil pentru toată lumea, în totalitatea lui, ceea ce îi arată prioritatea și antecedența. Dar Mistagogul, Choregiul care pune în mișcare încercarea de desprindere a Ideilor imanente de pe arenă, din robia gravității, din mîlul inferior, trebuie să fie un personaj enigmatic, aparent din lumea noastră, grotesc dar incomprehensibil, înșclînd pc stăpînul lumii inferioare, într-un cuvînt Clovnul sau măscăriciul din

folclorul nostru, noua formă a lui Ciubăr Vodă, proiecții directe ale Demiurgului în lumea noastră. E primul Motor halucinant al lumii: spoit cu fainâ, aparent spectru, cu ochii, sprîncenele, gura, îngroșate schematic ca un cap desenat de un copil. Dar haina îi este siderală ca îmbrăcămintea unui Făt-Frumos, cu soarele pe piept, cu luna în spate, spuzită de stele, șiruind toată în soare lichid. Provoacă rîsul spectatorului îmbrăcat în salopetă egalitară sau în veston dc confecție, pentru că *așa este scris.* Aparent oglindește luminile circului; în realitate, el luminează circul. Spectatorul trebuie să rîdă pentru că și Demiurgul a plăsmuit lumile printr-un hohot de rîs. Dar cine a mai păstrat arta rară de a percepe evidența, cine intuiește caracterul sacerdotal al Clovnului, în coiful lui conic, reflcctînd și rcprezentînd acoperișul circului, semnificînd analogia dintre Macrocosmos și Microcosmos.

In acțiunea sa demiurgică, deci ca formator, nu este vorba de aspectul pur principial al dumnezeirii, căci are comună măsură cu Cerul și cu pământul, în staza lor de aparentă contradicție, stare care este și o mască. Clovnul este o întîlnire de antinomii, derivate toate din antinomia primordială, și nu indistinct ca Principiul; de aceea este jalnic și vesel, exteriorizîndu-și interiorul, interiorizîndu-și exteriorul, ocultîndu-și realitatea, om în cer, himeră pe pămînt. în toate ia în răspăr mersul aparent al lucrurilor. Semnifică, pentru cine știe să vadă, impermanența lumilor, caracterul lor zadarnic, de nălucire, ceea ce este întovărășit de elemente comice și absurde.

fată un citat dintr-un autor competent:

«în toate variantele mitologiei nord-americane, apare un fel de Demiurg care se situează sub spiritul suprem, sub Marele

Mister, care, în același timp este benefic și teribil, erou inițiator și bufon, uneori demon. Înlîlnim aceleași trăsături la Hermes, Hercule, Prometeu, Epimeteu și Pandora: lot așa le găsim și în mitologia nordică la Loki-jumătate zeu. jumătate uriaș în același timp, prieten și dușman al celorlalte divinități. Iară a uita, în cosmosul japonez, pe teribilul Susano-wo-no-Mi-kato, geniul furtunei și într-un anumit fel *Princeps hujus Mundi.[...]* Apare sub trăsăturile unui animal, sau ale unui om. uneori sub aparența unei creaturi misterioase și nedeterminate (sînt caracteristicile Bufonului și ale Clovnului, întrunite, în anumite cazuri, la Ciubăr Vodă, *n.n.),* a fost descris ca viața care se încarnează în toate ființele și asumă toate posibilitățile lor, luptele și

destinele lor. Are ceva proteic, haotic și absurd, divinul și tenebrosul se încarnează în el; i s-a atribuit o dorință de disimulare și de ocultare și apare atunci ca un actor înțelept, jucînd un rol de nebun. în mod deliberat. Actele sale sînt incomprehensibile ca și Koanele Zenului. Trebuie să ne reamintim că bizarul, chiar șocantul, servește adesea de văl ocrotitor Sacrului [...] Demiurgul se iden-tifică mai întîi cu haosul primordial, apoi este prototipul oricărui lucru, rău sau bun; diversitatea și inegalitatea - mergînd de la sublim la coșmar al creaturilor, el o mărturisește [...] Răul rezultă din desfășurarea manifestării divine, dar tocmai, sub acest raport, nu este «răul», c simpla umbră a unui proces în sine pozitiv; este ceea ce exprimă, în felul său, mitul demiurgului bufon. Există un mister de absurditate. Totul este absurd, afară de Dumnezeu».[19]

Mai este nevoie să spunem că fiecare din trăsăturile pictate cu mînă de maestru se potrivesc lui Ciubăr Vodă?

Autorul putea cita printre zeii cu caracter similar pe Dionysos, patronul teatrului și al circului; trăsăturile iui esențiale sînt cele mai incomprehensibile. Cititorul își amintește că pe scena teatrului era altarul sau bustul lui

[29] Frithjof Schuon: *Le Demiurge dans la mythologie nord- americaine,* în *Etudes Traditionnelles,* nr. 1, 1967, p. 3 și urm.

Dionysos. în circ i-a luat locul August Prostul. Nu e o decădere, ci o ocultare. Și aici este justificarea aparentei digresiuni, căci August Prostul și Ciubăr Vodă reprezintă aceeași entitate, în care converg parodic trăsăturile unei regalități oculte și aparent

degradate. Porecla este de origină germană, *August der Dumme,* și a apărut la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, începutul secolului al XIX-lea, exteriorizată, după părerea noastră, din loji masonice operative. Ideca și funcția imperială, cheia de boltă a marilor civilizații tradiționale din lumea antică și lumea medievală, fusese măturată de Revoluția Franceză și dispăruse în 1806, cînd împăratul Francisc al II-lea, silit de Napoleon, renunțase la titlul de împărat roman de națiune germanică. Marile principii tradiționale fundamentale, din cauza decăderii ciclice, nu se mai puteau manifesta în exterior. Era dc ajuns ca, deocamdată, sîmburele dc foc să fie păstrat în conventicole foarte secrete, pînă cînd va veni timpul ca rugul lumii moderne să fie aprins din nou. Ideea tradițională a Imperiului va fi încredințată, la timpul ei, aceluia care pregătește Parusia. Este Mult Așteptatul.

în anul 1777, a fost constituit în Marele Orient «Consiliul împăraților Orientului și Occidentului». Se vede cît de colo că au fost identificați cu «Les Grands Architectes de l'Orient et dc l'Occident». Acolo se află ocultat sîmburele imperiului și titularul funcției. Dar este nevoie ca uneori să se manifeste criptic și sacrificial în afară. Atunci *Imperator Caesar Augustus* devine August Prostul, iar Mușatinul cel fără dc Moarte și Rege al Graalului, Ciubăr Vodă.

Post-scriptum sumar

Răsfoind un album dc gravuri al lui Abrccht Diirer, am găsit detalii curioase în *Melancholia.*

Pentru a le face înțelese, trebuie descrise elementele ci esențiale; rosturile ei multiple nu-și au locul în aceste cîteva rînduri finale.

într-un dreptunghi, deci în cosmos, nu în Ceruri, se află în primul plan trei ființe la fel dc toropite ca și coconii din Efes, în peștera lor din munte. De altminteri mitul, ca și gravura, fac parte din același ciclu spiritual. Tonalitatea este dată de un soare sumbru, apunînd deasupra apelor, mareînd sfîrșitul - deci aceeași încheiere conică, la fel cu curcubeul echivoc ce-1 învăluie, emanînd din satelitul întunecat. Un demon întinde un fel dc membrană pe care scrie «Melencholia», cuvînt caic semnifică «Piere Neagră», arătînd că tot de Vîrsta Neagră este vorba. în primul plan al gravurii se află un înger Arhitect, cu capul sprijinit meditativ pe palmă; în cealaltă mînă ține capătul unui compas, deocamdată inutil. Un copil stă sub semnul Balanței, adică al Judecății. Este noul ciclu în stare încă de virtualitate. El șade pe o piatră de moară, care macină cantitatea continuă în pulbere discontinuă, care la rîndul ei se scurge pe gîtlejul unei clepsidre, pînă-n clipa marcată de un pătrat magic, supramontat de un clopot.

La stînga, un ogar încolăcit parc că doarme. Pc lîngă aceste trei ființe, unelte dc tîmplăric și dc zidărie, instrumente de masonerie forestieră și minerală, unind, prin simbolismul lor, începutul vegetal și încheierea minerală a ciclului. Nu putem cerceta din opera lui Diirer decît elementele ce ne interesează în legătură cu prezentul studiu; celelalte elemente, tot atît de interesante, cititorul le poate studia în albumele cu opera pictorului german. Este de ajuns

să spunem că toate ființele și lucrurile din gravură par căzute în torpoare; în realitate, așa-zisa torpoare este o formidabilă atenție, o concentrare tară clipire. Ființele și lucrurile chiar par că-și rețin răsuflarea, așteptînd semnul unei deșteptări, care este și o declanșare. Cînd va veni, îngerul va înscrie în cercul tras cu compasul său liniile de forță a ceea ce creștinii numesc Ierusalimul ceresc, copilul se va deschide ca o floare spre adolescența noului ciclu, Ogarul va porni spre hăituirea lupoaicei. El este *Domini Christi Vertagus* («Ogarul Domnului Hristos»), iar inițialele formulei latine formează pe faimosul DUX. Dar toată mașina aceasta cosmică trebuie pusă în mișcare de ceva ce se află oarecum deasupra lui și chiar în afară de el, cum vom vedea. De aceea, clementul esențial vizibil în gravură este clopotul ce se află deasupra careului magic, care înseamnă timpurile, deci clopotul este deasupra timpurilor. Cînd va bate, tot ansamblul se va pune în mișcare. Dar clopotul nu poate bate prin propria lui putere, ci este tras de cineva care-i este exterior și ține funia, vizibilă și ca în gravură; capătul legat de clopot e vizibil, celălalt este în afară dc gravură și aici o curioasă observație: toată opera lui Diirer e «naturalistă», adică reprezintă lucrurile, așa cum le văd toți oamenii, supunîndu-se în special gravității. (Ar fi interesant un studiu de făcut asupra artiștilor din Renaștere care, supunîndu-se prejudecăților naturaliste ale epocii lor, au salvat simbolismul, uneori dc marc calitate: Leonardo, Michelangelo, Giorgione, Tițian și alții, printre care cel mai simbolic, Albrecht Diirer). Așadar, Diirer, după gustul epocii, așterne pe o suprafață cu două dimensiuni lumea cu trei dimensiuni din afară.

Ființele și lucrurile sînt implacabil supuse cantității, pînă în aspectul ei cel mai dur, legea gravitației. Or, ce descoperim în «Melcncholia»? Că unul 204

din componentele ei calcă deliberat această lege. Funia, în loc să spînzure, cum era firesc, de-a lungul clopotului și pătratului magic, plutește în imponderabilitate.[45]"

Să fie chiar așa și Durer să fi încălcat canoanele picturii din vremea lui? Cum am spus, un capăt al funiei e legat normal de clopot, celălalt c invizibil, în afara gravurii, frînghia plutind în vid. în realitate, marele pictor insinuează că celălalt capăt este ținut de o mînă invizibilă. Cînd, la ceasul însemnat în veșnicie, mîna va trage de frînghic, clopotul va suna, toți adormiții din cavernă sc vor deștepta, împlinindu-și funcția și misiunea, iar lumea noastră va pieri.

Dar cine va trage clopotul? Reprezentantul acestei eminențe veșnice, deținătorul supremei funcții spirituale, care în Moldova de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea era poreclit «Ciubuc Clopotarul», acesta încadrat fiind de cei doi «cumetri» ai lui.

încă un detaliu curios: atît tatăl lui Durer cît și Ciubuc Clopotarul s-au coborît în Germania și, respectiv, în Moldova, de pe podișul transilvan.

Tabla de materii

45[311] Adina Nanu: *Pe urmele lui Di'trer,* București, Editura Albatros, 1976, p. 5-25.

Cuvînt înainte..... 5
Notă asupra ediției..... 15
Mitul monarhului ascuns..... 19
Frumoasa adormită..... 58
Ciubăr Vodă..... 91

în aceeași colecție:

1. Luca Pițu, *Sentimentul românesc a! urii de sine*
2. Vladimir Soloviov, *Povestire despre Antihrist*
3. Vasile Lovinescu, *Monarhul ascuns*
4. Henri Bergson, *Teoria risului*
5. Henri Bergson, *Eseu asupra datelor imediate ale conștiinței*
6. Nikolai Berdiaev, *Filosofia lui Dostoievski*
7. Ștefan Afloroaiei, *Întîmplare și destin*
8. Leon Bloy, *Salvarea prin evrei*
9. Vasile Lovinescu, *Incantația singelui*
10. Miguel de Unamuno, *Agonia creștinismului*
11. Marcel Mauss, *Eseu despre dar*
12. Henri Bergson, *Cele două surse ale moralei și*

religiei
13. Lev Șestov, *Revelațiile morții*
14. Emile Durkheim, *Despre sinucidere*
15. Vasile Lovinescu, *Mitul sfișiat*
16. Marian Papahagi, *Fața și reversul*
17. Jules de Gaultier, *Bovarismul*
18. Lev Șestov, *începuturi și sfîrșituri*
19. Hermann Keyserling, *Analiza spectrală a Europei*
20. Vassili Rozanov, *Apocalipsa timpului nostru*
21. Al. Zub, *în orizontul istoriei*
22. Georges Bataille, *Partea blestemată*
23. Ștefan Afloroaiei, *Lumea ca reprezentare a celuilalt*
24. Luca Pițu, *Eros, Doxa & Logos*
25. Miguel de Unamuno, *Despre sentimentul tragic al vieții*
26. Dan Botta, *Unduire și moarte*
27. Thomas Carlyle, *Filosofia vestimentației*
28. Charles Baudelaire, *Paradisuri artificiale*
29. Marcel Petrișor, *N. V. Gogol sau Paradoxurile literaturii moderne*
30. Thomas Carlyle, *Cultul eroilor*

31. Luca Pițu, *Sentimentul românesc al urii de sine* (ed. a 11-a)
32. Hermann Keyserling, *Jurnalul de călătorie al unui filosof*
33. Otto Rank, *Dublul. Don Juan*
34. Remy de Gourmont, *Fizica dragostei*
35. Gheorghe Grigurcu, *Imposibila neutralitate*
36. Adela Hagiu, *Romanul poetico-filosofic*
37. Thomas Carlyle, *Semnele timpului*
38. Thomas Carlyle. *FHosofta vestimentației* (cd. a II-a)
39. Henri Bergson, *Introducere în metafizică*
40. Luca Pițu, *Breviarul nebuniilor curente*
41. Henri Bergson, *Evoluția creatoare*
42. Henri Bergson, *Cele două surse ale moralei ți religiei* (ed. a II-a)
43. Hermann Keyserling, *Jurnalul de călătorie al unui filosof*voi. 2
44. Henri Bergson, *Eseu asupra datelor imediate ale conștiinței* (ed. a II-a)
45. Henri Bergson, *Teoria risului* (ed. a II-a)
46. Doru Pop, *Obsesii sociale*
47. Corin Braga, *Lucian Blaga. Geneza lumilor imaginare*
48. Mircea Doru Lesovici, *Ironia*
49. Tzvetan Todorov, *Omul dezrădăcinat*

în pregătire:

Costache Olărcanu, *Scrisoare despre insule*

Format 1/16 (54 x 84)

Tiparul executat la Imprimeria *Institutului European pentru Cooperare Cultural-Științifică* Iași • Str. Cronicar Mustea nr. 17 • C.P. 161 • Cod

6600 • Tel. 032/233731 • Fax: 032/230197 • euroedit@mail.dntis.ro